

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2014/2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

NIZOZEMSKÁ FILOLOGIE SE ZAMĚŘENÍM NA ODBORNÝ JAZYK

HOUDING TEGENOVER ALCOHOL IN TSJECHIË EN NEDERLAND

Postoj k alkoholu v České republice a v Nizozemsku

Attitude to alcohol in the Czech Republic and the Netherlands

Bc. Martina Hladká

Begeleider: Drs. Bas Hamers, M.A.

OLOMOUC 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem v ní uvedla veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje.

V Olomouci dne 7. května 2015

Martina Hladká

Dankbetuiging:

Ik wil graag van harte mijn dank aan mijn begeleider, Drs. Bas Hamers, betuigen voor zijn waardevolle adviezen, opmerkingen, steun en hulp met Nederlandse grammatica bij het schrijven van deze masterscriptie.

INHOUD

INLEIDING	5
1. IN HET ALGEMEEN	7
1.1 Houding van de mens tegenover alcohol	8
1.2 Ontwikkeling van het alcoholisme	9
1.3 Typen van het alcoholisme	12
2. HOUDING VAN DE MAATSCHAPPIJ	14
2.1 Functie van alcohol	15
2.2 Drinkgewoonten.....	17
2.3 Verbruik	19
2.4 Risicogroepen	30
2.5 Alcohol en jongeren.....	32
3. HOUDING VAN DE REGERING.....	43
3.1 Leeftijdsgrens.....	44
3.2 Reclame	50
3.3 Beschikbaarheid.....	52
3.4 Gezondheidszorg	63
CONCLUSIE	69
Bronnen.....	74
Resumé in het Tsjechisch	81
Resumé in het Engels.....	82
Annotatie.....	83

INLEIDING

Vandaag de dag leven wij in een wereld waar alcohol een grote rol in de maatschappij speelt. Bijna elke gelegenheid wordt met alcohol verbonden – vieringen, feestjes, bijna elk gezellig bijeenzijn, het kijken naar een sportevenement, etc. Als tijdens deze gelegenheden geen alcohol gedronken wordt kan dat als een belediging worden begrepen of tenminste is het ongewoon. Mensen worden zelfs in groepen verdeeld volgens de alcohol die ze drinken zoals bierdrinkers, wijndrinkers, etc. Maar soms zijn het alleen drinkers volgens het drankje dat op een bepaalde avond populair is. De maatschappelijke erkenning is dan ook een factor die mensen tot het drinken van alcohol aanzet. Dat is vooral bij jongeren en later tijdens het studentenleven waar te nemen. Als studente weet ik zelf hoe vindingrijk studenten kunnen zijn om een gelegenheid voor drinken te vinden. Altijd is er een reden om iets te vieren of over iets te treuren. Deze gezellige tijden kunnen echter gemakkelijk in donkere tijden overgaan. Mensen krijgen namelijk door middel van alcohol snel genot en in de hedendaagse overhaaste tijd vluchten mensen met behulp van alcohol uit de realiteit omdat dezelfde effecten die wij van echt genot krijgen (bijv. het tuineren, het doen van een sport, etc.) veel moeite of tijd kost. Bij overmatig drinken krijgen ze ook de tegengestelde effecten van alcohol dan de aanvankelijke effecten en slechte gewoonten die weer hun plaats in de maatschappij beïnvloeden. Het is een vicieuze cirkel voor sommige individuen. Deze hele situatie hangt af van de houding van een mens tegenover alcohol, de al genoemde maatschappij en de cultuur waarin hij leeft.

In deze eindschrift wil ik de alcoholsituatie en de problemen met alcoholisme in Nederland en Tsjechië analyseren. Bij mijn bezoek aan Nederland heb ik namelijk opgemerkt dat er minder kans is om sterke drank te kopen en er minder dronken mensen op de straten zijn dan in Tsjechië. Aan de andere kant bestond er tot het voorlaatste jaar in Nederland een lagere leeftijdsgrens voor het drinken van alcohol. Toch heb ik de indruk dat er in Tsjechië meer mensen zijn met een alcoholprobleem. Misschien komt dat ook door het cliché over Tsjechië dat de Tsjechen veel alcohol drinken en er veel alcoholisten zijn. Bovendien is het alcoholisme in Tsjechië een algemeen probleem. Het doel van deze scriptie is de situatie in beide landen te vergelijken en te onderzoeken of dit cliché een rechtvaardiging heeft, of deze landen van elkaar kunnen leren en eventueel of het mogelijk is om de situatie in deze culturen te verbeteren.

In het eerste deel van dit werk wordt de houding van mensen tegenover alcohol in het algemeen beschreven, de stadia ervan, de ontwikkeling en de typen van alcoholisme.

Het tweede hoofdstuk gaat over de vergelijking van de houding van de maatschappij tegenover alcohol in beide landen. Ook zal ik kijken hoe groot de rol van de cultuur en gewoonten is in verband met alcohol. Verder worden er statistieken van alcoholverbruik gepresenteerd, welke groepen in de maatschappij tot de risicogroepen behoren en wat de houding van jongeren tegenover alcohol is.

In het derde hoofdstuk wordt de problematiek van alcohol en alcoholisme vanuit het oogpunt van de regering behandeld en hoe de alcohol situatie in Nederland en Tsjechië wordt geregeld met name in termen van de wetgeving, namelijk de bepaling van de leeftijdsgrens voor het drinken van alcoholhoudende dranken, de beschikbaarheid ervan, de prijzen van alcoholische dranken en de accijnzen erop. Bovendien houdt dit deel zich bezig met de problematiek van alcoholisme alsmede met het punt van gezondheidszorg, namelijk voorzorg en nazorg.

In het laatste deel wordt de hele alcohol situatie in beide landen samengevat en wordt er een conclusie getrokken.

1. IN HET ALGEMEEN

Voor deze eindscriptie zijn twee woorden cruciaal: *alcohol* en *alcoholisme*. Ten eerste wil ik de betekenis en het ontstaan van deze termen beschrijven. Verder zal ik behandelen welke mensrelaties tot alcohol er bestaan. Daarna komt de term *alcoholist* aan bod. In dit hoofdstuk wordt dan uitgelegd wie eigenlijk alcoholist is. Volgens welke kenmerken en symptomen kunnen we deze persoon herkennen en in welke fase van alcoholisme kan deze persoon zich bevinden. Naast de typen van drinkers worden ook de typen van het alcoholisme aan het eind van dit deel behandeld.

Alcohol

Dit begrip is van het woord *al-kahal* afgeleid en betekent een fijne substantie.¹ Paradoxaal is dit woord van Arabische oorsprong, een cultuur waar alcohol geen grote rol speelt of zelfs verboden is. De Arabieren hadden echter het destilatieproces uitgevonden.² De alcohol die de alcoholhoudende dranken bevatten is ethanol. Deze stof is een kleurloze brandbare vloeistof, die door de gisting van de suikerachtige oplossing ontstaat die voor mensen alleen in de vorm van alcoholhoudende dranken genietbaar is.³ Oorspronkelijk werd distillaat gebruikt voor geneeskundige doeleinden, bedoeld tegen ziekten of voor het reinigen van wonden. Het werd 'aqua vitae' of 'levend water' genoemd.⁴

Alcoholisme

Alcoholisme is een ziekte en betekent alcoholverslaving, dus de periodieke of structurele consumptie van alcoholische dranken.⁵ Het gaat om een chronische ziekte die verschillende fasen heeft (zie hoofdstuk 1.2) en de ontwikkeling kan zowel door erfelijke factoren als levensstijl beïnvloed worden.⁶ Deze ziekte betreft zowel psychische als fysieke functies, daarom zijn mensen uit meer gebieden erbij betrokken zoals sociologen, psychologen, psychiaters en artsen.⁷

¹ <http://www.alkoholik.cz/zavislost/> (11. 1. 2014)

² <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/alcohol-drugs/alcohol/alcohol-algemeen/wat-is-de-geschiedenis-van-alcohol/> (20. 2. 2014)

³ SPÁČILOVÁ, K. *Souvislost mezi rozvodem rodičů a konzumací alkoholu u dětí ve věku 15-18 let* [Scriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2012, p. 19

⁴ <http://www.jenevermuseum.be/nl/museum/jenevergeschiedenis> (23. 3. 2015)

⁵ <http://www.ordinace.cz/clanek/alkoholismus-zavislost-ktera-nici-cloveka-i-jeho-rodinu/> (15. 3. 2014)

⁶ http://www.alkoholik.cz/zavislost/nejcastejsi_otazky_o_alkoholu/je_alkoholismus_nemoc_povazuje_se_zavislost_na_alkoholu_za_chorobu_proc.html (15. 3. 2014)

⁷ GADOUREK, I. *Riscante gewoonten en zorg voor eigen welzijn*. Groningen: J.B. Wolters, 1963. Te vinden op: http://www.dbnl.org/tekst/gado001risk01_01/gado001risk01_01.pdf p. 97

1.1 Houding van de mens tegenover alcohol

Iedereen heeft een zekere ervaring met alcohol, grote of kleine, actief of passief en volgens deze relatie worden de volgende vier typen van mensen geïnclassificeerd:

Abstinent

Dit begrip wordt door meer definities uitgelegd. Het hangt af van de tolerantie van verschillende culturen. Volgens sommige definities behoren tot deze groep alleen mensen die nooit alcohol gebruikt hebben. Als ze ooit alcohol gebruikt hebben zijn het mensen die zich nu onthouden, geen abstinents. In andere gevallen zijn het mensen die zich onthouden, voormalige consumenten die geen alcohol meer gebruiken. Het kunnen ook mensen zijn die slechts een paar keer per jaar alcohol drinken of in een bepaalde periode geen alcohol drinken. Volgens het verslag van het International Centre for Alcohol Policies van 2010 kunnen in Nederland veel lichte drinkers (bijv. degenen die minder dan twee alcoholhoudende dranken per maand gebruiken) als abstinents beschouwd worden.⁸ Volgens de Tsjechische arts MUDr. Jaroslav Skála is een abstinent iemand die tenminste drie jaar geen alcohol in welke vorm dan ook heeft gebruikt. Pure abstinents zijn dan naar zijn mening kinderen tot vijf, zes jaar, omdat ze nog geen ervaring met alcohol hebben. Ze zijn echter in de omgeving van consumenten (het tweede stadium) en proeven heel vroeg van alcohol waardoor een smaakgewoonte aan deze dranken ontstaat.⁹ Deze term is dan individueel, maar in het algemeen heeft een abstinent geen alcohol nodig. Hij heeft zichzelf onder controle ondanks de maatschappij.

Consument

Deze persoon drinkt alcohol vooral als dorstlesser of voor de smaak en niet voor de effecten bijv. een biertje na de lunch. Hiertoe behoort een grote groep mensen die geleidelijk naar de volgende groep kan overstappen.¹⁰

Drinker

De drinker drinkt alcohol voor de uitwerking ervan, niet voor de smaak of als vloeistofbron. Alcoholische dranken wekken een gevoel van euforie op, hebben

⁸ <http://www.icap.org/LinkClick.aspx?fileticket=wPCT7mdA2Lw%3D&tabid=75> (6. 1. 2014)

⁹ SKÁLA, J. ...až na dno!?. Praha: Avicenum, 1977. p. 13

¹⁰ SKÁLA 1997, p. 13

antidepressieve effecten op de drinker en onderdrukken zijn angst en beklemming.¹¹ In dit geval wordt alcohol als een drug geconsumeerd.

Alcoholist

Als een drinker steeds vaker een alcoholeuforie nodig heeft en zonder alcohol niet kan functioneren, is de alcohol een sterke drug voor hem en is hij een alcoholist geworden.

1.2 Ontwikkeling van het alcoholisme

Hoe kunnen we eigenlijk bepalen of we alcoholisten zijn of niet? Een paar glaasjes bier of wijn per maand kan geen kwaad. Alcoholisme is namelijk een geleidelijk proces dat door bepaalde factoren wordt beïnvloed en in vier stadia ontstaat. Deze stadia werden door de Amerikaanse arts E. M. Jellinek¹² bepaald, een pionier in de alcoholproblematiek.

Sociaal drinken (*Pre-alcoholic phase, Počáteční stadium* in het Tsjechisch)

Deze fase wordt in het Nederlands vaak als sociaal benoemd omdat de drinker zijn alcoholgebruik onder controle heeft en vooral voor de gezelligheid drinkt en voor de interactie met mensen die voor hem in deze fase belangrijker dan alcohol zijn.¹³ Toch kan deze persoon het drinken voor de gezelligheid af en toe overdrijven. Het drinken is echter geen deel van de dagelijkse routine.¹⁴ Aan de andere kant herkent deze drinker de uitwerking van alcohol als een drug. Het drinken gebeurt weliswaar slechts af en toe maar de tolerantie ten opzichte van alcohol neemt toe, de intervallen tussen het drinken worden geleidelijk korter en de doses alcohol worden hoger omdat het opluchting en een goed gevoel en humeur veroorzaakt, maar (nog) niets wegneemt.¹⁵

¹¹ <http://alkohol-alkoholismus.cz/wikipedie/vztah-cloveka-k-alkoholu> (28. 12. 2013)

¹² Elvin Morton Jellinek (1890-1963) was pionier in het wetenschappelijke onderzoek van alcohol. Hij onderzocht vooral de uitwerkingen van alcohol op mensen. Hij heeft ook de symptomatologie van alcoholisme beschreven. Verder was hij voorstander van de opinie dat alcoholisme een ziekte is. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/302446/Elvin-M-Jellinek> - 9. 2. 2015) In Nederland werd naar hem een instelling voor verslavingszorg vernoemd – Jellinek-kliniek.

¹³ <http://www.aa-regiozuid.nl/alcohol.html> (17. 1. 2014)

¹⁴ <http://www.alcoholisme.org/stadia.htm> (17. 1. 2014)

¹⁵ SKÁLA 1977, p. 53 en <http://www.ordinace.cz/clanek/alkoholismus-zavislost-ktera-nici-cloveka-i-jehorodinu/> (17. 1. 2014)

Eerste stadium alcoholverslaving (*Prodromal or Early alcoholic phase, Varovné stadium* in het Tsjechisch)

Deze fase gaat niet vooral om de gezelligheid, maar meer om de verslaving omdat de persoon al een behoefte aan alcohol heeft. In het Tsjechisch wordt dit stadium het *varovné stadium* genoemd dus het ‘waarschuwingsstadium’, alhoewel de omgeving of de drinker niet ziet dat het probleem erger is geworden. De steeds frequentere beschonkenheid en dronkenschap zijn nog niet zichtbaar. Mensen in deze fase verhogen de doses en minder sterke alcoholische dranken (zoals bier, wijn) zijn niet meer voldoende voor hetzelfde effect. De drinkers beginnen dan ook gedistilleerde dranken te drinken. Bovendien zou eenzaam drinken opvallend zijn. De drinker zoekt daarom het gezelschap van de zwaardere drinkers of tenminste mensen die met hem zullen drinken.¹⁶ Interessant is dat op de Tsjechische webpagina’s¹⁷ voor alcoholisten in de tweede fase geen of slechts sporadisch blackouts (de situatie wanneer de persoon zich niet herinnert wat hij tijdens de alcoholintoxicatie gedaan heeft) worden beschreven. Volgens Jellineks theorie¹⁸ en de Nederlandse webpagina’s¹⁹ komen de blackouts echter al in de tweede fase voor. De situatie voor de drinker in deze fase lijkt volgens de Nederlandse versie ernstiger te zijn. Er ontstaat de behoefte om iets alcoholisch te drinken, het stiekeme drinken, schuldgevoelens over het drinken en zelfs de eerste problemen op het werk, zoals het te laat komen, niet juist uitgevoerd werk, vergeten afspraken en ook lichamelijke kenmerken zoals het trillen en beven als de drinker geen alcohol nuttigt.²⁰ Hoewel beide verdelingen door Jellineks theorie zijn geïnspireerd en de basis hetzelfde is, is de Tsjechische fase niet zo erg en werd waarschijnlijk aan de Tsjechische maatschappij aangepast.

Tweede stadium alcoholverslaving – Middenstadium (*Crucial or Middle alcoholic phase, Rozhodné stadium* in het Tsjechisch)

In deze fase is de verslaving zeker, omdat de alcohol op de eerste plaats komt. Wij kunnen al over alcoholisme praten. De omgeving merkt dat er een alcoholprobleem is. De

¹⁶http://www.alkoholik.cz/zavislost/psychika_a_telo/priznaky_a_projevy_alkoholismu_stadia_alkoholizmu.html (18. 1. 2014) en SKÁLA 1977, p. 53-54

¹⁷ bijvoorbeeld:

http://www.alkoholik.cz/zavislost/psychika_a_telo/priznaky_a_projevy_alkoholismu_stadia_alkoholizmu.html of <http://alkohol-alkoholismus.cz/clanky/faze-alkoholismu>

¹⁸ http://www.dlcas.com/MAAP/JELLINEK_PHASES.pdf (18. 1. 2014)

¹⁹ bijvoorbeeld: <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/verslaving/21967-de-stadia-van-alcoholisme.html> of <http://www.aa-regiozuid.nl/alcohol.html>

²⁰ <http://www.aa-regiozuid.nl/alcohol.html> (18. 1. 2014) en <http://www.afkickenverslaving.nl/alcoholverslaving> (18. 1. 2014)

verslaafde gaat steeds meer drinken en ontkent dat de situatie ernstig is. De activiteiten die de drinker vroeger deed verliezen betekenis en hij kan dan ook het gezin, vrienden of werk kwijtraken. De alcoholist probeert en belooft vaak om met drinken te stoppen en vaak zonder succes, omdat elke levensverandering hem terug naar de alcohol brengt. Daarom krijgt deze persoon schuldgevoelens en depressies wat hem ook terug naar het drinken leidt. Het is duidelijk dat de verslaafde in deze fase de situatie al niet meer onder controle heeft, omgekeerd beheerst de alcohol de drinker. Zonder alcohol is de alcoholist humeurig, zelfs agressief. De blackouts en het verlies van zelfbeheersing zijn typisch voor dit stadium dat dan lichamelijke, sociale en psychische problemen met zich meebrengt. Dit stadium kan jaren, maar ook decennia duren²¹ en wordt *crucial* in het Engels (dezelfde betekenis in het Tsjechisch) genoemd, omdat men na deze fase of alcoholist of abstinente kan worden. Er is geen weg terug voor een compromis, omdat de persoon ook met kleine doses uiteindelijk de neiging heeft nog meer te drinken dan vroeger. Soms duurt de onthouding een paar weken of zelfs maanden, daarna denkt de drinker dat hij de alcohol weer kan controleren. De terugval naar alcohol heeft echter nog ergere gevolgen dan vroeger en daarom moet de abstinente definitief zijn.

Gevorderd stadium alcoholverlaving (*Chronic or Late alcoholic phase, Konečné stadium* in het Tsjechisch)

In het laatste stadium denkt de alcoholist alleen aan alcohol. Er is al geen sprake meer van euforie van het drinken, maar slechts van overleven omdat het met alcohol niet gaat en zonder alcohol ook niet. De drinker begint 's ochtends en drinkt vaak een paar dagen op rij zonder controle om te stoppen. Zonder alcohol voelt hij zich slecht, het leven verliest zijn zin, de drinker trilt en heeft krampen, depressies, angstgevoelens, geheugenverlies, geen concentratie en andere ontwenningverschijnselen. De alcoholische psychosen zoals delirium tremens of het syndroom van Korsakov komen ook voor. Het gaat om verval op elk gebied. De drinker drinkt tot sterke dronkenschap, ook bij ongepaste gelegenheden ongeacht de anderen. Voor de dronkenschap had hij vroeger steeds meer hoeveelheden alcohol nodig. Nu worden de gezondheidsproblemen steeds erger en de tolerantie voor alcohol verandert door de beschadiging van de lever en het zenuwstelsel. De bestandheid van de drinker tegen alcohol is daarom in dit stadium kleiner. De redding voor de persoon in deze fase is alleen een medische behandeling in een ontwenningsskliniek.

²¹ SKÁLA 1977, p. 55

1.3 Typen van het alcoholisme

Men hoeft na het eerste drankje natuurlijk niet door alle fasen van het alcoholisme te gaan. Sommige mensen zijn in staat om zich te onthouden of het drinken te reguleren. Daarom had Jellinek de typen van alcoholisme als volgt afgebakend:

Alpha alcoholisme

Dit alcoholisme is het ongedisciplineerde drinken en wordt vaak als probleemdrinken aangemerkt. Het kan maatschappelijke problemen veroorzaken. De verslaving is psychisch, maar de drinker heeft de alcohol onder controle en zijn drinken escaleert niet, omdat hij het kan reguleren.

Beta alcoholisme

Er is geen sprake van geestelijke of fysieke verslaving, maar door het alcoholgebruik kunnen ziekten zoals cirrose of gastritis en andere onstekingsziekten voorkomen. Meestal gaat het om een combinatie van drinken en voedingsstoornissen.

Gamma alcoholisme

Dit type kan ook het Angelsaskische alcoholisme worden genoemd. De drinkers geven de voorkeur aan bier en gedistilleerde dranken. Er is toenemende tolerantie voor alcohol en het verlies van controle erover, maar ook het vermogen om zich te onthouden. De psychische verslaving ontwikkelt zich in een fysieke. Dit type had Jellinek aanvankelijk onderzocht en het wordt vaak als het synoniem voor alcoholisme gezien.²²

Delta alcoholisme

Bij dit type is er geen verlies van controle over het alcoholgebruik. De drinker heeft echter een geestelijke en lichamelijke verslaving. Hij is niet in staat om zich te onthouden. Hij is nooit dronken, maar ook niet nuchter. Dit type vindt men veel in romaanse landen waar het drinken van wijn typisch is.²³

²² http://www.dlcas.com/MAAP/JELLINEK_PHASES.pdf (20. 1. 2014)

²³ SKÁLA 1977, p. 57

Epsilon alcoholisme

Dit type wordt ook als dipsomanie aangeduid. De drinker heeft af en toe de behoefte om een paar dagen tot dronkenschap te drinken. Dit periodieke alcoholisme is vaak aan psychische aandoeningen (schizofrenie, manie, ...) gekoppeld.

In dit schema kunnen we zien dat niet elk type van alcoholisme als een zware verslaving of ziekte wordt geïdentificeerd. Het hangt ook van andere invloeden af, zoals andere ziekten en gedrag van mensen. Verder spelen de cultuur, de maatschappij en de alcohol die in een bepaalde omgeving typisch is een rol. Het gamma alcoholisme komt bijvoorbeeld in de Verenigde Staten voor, maar ook voor de Tsjechische drinkers is dit alcoholisme typisch. In Frankrijk komt het delta alcoholisme vaker voor. In Nederland zien we door de invloed van verschillende culturen vaak de combinatie van vooral het gamma en delta alcoholisme.

2. HOUDING VAN DE MAATSCHAPPIJ

De ontwikkeling van alcohol en het gebruik ervan ging hand in hand met de ontwikkeling van de maatschappij die ook de houding tegenover alcohol in de loop van de tijd verandert. Dat wordt door de periode, cultuur, eigentijdse meningen, normen en andere factoren beïnvloed.

De hoofdvraag van dit hoofdstuk is: *Welke rol speelt alcohol in de maatschappij?* Verder wordt er aandacht besteed aan de gewoonten in Nederland en Tsjechië in verband met alcohol, het verbruik van alcohol en de risico's van alcoholgebruik in beide landen.

Alcohol is waarschijnlijk toevallig ontstaan doordat fruit, honing of graan is gegist. Het eerste bewijs van alcoholgebruik gaat tot 8000 jaar geleden terug.²⁴ Dat werd uit oude kunstwerken afgeleid. In de mythologieën van verschillende naties wordt alcohol als een geschenk van de goden getoond. Alcohol had al toen verschillende functies. Ten eerste diende alcohol voor de speciale aangelegenheden zoals rituele ceremonies en alleen voor bepaalde mensen. Later werd alcohol vooral als een geneesmiddel of conserveermiddel voor andere dranken gebruikt. Alcohol werd tot ongeveer de 18^e eeuw zelfs door gebrek aan schoon drinkwater gedronken, vooral bier en wijn.²⁵ De opwekkende uitwerkingen van alcohol op de menselijke psyche bleven echter niet onopgemerkt. De productie van alcohol werd vervolmaakt en alcohol is geleidelijk van een heilige en geneeskrachtige drank een drank van het dagelijks leven geworden.

Alcohol werd in Europa in de 16^e en 17^e eeuw en later tijdens de industriële revolutie geïntroduceerd op grote schaal toen het in fabrieken, brouwerijen en stokerijen begon te worden geproduceerd. In deze tijd ontstond een paradox in de houding van de maatschappij tegenover alcohol, omdat aan de ene kant de overheid in deze periode de productie van alcohol monopoliseert en een bron van inkomsten ervan creëert, aan de andere kant wordt alcohol als een bron van problemen veroordeeld.²⁶ In de 18^e en 19^e eeuw begon het

²⁴ <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/alcohol-drugs/alcohol/alcohol-algemeen/wat-is-de-geschiedenis-van-alcohol/> (20. 2. 2014)

²⁵ <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/alcohol-drugs/alcohol/alcohol-algemeen/wat-is-de-geschiedenis-van-alcohol/> (20. 2. 2014)

²⁶ HRŮZOVÁ, P. Konzumenti legálních psychoaktivních látek adolescentního věku [Masterscriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2006, p. 15

overmatige alcoholgebruik ook vanuit medisch oogpunt als een probleem te worden gezien en zo ontstonden ook de maatregelen tegen alcohol wat in het volgende hoofdstuk behandeld zal worden.

2.1 Functie van alcohol

In de inleiding werd al geschetst dat het drinken van alcohol voor bepaalde situaties typisch is. Het gaat vooral om sociale gebeurtenissen zoals overgangsrutuelen waaronder bijv. huwelijk, geboorte of begrafenis. Verder zijn er gebeurtenissen die het leven van elke persoon kunnen betreffen en vaak ook leiden tot het drinken van alcohol zoals nationale feestdagen, kerkelijke feestdagen, jubilea, sportevenementen, verjaardag, feesten met beroep verbonden, enz. Mensen hebben ook hun eigen rituelen die aan alcohol gekoppeld zijn, zoals een borrel na het werk of op vrijdag met vrienden of een glas bier of wijn bij de maaltijd, en dergelijke. Deze activiteiten komen regelmatig voor en daarom wordt het drinken van alcohol als een gewoonte aangeduid. De drinkgewoonten geven dan het ritme van het sociale leven aan en structureren het leven van een individu.²⁷

Bij sociale en individuele drinkgewoonten is er echter geen definitieve verdeling van de rol van alcohol. Alcohol wordt om verschillende redenen gedronken. Iemand drinkt voor de smaak, iemand voor de uitwerking, iemand slechts wegens tradities. Het drinken van alcohol heeft dan in de maatschappij verschillende functies die eigenlijk niet sterk beperkt worden en elkaar soms kunnen overlappen. We kunnen zes verschillende functies onderscheiden:

Fysiologische functie

Alcohol is een voedingsmiddel (bijv. als een ingrediënt in een recept), drank of een medicijn.

²⁷ GADOUREK 1963, p. 94-95

Psychologische functie

Alcohol werkt als een opwekkend middel, tegen angst of verveling. Het kan ook helpen bij zelfexpressie of als een middel om te ontsnappen aan de werkelijkheid.

Rituele functie

Hier wordt alcohol tijdens religieuze ceremonies, feesten of familietradities gebruikt om met andere mensen dichter bij elkaar te komen of om iets te vieren. Alcohol speelt een rol van adaptatie, integratie of culturele identiteit.

Sociale functie

In deze functie is alcohol een kenmerk van gastvrijheid, prestige, macht of kan bij seksuele communicatie helpen.

Economische functie

Alcohol kan ook als een betaalmiddel, smeergeld of een bron van staatsinkomsten gebruikt worden. Meer over de economische functie wordt in het volgende hoofdstuk beschreven.

Politieke functie

In de politiek heeft alcohol ook een functie bijv. als een wapen in verkiezingscampagnes, machtmanipulaties of als een middel om bepaalde maatschappelijke kringen te behouden of te creëren.²⁸ Alcohol kan onderwerp van politieke beslissingen of geschillen zijn zoals in het geval van Japan of Koeweit. Volgens berichten uit 2003 op de Tsjechische nieuwserver iDNES heeft de leiding van Japanse communisten aan vertegenwoordigers ervan aanbevolen om alcohol alleen thuis te drinken. Het openbare alcoholgebruik werd er al vroeger verboden. Na affaire van een parlamentslid die na inname van alcohol een vrouw seksueel heeft geïntimeerd zijn de regels echter strenger. De communistische leden moeten de partij om toestemming vragen als ze alcohol in het openbaar willen drinken. In Koeweit werd alcohol onderdeel van de verkiezingscampagne. Één van de 250 voormalige kandidaten wilde alcohol in het islamitische land legaliseren waar alcohol officieel verboden is. De reden was om drugsgebruik te voorkomen door iets minder schadelijks aan

²⁸ ŠEVČÍKOVÁ, N. *Návrat osob závislých na alkoholu do původního prostředí z absolvované léčby*[Scriptie]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, p. 10

te bieden.²⁹ In het Tsjechische parlement wordt alcohol ook vaak besproken, zoals soms in het nieuws te zien is.³⁰

2.2 Drinkgewoonten

Aan het begin van dit hoofdstuk wordt beschreven dat alcohol een belangrijke rol bij sociale gebeurtenissen speelt zoals sportevenementen en folklore-evenementen. Alcohol is in Nederland voor veel mensen onmisbaar bijvoorbeeld tijdens de viering van Koninginnedag of carnaval. Er kan alcohol bij verschillende wedstrijden worden betrokken. Onder andere in Boxmeer waar het in 2015 al 250 jaar traditie zal zijn dat tijdens de Metworstrennen vrijgezellen om twee broden, een worst van zeven el, een varkenskop en twee vaten bier strijden.³¹

In het algemeen is het in Nederland bekend dat in de provincies Noord-Brabant en Limburg alcohol meer populair is dan in andere provincies. Sommige feesten zijn zelfs al jarenlang direct aan alcoholhoudende dranken gewijd, uit hop- en wijnteelt zijn bijvoorbeeld bierfeesten en wijnfeesten ontstaan waar de oogst en producten ervan gevierd worden. Deze feesten zijn bekend zowel in Nederland (bijvoorbeeld in Ermelo³²) als in Tsjechië, hoewel het voor Nederland niet zo typisch is als voor Tsjechië waar elk jaar bijna in elke grotere stad een bierfeest is. In Tsjechië zijn de wijnfeesten (*vinobraní* in het Tsjechisch) vooral in Zuid-Moravië populair, omdat er veel steden met wijngaarden en wijntraditie zijn. In het algemeen is dit gebied meer traditioneel. Daarom kan men hier een borreltje van slivovice (of andere soortgelijke gedistilleerde drank) als een verwelkoming krijgen. Het tot op heden grootste en best bewaarde feest is *hody*. Het gaat om een oude christelijke feest waar mensen traditionele klederdracht dragen. Er is een speciaal programma en gewoonten kunnen variëren van dorp tot dorp en omdat het een feest van vreugde en welzijn is, is er ook heel wat te eten en natuurlijk veel alcohol (voornamelijk wijn) te drinken.

²⁹ http://zpravy.idnes.cz/alkohol-hybe-ve-dvou-zemich-politikou-d8s-zahranicni.aspx?c=A030703_151924_zahranicni_mad (9. 9. 2014)

³⁰ Zie bijvoorbeeld: http://zpravy.idnes.cz/alkohol-a-cesti-politici-08j-domaci.aspx?c=A130607_223814_domaci_ert of zelfs in het Nederlandse nieuws: <http://debuitenlandredactie.nl/2013/06/openbaar-dronkenschap-het-hoort-bij-de-tsjechische-politiek/>

³¹ <http://www.jefdejager.nl/carnaval.php> (4. 10. 2014)

³² <http://www.burgbieren.nl/bierfeest/bierfeest-2014> (25. 1. 2015)

In het algemeen is de tolerantie ten opzichte van alcoholconsumptie in Moravië hoger dan in de rest van Tsjechië. ‘Elke Moraviër weerstaat toch iets!’ kunnen we in Moravië vaak horen in verband met het drinken van alcohol. Vergelijkbare uitspraken gelden echter voor de gehele Tsjechische Republiek, die als een ‘biernatie’ wordt gezien en waar ‘iemand die geen bier drinkt misschien ook geen Tsjech is.’ Het bier is namelijk één van de oudste alcoholhoudende dranken. In Nederland kunnen we ook oude biertradities vinden maar in Tsjechië is bier in vrije vertaling ‘het vloeibare brood van onze natie’ wat vooral in het verbruik wordt gereflecteerd. Het Tsjechische bier heeft dankzij zijn unieke samenstelling een ‘vollere’ smaak dan bieren uit het buitenland. Een van de meest essentiële momenten van het Tsjechische bier was zeker in 1842, wanneer het eerste pilsener bier in de Tsjechische stad Pilsen werd gebrouwen en bekend werd over de hele wereld.³³ Pilsener bier domineert nu onder andere ook in Nederland.

De traditionele Nederlandse alcoholhoudende drank is ongetwijfeld jenever een sterke drank die origineel uit de glaasjes in de vorm van tulpen gedronken wordt.³⁴ Jenever was oorspronkelijk voor medisch gebruik bedoeld en wordt vaak als de voorganger van de huidige gin aangeduid.³⁵ In het destillaat met de basisgrondstof uit graan werden speciale ingrediënten voor nog betere geneeskrachtige werkingen toegevoegd. De naam ‘jenever’ werd waarschijnlijk gebruikt omdat het vooral door jeneverbessen gearomatiseerd werd wat met medicus Sylvius de Bouve wordt geassocieerd van wie verondersteld wordt dat hij jenever heeft uitgevonden. Uit graan gedistilleerde drank was echter al populair in de 16^e eeuw als een consumptiedrank.³⁶ Met de groeiende populariteit van jenever werden ook stokerijen in economisch belangrijke steden gebouwd. De machtigste, zogenaamde ‘jeneversteden’ waren Amsterdam en Schiedam (dichtbij Rotterdam). Wegens de dampen konden de stokerijen niet binnen de stad zijn en daarom ontstonden ook stokerijen in Weesp (dichtbij Amsterdam).³⁷ De meest bekende distilleerderij van jenever is waarschijnlijk die van de familie Bols. De likeurstokerij werd in 1575 onder de naam ‘Het Lootsje’ in Amsterdam gesticht. De productie van jenever begon Lucas Bols pas in 1664.³⁸ Jenever van dit merk werd vervolgens met succes wereldwijd verspreid. De merknaam

³³ <http://www.pratelepiva.cz/svet-piva/pivo-a-pivovarnictvi/historie-a-soucasnost/> (21. 10. 2014)

³⁴ <https://www.bols.com/products/bols-genever/> (11. 3. 2015)

³⁵ <http://www.holland.com/us/tourism/article/traditional-dutch-drinks-jenever.htm> (21. 10. 2014)

³⁶ http://www.wambrechies.com/index.php?lg=fpdb/wambr_nl&page1=e-genievre.htm&page2=e-a-historique_genievre.htm&rep=e-genievre (5. 3. 2015)

³⁷ <http://nl.wikipedia.org/wiki/Jenever> (6. 3. 2015)

³⁸ <http://heimwee.info/2014/09/17/jeneverstokerij-bols-weer-terug-in-amsterdam/> (9. 3. 2015)

Bols is al eeuwen bekend omdat het behouden van de merknaam een voorwaarde bij de verkoop van de onderneming was toen de laatste mannelijke erfgenaam van de familie Bols in 1816 stierf.³⁹ Vandaag de dag produceert het onafhankelijke bedrijf Lucas Bols soortgelijke likeuren en sterke dranken.

Wat individuele gewoonten betreft is het voor een Tsjech niet vanzelfsprekend om, zoals een Fransman, de hele dag wijn op tafel te hebben staan, al is dat een cliché. Dat geldt ook niet voor de gemiddelde Nederlander. Toch wordt in Tsjechië meer gedronken dan in Nederland. Het is niet raar een biertje bij de lunch te drinken. Drinken op zo'n vroeg tijdstip kan een Nederlander als een signaal van alcoholisme beschouwen. Dit hangt gedeeltelijk samen met genoemde tradities. Tegelijkertijd is de positieve houding tegenover alcohol een deel van de Tsjechische aard, voor enkelen misschien zelfs een vorm van patriottisme en vormt nog steeds een gemeenschappelijke factor van het land, ondanks het feit dat overmatig alcoholgebruik schadelijk is. Bovendien is het standaardglas voor bier in Tsjechië een halve liter wat sneller wordt gedronken dan 0,25cl of 0,33cl wat in Nederland gebruikelijker is. Feit is ook dat alcoholische dranken in Tsjechië relatief goedkoper zijn in vergelijking met Nederland (meer in het hoofdstuk 3). Oncontroleerbaar alcoholgebruik, vooral van bier, wordt in Tsjechië onderschat. Hoewel alcoholgebruik ook aan de traditie toegeschreven wordt, gaat het eerder om een daling van de verantwoordelijkheid van de Tsjechische alcoholconsument.

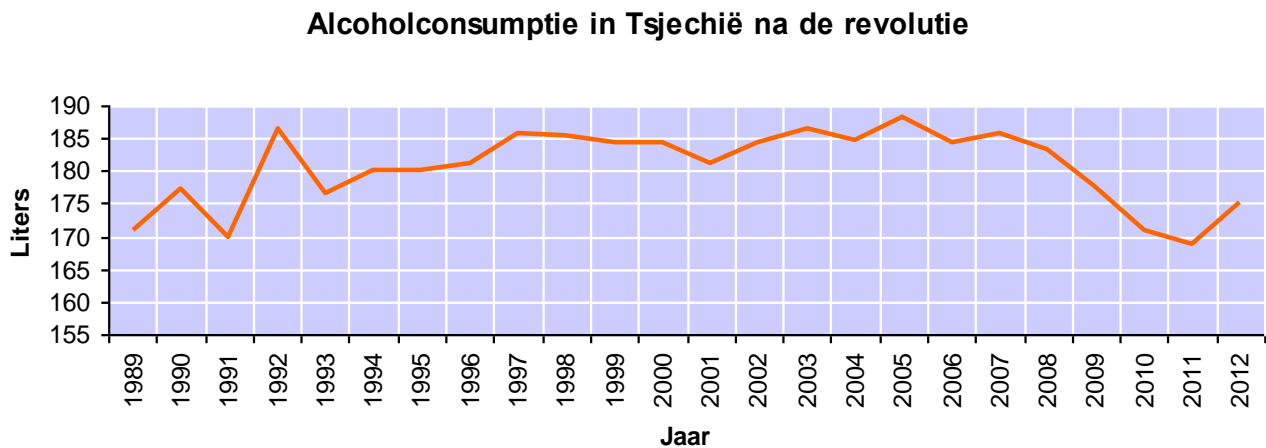
2.3 Verbruik

Niet alleen alcohol kan sociale gebeurtenissen beïnvloeden maar ook omgekeerd, het niveau van alcoholconsumptie kan ook door evenementen in het land beïnvloed worden. Volgens de gegevens van Karel Nešpor en Ladislav Csémy was het alcoholverbruik in het voormalige Tsjecho-Slowakije voor de oorlog namelijk ongeveer eenderde in vergelijking met het hedendaagse alcoholverbruik. In de jaren vijftig en zestig nam het verbruik toe en

³⁹ <http://www.lucasbols.nl/over-ons/onze-geschiedenis> (11. 3. 2015)

in de jaren 80 volgde een lichte daling. Na de revolutie in 1989 begon het weer te stijgen⁴⁰ (zie Figuur 1).

Figuur 1:

Bron: ČSÚ⁴¹

De oorzaak van de stijging van de alcoholconsumptie na de revolutie kan de stress en onzekerheid zijn die door de veranderingen in de samenleving ontstond. Met democratie kwam ook het groeiende aanbod van alcohol en reclame maar er was ook gebrek aan bewustzijn en preventie van alcoholmisbruik.⁴² De grootste stijging van alcoholconsumptie was in 1992. Vanaf de splitsing van Tsjecho-Slowakije in 1993 schommelde het verbruik met een neiging tot stijgen. Een aanzienlijke verandering kwam in 2008 toen de consumptie waarschijnlijk als gevolg van de wereldwijde economische crisis begon te dalen. Vanaf 2011 stijgt het verbruik in Tsjechië opnieuw. Volgens de gegevens van ČSÚ (Tsjechische bureau voor de statistiek) dronk de gemiddelde Tsjech in 2011 168,8 liter alcoholische dranken (in totaal), in 2012 zelfs 175,2 liter, waarvan 148,6 l bier, 19,8 l wijn en 6,7 l gedistilleerde dranken.⁴³ Hoewel bier de minste alcohol bevat, vormt het de grootste hoeveelheid van consumptie van pure alcohol in Tsjechië. Alcoholvrij bier is in de Tsjechische maatschappij populair vooral als alternatief voor bier voor autorijders, fietsers

⁴⁰ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha : Sportpropag: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1994, p. 117

⁴¹ Geceëerd op grond van de gegevens van ČSÚ:

http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/cr_od_roku_1989_alkohol (3. 3. 2014)

⁴² NEŠPOR, CSÉMY 1994, p. 119

⁴³ http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/cr_od_roku_1989_alkohol (5. 3. 2014)

en werkende mensen. Maar er wordt niet verwacht dat alcoholvrij bier het alcoholhoudende bier tijdens gewoon kroegbezoek zal vervangen.⁴⁴ Het alcoholarme bier en vooral de gearomatiseerde versies zagen echter in 2011 een grote boom voornamelijk onder vrouwen en jonge mensen. Maar in de laatste jaren geven mensen weer de voorkeur aan het klassieke bier. Het alcoholarme vruchtenbieren drinken ze eerder als een verfrissing in warm weer.⁴⁵ Aan de andere kant is het een alternatief voor mensen die geen gewoon bier drinken. In de laatste jaren is de alcoholconsumptie van pure alcohol per hoofd van de Tsjechische bevolking ongeveer 10 liter wat uit Tabel 1 blijkt. Hier kunnen we ook zien dat het verbruik van gedistilleerde dranken gestabiliseerd is en daarna daalt. Dat wordt niet alleen door de crisis veroorzaakt maar ook door de methanol affaire, die in de herfst van 2012 begon.⁴⁶ Vanwege methanol dat heel giftig is en dat in plaats van ethanol in sterke dranken werd gemengd, zijn bijna 50 mensen gestorven en meer dan honderd andere mensen hadden gezondheidsproblemen of blijvend letsel.⁴⁷ Aan de andere kant stijgt in Tsjechië de belangstelling voor wijn. Dat kan ook door de beschikbaarheid van kwaliteitswijnen na de revolutie veroorzaakt worden. Van 13,5 l in 1989 is de totale wijnconsumptie geleidelijk gestegen tot 19,8 l in 2012. Dit blijkt ook uit de wijnconsumptie van pure alcohol (zie Tabel 1). Verder blijkt uit de samenvattende informatie van ÚZIS ČR (Instituut van gezondheidsinformatie en statistieken in Tsjechië) van 2010, dat wijn in Tsjechië vooral door vrouwen wordt gedronken. Bier heeft voorrang bij mannen, die alcohol vaker en in grotere hoeveelheden dan vrouwen gebruiken. Jongere mensen drinken minder vaak, maar in grotere hoeveelheden en oudere mensen geven de voorkeur aan een regelmatige consumptie van alcohol, maar in kleinere hoeveelheden.⁴⁸ Onderzoek van SZÚ (Staats gezondheidsinstituut) van 2012 toont dat bij mannen het gemiddelde jaarlijkse alcoholverbruik bijna 11 liter pure alcohol is. Vrouwen daarentegen drinken iets meer dan 4 l. Het hoogste gemiddelde alcoholverbruik (onder de bevolking van 15 jaar en ouder) is volgens dit onderzoek onder jonge mensen van 15 tot 25 jaar te

⁴⁴ http://www.lidovky.cz/cesi-jsou-v-piti-nealkoholickeho-piva-druzi-vedou-spancele-p3i-/dobra-chut.aspx?c=A100805_093925_dobra-chut_glu (20. 10. 2014)

⁴⁵ <http://www.nielsen.com/cz/cs/press-room/2014/ochucene-pivo-netahne-Cesi-zustavaji-verni-klasickemu-pivu.html> (20. 10. 2014)

⁴⁶ <http://zpravy.aktualne.cz/finance/nakupovani/spotreba-alkoholu-roste-prumerny-cech-vypije-175-litru/r~c7fbb9145db311e380120025900fea04/> (2. 3. 2014)

⁴⁷ <http://www.denik.cz/moravskoslezsky-kraj/zabijak-jmenem-metanol-rok-pote-20130903-q2fe.html> (22. 1. 2014)

⁴⁸ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. *Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR - EHIS CR (Spotřeba alkoholu)*. Praha, 2010.

Te vinden op: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/evropske-vyberove-setreni-zdravotnim-stavu-cr-ehis-cr-spotreba-alkoholu>, p. 1

vinden. Ze drinken namelijk 8,86 liter pure alcohol per jaar. De laagste alcoholconsumptie vinden we onder de oudere mensen in de leeftijd 65+, namelijk 5,1 liter.⁴⁹

Tabel 1: Alcoholconsumptie per hoofd in Tsjechië vanaf 2000 (in liters pure alcohol)

Jaar	Bier	Wijn	Gedistilleerd	Totaal
2000	4,6	2,0	3,3	9,9
2001	4,6	2,0	3,3	9,9
2002	4,8	1,9	3,3	10,0
2003	4,9	1,9	3,4	10,2
2004	4,9	1,9	3,0	9,8
2005	5,2	1,9	3,1	10,2
2006	5,0	2,0	3,2	10,2
2007	5,0	2,1	3,3	10,4
2008	5,2	2,1	3,2	10,4
2009	5,0	2,1	3,3	10,4
2010	4,8	2,2	2,8	9,8
2011	4,8	2,2	2,8	9,8
2012	5,0	2,3	2,7	9,9

Bron: ČSÚ⁵⁰

Er is nog een andere factor - episodisch zwaar alcoholgebruik dat ook als ‘bingedrinken’ bekend is. In onderzoek van de WHO (World Health Organization) is bingedrinken als het gebruik van tenminste 60 gram pure alcohol tijdens een gelegenheid in de afgelopen dertig dagen gedefinieerd. In de data van 2010 wordt getoond dat in Tsjechië 38,9% van de bevolking (15+) zwaar alcohol heeft gebruikt. Volgens geslacht was het 53,5% van de mannen en 24,9% van de vrouwen.⁵¹

⁴⁹ SOVINOVÁ, H., CSÉMY, L. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2012*. Státní zdravotní ústav, 2013. Te vinden op: http://www.szu.cz/uploads/documents/czzp/zavislosti/Uzivani_tabaku_a_alkoholu_v_Ceske_republice_2012.pdf, p. 17

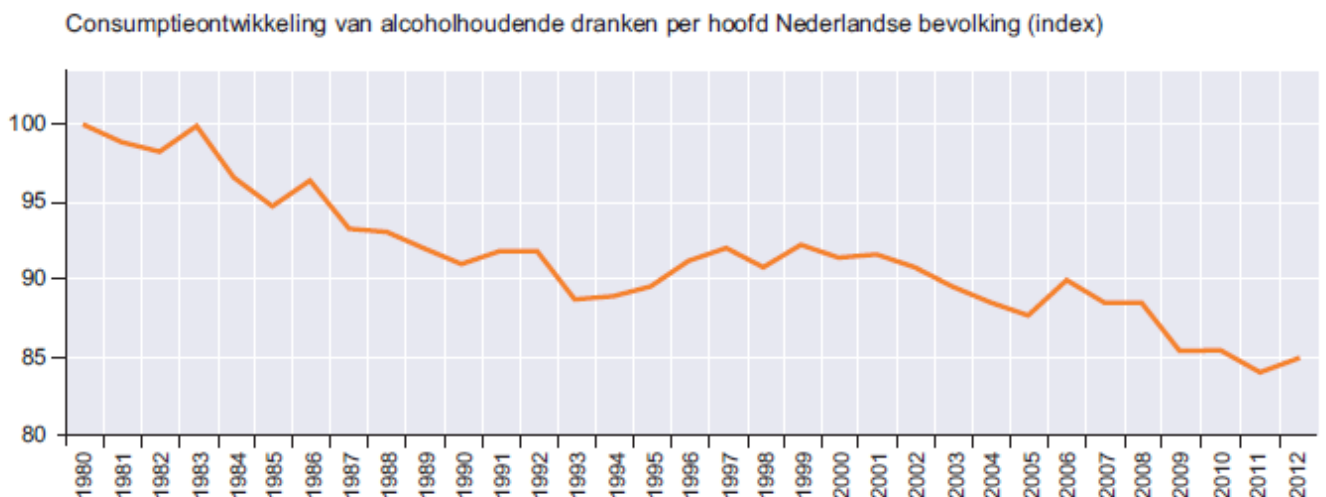
⁵⁰ Gegevens overgenomen uit: http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/cr_od_roku_1989_alkohol (3. 3. 2014)

⁵¹ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014*.

Te vinden op: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112736/1/9789240692763_eng.pdf?ua=1, p. 206

Wat alcoholgebruik en opleiding betreft geldt in Tsjechië de verhouding dat hoe lager de opleiding is, hoe hoger het alcoholverbruik. Dat bewijzen ook data van SZÚ (2012) waar wordt vermeld dat de gemiddelde alcoholconsumptie van laagopgeleiden 7,75 liter pure alcohol per jaar is, de middelbaar opgeleide bevolking 7,21 liter pure alcohol per jaar drinkt en universitair opgeleiden 5,94 liter. Het onderzoek betreffende opleiding werd onder de bevolking van 25 jaar en ouder gehouden.⁵² Een oorzaak van hoger alcoholverbruik bij laagopgeleiden kunnen sociale factoren zijn – juist lage of onvolledige opleiding (dat is gerelateerd aan weinig belangstelling voor de eigen gezondheid⁵³), werkloosheid of lage productiviteit en in uiterste gevallen de hiermee verbonden financiële en existentiële problemen kunnen een reden zijn om alcohol te drinken.

Figuur 2:

Bron: STIVA⁵⁴

In Nederland steeg de consumptie van alcohol na de Tweede Wereldoorlog. Tot het jaar 1960 bleef het echter relatief laag, sinds dit jaar werd er namelijk drie keer meer gedronken.⁵⁵ Het grootste verbruik was echter te zien in de tweede helft van de jaren zestig en zeventig.⁵⁶ Het is mogelijk dat het door de toenmalige onrust veroorzaakt werd. Het

⁵² SOVINOVÁ, CSÉMY, SZÚ 2013, p. 17

⁵³ http://www.wikiskripta.eu/index.php/Soci%C3%A1ln%C3%AD_a_demografick%C3%A9_faktery (15. 3. 2015)

⁵⁴ STIVA (Stichting Verantwoord Alcoholgebruik) http://stiva.nl/wp-content/uploads/downloads/2013/09/STIVA_A49_alcoholconsumptie_sep13_DEF1.pdf (2. 3. 2014)

⁵⁵ <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/alcohol-drugs/alcohol/alcohol-algemeen/wat-is-de-geschiedenis-van-alcohol/> (2. 3. 2014)

⁵⁶ Trimbos-instituut. *Nationale drug monitor: Jaarbericht 2012*. Utrecht, 2012.

land werd namelijk door de hippie periode beïnvloed en ook door emancipatiegolven en opstanden. Daarna nam het verbruik licht af en vanaf het begin van de jaren negentig schommelde het met een neiging tot daling zoals in de meeste ontwikkelde Europese landen. Dat is te zien in de consumptieontwikkeling in Nederland vanaf 1980 (zie Figuur 2). De alcoholconsumptie van de gemiddelde Nederlander was in 2012 97,5 liter, waarvan bier 72 l, wijn 22 l en gedestilleerde dranken 3,5 l.⁵⁷

Tabel 2: Alcoholconsumptie per hoofd in Nederland vanaf 2000 (in liters pure alcohol)

Jaar	Bier	Wijn	Gedistilleerd	Totaal
2000	4,1	2,3	1,7	8,2
2001	4,0	2,3	1,7	8,1
2002	4,0	2,3	1,7	8,0
2003	4,0	2,5	1,5	7,9
2004	3,9	2,6	1,4	7,9
2005	3,9	2,7	1,3	7,9
2006	3,9	2,8	1,3	7,9
2007	3,9	2,6	1,3	7,7
2008	3,9	2,7	1,3	7,9
2009	3,6	2,7	1,3	7,6
2010	3,6	2,8	1,3	7,6
2011	3,6	2,8	1,2	7,5
2012	3,6	2,8	1,3	7,7

Bron: Trimbos⁵⁸

In de Tabel 2 kunnen we zien dat de gemiddelde alcoholconsumptie pure alcohol per hoofd van de Nederlandse bevolking vanaf 2003 lager dan 8 liter is. Daarnaast is het schommelde alcoholverbruik in de laatste jaren duidelijk. In 2012 was in Nederland de gemiddelde consumptie pure alcohol per hoofd 7,7 liter. In 2013 is dat zelfs tot 7,2 l gedaald. Dat kan

Te vinden op: http://www.trimbos.nl/~media/Themas/7_Feiten_Cijfers_Beleid/AF1196%2013-772%20NDM%20jaarbericht%202012%20digitaal.ashx, p. 205

⁵⁷ Trimbos-instituut. *Nationale drug monitor: Jaarbericht 2013/2014*.

Te vinden op:

<http://www.trimbos.nl/~media/files/gratis%20downloads/AF1316%20NDM%20Jaarbericht%202013-2014.ashx>, p. 191

⁵⁸ Gegevens overgenomen van: Trimbos-instituut jaarbericht 2012, p. 206 en Trimbos-instituut jaarbericht 2013/2014, p. 191

onder andere veroorzaakt worden door de consumptie van alcoholvrij- of alcoholarm bier dat steeds populairder wordt. In 2013 gaf 46% van de bierdrinkers af en toe de voorkeur aan alcoholvrij bier. In 2012 bedroeg dit percentage slechts 36%.⁵⁹ Anders is bier onder de Nederlandse bevolking nog steeds de favoriet, hoewel de consumptie van bier en de gedestilleerde dranken geleidelijk daalt of stagneert, terwijl de wijnconsumptie stijgt (zie Tabel 2). In Nederland geldt ook dat bier meer populair bij mannen is en wijn bij vrouwen.⁶⁰ In 2012 dronk 80,5% van de Nederlandse populatie van 12 jaar en ouder.⁶¹ Uit dezelfde statistiek van het Trimbos-Instituut blijkt ook dat onder volwassenen de mensen van 20 tot 30 jaar het meest alcohol dronken, namelijk 86,3%. Het minst dronken mensen van 75+ jaar, namelijk 72,1%. Verder gebruikte in 2012 85,1% van de Nederlandse mannen alcohol en 76% van de vrouwen. In Nederland consumeren mannen ook meer alcohol dan vrouwen.

Volgens de gegevens van de WHO (verslag uit 2014, data uit 2010) wordt alcohol door 5,9% van de bevolking (15+) zwaar gebruikt. Als we dat weer volgens geslacht indelen is het 10,5% van de mannen en 1,3% van de vrouwen.⁶²

Het alcoholgebruik in verband met opleiding is in Nederland anders dan in Tsjechië. Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu vermeldt dat 89,5% van de hoogopgeleiden alcoholgebruikers zijn tegenover 56,2% van de laagopgeleiden. Met de term alcoholgebruiker wordt bedoeld iemand die wel eens of vaker alcohol gebruikt.⁶³ In Figuur 3 kunnen we het hogere alcoholgebruik onder hoogopgeleiden zien. Hoewel de laagopgeleide mensen een kleinere alcoholconsumptie hebben, komen de zware drinkers onder hen vaker voor dan bij hoogopgeleide mensen.⁶⁴ Hoogopgeleide mensen hebben namelijk vaker sociale en professionele afspraken waarbij alcohol wordt gedronken. Deze mensen kunnen in hun werk ook meer gestresst zijn omdat ze veel dingen in korte tijd moeten doen en vaak een grote verantwoordelijkheid hebben. Onder deze druk kunnen mensen de neiging hebben om alcohol te drinken waardoor ook het risico op verslaving bestaat.

⁵⁹ <http://stiva.nl/facts-figures/alcoholconsumptie-in-nederland/> (19. 10. 2014)

⁶⁰ <http://www.biernet.nl/nieuws/mannen-willen-bier-vrouwen-witte-wijn> (9. 3. 2014)

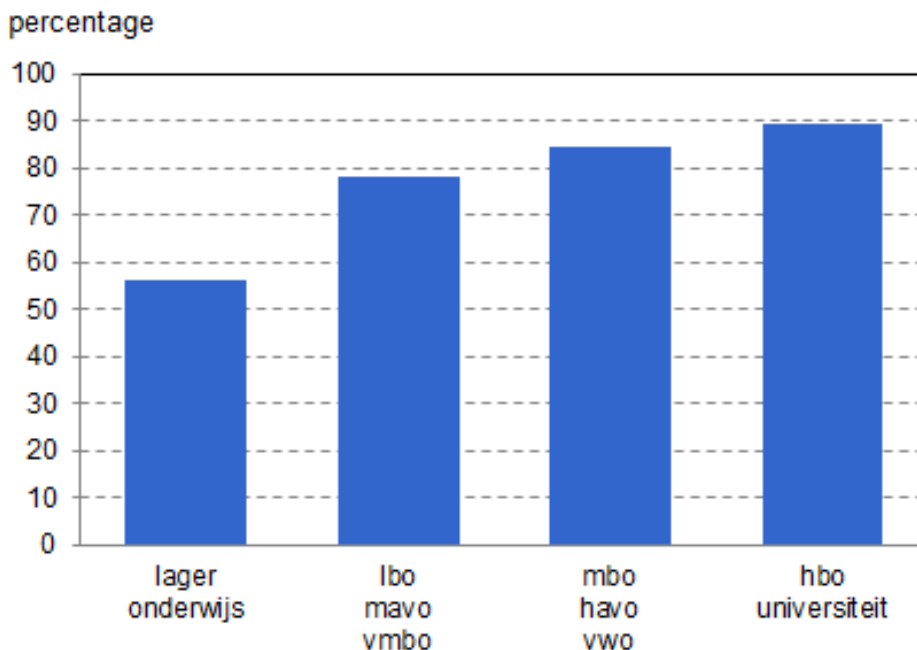
⁶¹ Trimbos-instituut jaarbericht 2013/2014, p. 190

⁶² World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 227

⁶³ <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/alcoholgebruik/verschillen-sociaaleconomisch/> (7. 3. 2014)

⁶⁴ <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/alcoholgebruik/verschillen-sociaaleconomisch/> (8. 3. 2014)

Figuur 3: Het alcoholgebruik in 2012 onder de Nederlandse bevolking van 25 jaar en ouder volgens hun opleidingsniveau.

Bron: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

Alleen als interesse wil ik hier toevoegen of immigranten de alcohol situatie in een land ook kunnen beïnvloeden. In Tsjechië is onder het grote publiek bekend dat onze allochtonen veel drinken. Naast de Tsjech bestaat de nationale samenstelling namelijk uit Slowaken, Oekraïners, Polen, Vietnamezen, Duitsers en Russen.⁶⁵ Als we weer de wereldranglijst van alcoholconsumptie van de WHO⁶⁶ voor de vergelijking gebruiken, vinden we dat alleen de Vietnamezen een heel laag alcoholverbruik (per hoofd in liters pure alcohol) in hun land hebben (6,6 l). De landen die de alcoholconsumptie in Tsjechië echter kunnen verhogen, zijn Polen (12,5 l), Slowaken (13 l zoals in Tsjechië) en vooral Oekraïners (13,9 l) en Russen (15,1 l). Bij de Polen, Slowaken en Oekraïners in Tsjechië bestaat ook het cliché, dat veel van hen bij ons werken om hun gezinnen te onderhouden, maar hun vrije tijd

⁶⁵ http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCRcZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIVLxTHEP8wx2NEFJM4ZH0IY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uEPNYwlyDolzhPstJzEvX88wrSU1PLRJ6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmArq34D8QIDDwAG10C_KFWcoe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FYe_k3OQmaGJYwUAIQCABFsBAAA.&vseuzemi=null&void= (23. 3. 2014)

⁶⁶ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 291, 292, 293, 294, 296

besteden aan het drinken van alcohol. Onder Tsjechen kan dat een indruk wekken dat immigranten de totale alcoholconsumptie verhogen.

De alcoholconsumptie in Nederland wordt zeker door allochtonen beïnvloed, omdat er veel nationaliteiten worden vertegenwoordigd. De allochtonen worden in twee groepen verdeeld, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen.⁶⁷ Onder westerse allochtonen kunnen vooral landen van het voormalige Oostblok zoals Polen, Slowakije, Oekraïne en Tsjechië de alcoholconsumptie verhogen omdat in deze landen de alcoholconsumptie hoger is. Maar het aantal van hen is in Nederland verwaarloosbaar in vergelijking met het aantal niet-westerse allochtonen waartoe vooral mensen uit Turkije, Marokko en Suriname behoren. In deze landen wordt bijna geen alcohol gedronken. Volgens de wereldranglijst van alcoholconsumptie (per hoofd in liters pure alcohol) van de WHO is het in Turkije 2,0 l, in Marokko 0,9 l en in Suriname 6,6 l. De alcoholconsumptie is er lager vooral wegens de godsdienst en levensstijl wat ook in het alcoholverbruik in Nederland wordt weerspiegeld. Dat wordt ook bevestigd in het jaarbericht van het Trimbos-Instituut, waar wordt geschreven dat in achterstandswijken bijna geen alcohol wordt gedronken of het overmatige drinken van alcohol er minder vaak voorkomt, omdat er veel allochtonen wonen.⁶⁸

Samenvatting

Op basis van de verzamelde data kunnen we zien dat verbruik van alcohol zich in beide landen volgens cruciale veranderingen in de maatschappij of politiek ontwikkelde zoals oorlog, revolutie, ander politiek regime, revoltes of crisis zijn. In kalmere perioden stagneert of daalt het alcoholverbruik.

In het gemiddelde alcoholverbruik kunnen we opvallende verschillen zien. In 2012 hebben Tsjechen 175,2 l alcoholhoudende dranken gedronken. In Nederland was het volgens de verkoopcijfers 97,5 l. Het jaar 2012 kunnen we vergelijken volgens de waarde van pure alcohol die werd gebruikt. In 2012 werd in Tsjechië 9,9 l gedronken en in Nederland 7,7 l. Bovendien nam het in Nederland in 2013 tot 7,2 l af. Het Tsjechische alcoholverbruik van dit jaar is helaas nog niet gepubliceerd. De verschillen zijn relatief groot, vooral in het

⁶⁷<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D4=0&D5=a&D6=1&HDR=G2,G3&STB=G1,G5,T,G4&VW=T> (25. 3. 2014)

⁶⁸ Trimbos-instituut jaarbericht 2012, p. 205

totale alcoholverbruik dat volgens deze data in Tsjechië 77,7 l meer is dan in Nederland. Maar we moeten er rekening mee houden dat de gegevens in elk land door andere methodes verzameld werden. Volgens het Global status report of alcohol and health 2014 van de WHO (World Health Organization) waar de gegevens beter vergelijkbaar zijn binnen één onderzoek is het verschil 3,1 (alcoholverbruik per hoofd van de bevolking 15+ in liters pure alcohol) in de periode 2008-2010. In Tsjechië was het namelijk 13 l en in Nederland 9,9 l.⁶⁹ Inbegrepen in deze cijfers is ook het ongeregistreerde alcoholverbruik. Ongeregistreerde alcohol is alcohol die buiten de belastingen valt en onofficieel wordt verkocht of geproduceerd en vooral gedronken.⁷⁰ Dat dit alcoholverbruik in Tsjechië groter dan in Nederland is, wordt ook door het onderzoek van de WHO bevestigd. Één van de redenen kan zijn dat het vroeger traditie was om in Tsjechië eigen gedistilleerde drank te stoken, vooral in Moravië en voor mensen is het nog steeds een liefhebberij hoewel het illegaal is. Deze alcohol kan echter gevaarlijk zijn. Een grotere bedreiging is echter handel met illegale alcohol waar deze alcohol in grote mate wordt geproduceerd en verkocht met het doel om belastingen te vermijden en zoveel mogelijk geld te verdienen. Een typisch voorbeeld hiervan is de methanol affaire van 2012. Momenteel wordt in Tsjechië de regulatie van de verkoop van in vaten opgeslagen wijn ook veelbesproken.⁷¹ In Nederland heeft het thuis stoken ook een geschiedenis, maar volgens de resultaten van de WHO is het er tegenwoordig niet zo populair als in Tsjechië. Incidenten zijn er in Nederland echter ook, zoals bijv. in 2012 in Den Haag waar 50.000 liter sterke drank werd ontdekt die voor de zwarte markt in Groot-Brittannië was bedoeld. Het smokkelen door Nederland was handig, omdat in Groot-Brittannië hogere accijns op alcohol zit.⁷²

Wat de populariteit van verschillende soorten van alcoholhoudende dranken betreft, is bier het meest populair in beide landen. In Nederland wordt alcoholvrij of alcoholarm bier ook steeds populairder. In Tsjechië is alcoholvrij bier eerder een noodzakelijkheid voor meer veiligheid in het verkeer. Alcoholarm bier was in Tsjechië heel populair als een nieuw product op de markt in de vorm van verfrissend vruchtenbier. Vandaag de dag drinken mensen dat vooral in warme maanden. Aan de andere kant is het een goed alternatief voor mensen die geen gewoon bier drinken. Het is vooral aantrekkelijk voor vrouwen en jonge

⁶⁹ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 206, 227

⁷⁰ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 30

⁷¹ http://ekonomika.idnes.cz/ministerstvo-chysta-zakaz-sudoveho-vina-fpx-/ekonomika.aspx?c=A150218_215148_ekonomika_fih (18. 3. 2015)

⁷² <http://www.elsevier.nl/Nederland/nieuws/2012/4/Douane-ontdekt-duizenden-liters-drank-voor-zwarte-markt-ELSEVIER335772W/> (18. 3. 2015)

mensen. In Nederland is ook wijn heel populair, in Tsjechië is dat volgens verbruik minder, maar de belangstelling voor wijn neemt geleidelijk toe. In tegenstelling tot het verbruik van wijn stagneert het verbruik van gedistilleerde dranken in Nederland met de neiging tot dalen. In Tsjechië was aanzienlijkere daling te zien in 2010 als het gevolg van de crisis. Een verder verval wordt verwacht in de gegevens van 2013 wegens de methanol affaire die in september 2012 begon en werd er zelfs een prohibitie afgekondigd. Hedentendage is het verbruik van gedistilleerde dranken in Tsjechië ongeveer hetzelfde als voor de affaire. Mensen kiezen echter zorgvuldiger wat ze gaan drinken.⁷³

Volgens geslacht drinken in beide landen meer mannen en geldt er ook dat mannen de voorkeur aan bier geven en vrouwen aan wijn. Dat mannen meer dan vrouwen drinken, blijkt ook uit het gegevens over bingedrinken, dus episodisch zwaar alcoholgebruik. In het onderzoek van de WHO betekent dat namelijk het gebruik van tenminste 60 gram pure alcohol tijdens een gelegenheid in de afgelopen dertig dagen. In Tsjechië was het 38,9% van de populatie, in Nederland 5,9%. In Tsjechië drinkt 33% van de mensen meer regulier zwaar alcohol dan in Nederland, wat alarmerend is.

Bij het onderzoek van het alcoholverbruik volgens leeftijd, werd in Nederland het percentage van alcoholconsumerende mensen gebruikt en in Tsjechië het gemiddeld verbruik van liter pure alcohol per jaar en de leeftijdscategorieën werden anders ingedeeld. Ondanks deze verschillende aanpak, blijkt uit beide onderzoeken dat zowel in Nederland als in Tsjechië jonge mensen het meest drinken. In Nederland namelijk de groep mensen van 20-30 jaar en in Tsjechië zelfs nog jongere mensen tot 25 jaar. De minst drinkende groep valt samen. In beide landen is het de groep van oudere mensen. In Tsjechië zijn dat namelijk 65-plussers en in Nederland 75-plussers.

De relatie tussen alcohol en het opleidingsniveau is in Nederland tegenovergesteld aan dat van Tsjechië. De gegevens voor Tsjechië zijn weer in liter pure alcohol per jaar en in Nederland in percentage van alcoholgebruikers. Toch wordt uit de onderzoeken duidelijk dat in Tsjechië meer alcohol onder laagopgeleiden wordt gebruikt en in Nederland enerzijds meer alcohol onder hoogopgeleiden wordt gedronken, maar anderzijds vinden we er meer zware drinkers onder laagopgeleiden.

⁷³ http://zlin.idnes.cz/problem-s-alkoholem-zachytka-alkoholismus-f2i-/zlin-zpravy.aspx?c=A140730_2086405_zlin-zpravy_ras (22. 10. 2014)

Of de immigranten het alcoholverbruik beïnvloeden is een relatief. Een groot deel van de immigranten in Tsjechië zijn mensen uit landen waar ook veel alcohol gedronken wordt, maar het is niet zo altijd. Naar Nederland reizen ook dergelijke immigranten, maar hun alcoholconsumptie wordt sterk gecompenseerd door de grotere groep immigranten met een islamitische achtergrond die bijna geen alcohol drinken.

2.4 Risicogroepen

Tot nu toe hebben we gezien dat mannen meer dan vrouwen drinken en dat sociaaleconomische verschillen ook een rol spelen. Hoewel mensen verwachten dat hoogopgeleiden minder alcohol drinken, geldt dat niet altijd. Bij hen is de bedreiging van afhankelijkheid echter lager. Mensen hebben namelijk verschillende redenen of gelegenheden om alcohol te gebruiken. Één paar werd er al geschreven. Naast het individuele en sociale drinken zijn er ook de individuele en sociale oorzaken om alcohol te gebruiken of het alcoholisme. Ten eerste behoort alcohol tot de vaakst gebruikte verslavingsmiddelen omdat het legaal is. De uitwerkingen ervan worden ook onderschat, omdat volgens het algemene bewustzijn alcohol minder is gevaarlijk dan andere drugs. Daarom is alcohol ook vaak een deel van het dagelijks leven zonder vooroordelen en het begin van alcoholisme kan makkelijk over het hoofd gezien worden, omdat de alcoholverslaving langzaam en geleidelijk komt.

In Nederland zijn onder daklozen veel alcoholverslaafden. Dat geldt ook voor Tsjechië en waarschijnlijk ook in andere landen, omdat deze mensen vaak een gemeenschap vormen waar alcohol vaak gedronken wordt. Het individu kan dan niet alleen tegen de verslaving vechten, omdat deze gemeenschap vaak het enige gezelschap om hem heen is en hem vaak terug naar het drinken van alcohol brengt. De redenen waarom daklozen alcohol drinken houden verband met hun zware lot. Later drinken ze alcohol echter vooral wegens basisbehoeften van de mens, namelijk om zich gewoon warm te houden. Dat is ook de reden waarom ze liever alcohol dan eten kiezen. Bovendien kan alcohol het gevoel van honger onderdrukken en ook de gedachten over de moeilijke situatie.⁷⁴ In Nederland zijn

⁷⁴ <http://www.munimedia.cz/prispevek/jak-suvisi-alkohol-a-bezdomovci-odpoved-nie-je-jednoznacna-586/> (22. 3. 2014)

alcoholverslaafden onder alle leeftijdsgroepen van daklozen, het grootst is de afhankelijkheid bij 30-55 jarigen.⁷⁵ In Tsjechië is dat vergelijkbaar als we rekening houden met het feit dat de typische Tsjechische dakloze een man is van 45-49 jaar.⁷⁶ Op straat kunnen we vaak oudere daklozen zien bijv. in de Tsjechische stad Brno neemt het aantal daklozen ouder dan 60 jaar toe.⁷⁷ Een andere groep mensen waarbij alcoholverslaving vaker voorkomt zijn de werklozen en arbeidsongeschikten en de mensen wiens inkomen laag is.⁷⁸ De werkloosheid kan een van de sociale oorzaken zijn om alcohol te gebruiken omdat het leidt tot onjuiste vrijetijdsbesteding. In het algemeen is het gebruik van alcohol in een pub een vorm van plezier. Onder arme of werkloze mensen is er weliswaar een groot aantal alcoholverslaafden, maar het is geen regel. Ook succesvolle werkende mensen kunnen een toevlucht nemen tot het drinken van alcohol, omdat ze onder druk en stressituaties blootgesteld staan.⁷⁹ De sociale oorzaken overlappen vaak met de individuele oorzaken van alcoholisme. De individuele oorzaken zijn vaak verborgen onder gezinsproblemen, buitengewone levensgebeurtenissen, veranderingen, negatieve ervaringen van het heden maar ook het verleden, mislukkingen enz. Deze zaken kunnen een persoon dagelijks achtervolgen en vaak is alcohol ‘de enige’ die helpt om een probleem op te lossen. Ook media kunnen een inspiratie om alcohol te drinken zijn bijv. tijdschriften, internet, televisie, de personages in films en boeken die hun problemen vaak door middel van alcohol oplossen.⁸⁰ Uit onderzoek in het boek van de al genoemde dokter Skála blijkt, dat alcohol in Tsjechië om zowel sociale als individuele redenen wordt gedronken, waarbij er in Nederland eerder wegens individuele problemen alcohol wordt gedronken.⁸¹

Men wordt niet als een alcoholist geboren, men wordt een alcoholist, hoewel genetica ook een rol kan spelen. Genen, die onlangs ontdekt zijn, nemen gedeeltelijk aan het ontstaan van de ziekte deel waarover de Tsjechische arts Karel Nešpor zei dat de genetische

⁷⁵ <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheid-en-ziekte/ziekten-en-aandoeningen/psychische-stoornissen/afhankelijkheid-van-alcohol-drugs-of-andere-middelen/afhankelijkheid-van-alcohol/zijn-er-verschillen-sociaal-demografische-verschillen/> (22. 3. 2014)

⁷⁶ [http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/2351fd2c7470b437c1257a790033f8a2/\\$FILE/12-09-12_TZ_Vysledky_scitani_lidi_bez_domova_2.doc](http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/2351fd2c7470b437c1257a790033f8a2/$FILE/12-09-12_TZ_Vysledky_scitani_lidi_bez_domova_2.doc) (22. 3. 2014)

⁷⁷ http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/bezdomovcu-v-brne-pribylo-hlavne-mezi-lidmi-nad-sedesat-let-20140317.html (22. 3. 2014)

⁷⁸ <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheid-en-ziekte/ziekten-en-aandoeningen/psychische-stoornissen/afhankelijkheid-van-alcohol-drugs-of-andere-middelen/afhankelijkheid-van-alcohol/zijn-er-verschillen-sociaal-demografische-verschillen/> (22. 3. 2014)

⁷⁹ SPÁČILOVÁ 2012, p. 20

⁸⁰ SPÁČILOVÁ 2012, p. 21

⁸¹ SKÁLA 1977, p. 124

factoren het risico van alcoholafhankelijkheid ongeveer vier keer verhogen.⁸² In gevaar zijn vooral jonge mannen wiens vader een alcoholist is.⁸³ Naast de genen zijn er andere factoren die het begin van de ziekte beïnvloeden, zoals de levensstijl, het al genoemde gezelschap, waarin de persoon zich bevindt of bij wil horen en niet te vergeten beschikbaarheid van alcohol waarover ik in het volgende hoofdstuk zal schrijven. Daarom is het niet vanzelfsprekend dat elke persoon die in een familie van alcoholisten is opgegroeid een alcoholist zal worden en omgekeerd, ook in een gezin van abstinente kan iemand een alcoholist worden. Het grote publiek over de schadelijke gevolgen van alcohol te waarschuwen is daarom noodzakelijk.

2.5 Alcohol en jongeren

Invloeden

Het risico van alcoholafhankelijkheid is het grootst bij jongeren, omdat ze meer beïnvloedbaar zijn door hun omgeving omdat ze nog in hun ontwikkelingsfase zitten.. Het meest belangrijk is de opvoeding en houding van het gezin tegenover de jongere. Overmatige strengheid of omgekeerd een gebrek aan interesse van de ouders zijn twee polen van de opvoeding. Een disfunctioneel gezin is één van de fundamentele oorzaken van alcoholmisbruik. Het gaat ook om de levensstijl van het gezin en de houding tegenover alcohol, omdat het gezin een primaire rol hierbij speelt. Daarnaast spelen ook leeftijdsgenoten een belangrijke rol. Het alcoholmisbruik van ouders (of een andere persoon die een voorbeeld kan zijn) heeft op jongeren en op de ontwikkeling van hun persoonlijkheid een nadelige invloed wat tot het creëren van ongepaste sociale relaties kan leiden. Bovendien missen deze jongeren geschikte voorbeelden voor hun identiteit.⁸⁴ De sociale druk van de drinkende mensen in hun omgeving is echter vaak sterker dan de opvoeding door de ouders of de opleiding op school. Dat is zelfs sterker dan de zorg voor de eigen gezondheid. De jeugd beseft dat alcohol een bedreiging voor hun gezondheid is, maar dit bewustzijn heeft slechts een klein anti-alcoholisch karakter. Ze zijn niet genoeg

⁸² http://www.alkoholik.cz/zavislost/nejcastejsi_otazky_o_alkoholu/alkoholismus_a_dedicnost.html (27. 3. 2014)

⁸³ http://www.alkoholik.cz/zavislost/clanky_a_statistiky/za_jak_dlouho_dlouhou_dobu_vznikne_zavislost_na_alkoholu_alkoholismus_a_kolik_pit.html (27. 3. 2014)

⁸⁴ SPÁČILOVÁ 2012, p.18, 19

geinformeerd over het gevaarlijk en de echte gevolgen van alcoholmisbruik.⁸⁵ Hun houding tegenover alcoholgebruik is verwrongen omdat ze denken dat het bij hen het geval niet is.

Eerste contact

Het consumeren van alcohol kunnen we vaak al vanaf de vroegste jeugd zien. Het eerste contact van kinderen met alcohol is vaak het proosten, eerst met frisdranken en geleidelijk aan met alcoholische dranken. Bovendien is het bij kinderen die met het consumeren van alcohol of roken vroeg begonnen waarschijnlijker dat ze meer gevaarlijke stoffen zullen gebruiken.⁸⁶ Kinderen vormen hun houding tegenover alcohol volgens de houding van hun ouders, daarom hebben ouders een grote verantwoordelijkheid tegenover de vroege ervaring met alcohol van hun kinderen.

Motivatie

De motivatie van adolescenten om alcohol te drinken is vaak vergelijkbaar met die van volwassenen zoals lichamelijke of geestelijke ontspanning, het verminderen van angst of stress, makkelijkere communicatie met andere mensen, erkenning van de leeftijdsgenoten, eigen identiteit zoeken, naar avontuur verlangen, interpersoonlijke barrière verbreken en de banden met mensen versterken, aanpassing aan nieuwe situaties en controle over wisselende stemmingen. Verder gaat het vooral om verveling te vermijden, autoriteit weerstaan, vrienden volgen, elimineren van negatieve ervaringen en verwerven van positieve of ongewone ervaringen, verlegenheid, laag gevoel van eigenwaarde, enz.⁸⁷ Minderjarigen drinken alcohol vooral om niet buiten een specifieke groep mensen te vallen. Een andere houding van hen is dat ze doen wat ze willen. Ze hebben het gevoel dat ze dezelfde voordelen als volwassenen hebben. En de hoofdreden is dat ze zich goed voelen en genieten van plezier en gezelschap.⁸⁸

Risico's

De risico's zijn voor jongeren nog groter dan voor volwassenen, omdat ze nog steeds in hun fysieke en psychische ontwikkeling zijn. Bij hen kunnen psychosociale elementen een rol spelen maar ze hoeven niet noodzakelijk problemen te hebben. De oorzaken zijn vaak

⁸⁵ HRŮZOVÁ 2006, p. 63-64

⁸⁶ SPÁČILOVÁ 2012, p. 20

⁸⁷ HRŮZOVÁ 2006, p. 65-66

⁸⁸ <http://respektuj18.cz/chapter2.html> (26. 3. 2015)

de jonge leeftijd en geen ervaring. Jongeren zijn niet gewend aan het drinken van alcohol, daarom kunnen ze snel dronken worden en remmingen en controle over hun handelingen verliezen. Verder kunnen geweld, agressie, pesten, vandalisme of diefstal voorkomen. Door het verlangen naar avontuur is er een groter risico op opzettelijke of onopzettelijke verwondingen, ongevallen en verkeersongelukken. Onder invloed van alcohol hebben jongeren vaak onveilige seks wat tot seksuele aandoeningen of ongewenste zwangerschap kan leiden.⁸⁹ Bovendien kan alcoholvergiftiging ook na kleinere inneming voorkomen omdat jongeren vaak een lager gewicht hebben en de afbraak van alcohol langzamer is.⁹⁰ Verder is er gevaar van ademstillstand en braken bij alcoholvergiftiging. In extreme gevallen kan het tot verstikking leiden.⁹¹ Niet te vergeten is er ook het risico van schade aan de hersenen, omdat de hersenen zich nog tot het 24e levensjaar ontwikkelen.⁹² Naast hersenen kunnen ook andere organen beschadigd worden, vooral tijdens bingedrinken. In dit geval is een black-out ook waarschijnlijker en de kans op een hartaanval is groter. Onder andere kunnen jongeren die overmatig alcohol gebruiken op latere leeftijd naast alcoholproblemen ook overgewicht of verhoogde bloeddruk hebben.⁹³ Ze zijn ook vroeger van alcohol afhankelijk dan volwassenen. Bij 15-jarigen kan er na een half jaar al een alcoholverslaving ontstaan. Bij volwassenen duurt het vaak meerdere jaren, meestal één tot vijf jaar.⁹⁴ Het alcoholgebruik is vaak gekoppeld met roken, later is het een stimulatie ervan. Alcohol wordt ook vaak gebruikt om de uitwerkingen van andere drugs te versterken. Daarom kan heel snel een andere verslaving ontstaan. Ook incidenteel alcoholgebruik kan het risico van ziekten verhogen. Verder kunnen waardeveranderingen optreden, vermoeidheid ontstaan, vermindering van de prestaties optreden of het uiterlijk verslechteren. Bovendien beïnvloeden al deze factoren vaak het sociale leven, schoolresultaten, vriendschappen of familierelaties.⁹⁵

Het verkrijgen van alcohol

Alcoholische dranken verkrijgen is voor jongeren niet zo moeilijk. Verkopers zien vaak gemakkelijke winst en verkopen alcohol aan minderjarigen zonder veel moeite. Jongeren kunnen dan gewoon alcohol kopen in de winkel, kraampjes, markten en het vaakst in de

⁸⁹ <http://respektuj18.cz/chapter2.html> (25. 3. 2015)

⁹⁰ SPÁČILOVÁ 2012, p. 23

⁹¹ <http://respektuj18.cz/chapter2.html> (27. 3. 2015)

⁹² <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/welke-risicos-heeft-alcohol-voor-jongeren/> (24. 3. 2015)

⁹³ <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/wat-is-binge-drinken/> (26. 3. 2015)

⁹⁴ http://www.alkoholik.cz/zavislost/clanky_a_statistiky/za_jak_dlouho_dlouhou_dobu_vznikne_zavislost_na_alkoholu_alkoholismus_a_kolik_pit.html (27. 3. 2014)

⁹⁵ <http://respektuj18.cz/chapter2.html> (25. 3. 2015)

gezellige omgeving van feesten, bars en discotheken. Hoewel de beschikbaarheid van alcohol voor jongeren in de horeca daalt, is het in de winkels nog makkelijk om alcohol te kopen.⁹⁶ Waarschijnlijk omdat het zitten in een kroeg lang duurt en de aankoop in de winkel snel is. Daarom doen de verkopers misschien niet zo veel moeite met de schatting van de leeftijd of met de controle ervan. Bovendien is de kans om in de winkel te gecontroleerd worden minder waarschijnlijk. Vaak krijgen jongeren alcohol van anderen, vaak van officieel volwassen vrienden of kennissen. Minderjarigen drinken alcohol het meest tijdens het uitgaan. Ze zoeken dan vaak naar plaatsen waar niemand hen kan betrappen zoals parken, verlaten plaatsen of thuis of bij iemand anders thuis als de ouders niet thuis zijn. Als ze ouder zijn, proberen ze ook kroegen te bezoeken, omdat bij de 'bijnavolwassenen' alcoholgebruik in de maatschappij vaak getolereerd wordt, hoewel de leeftijdsgrens voor alcoholgebruik zowel in Nederland als in Tsjechië 18 jaar is (meer in volgende hoofdstuk).

Statistiek

In beide landen is alcoholgebruik onder jongeren al jarenlang een probleem. Voor een vergelijking van de situatie in beide landen kunnen we gegevens van de studie ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) gebruiken. Deze studie is één van de belangrijkste onderzoeken gericht op het gebruik van genotmiddelen onder jongeren. De eerste ESPAD peiling vond plaats in 1995, waaraan Tsjechië vanaf het begin en Nederland vanaf 1999 deelneemt.^{97, 98} Het onderzoek wordt elke vier jaar gehouden, de laatste was in 2011. De doelgroep van dit onderzoek is de bevolking van 15-16 jaar. Dit is in de meeste Europese landen onder de legale leeftijdsgrens voor het drinken van alcohol.

In 2011 heeft volgens dit onderzoek 98% (hetzelfde voor beide geslachten) van de Tsjechische respondenten tenminste één keer een ervaring met alcohol gehad. Slechts 2% (hetzelfde voor beide geslachten) van de ondervraagden heeft nooit alcohol gedronken. Aan de andere kant heeft 41% (50% van de jongens, 32% van de meisjes) van hen veertig keer of meer een alcoholische drank gedronken. In Tsjechië is de situatie steeds bijna onveranderd. In 2003 was het ook 98% van de ondervraagden die al een alcoholische

⁹⁶ <http://respektuj18.cz/chapter2.html> (28. 3. 2015)

⁹⁷ SOVINOVÁ, CSÉMY, SZÚ 2013, p.34

⁹⁸ http://www.trimbos.nl/~media/Nieuws%20en%20Persberichten/4868%20TRIMBOS%20-%20Factsheet%20Peilstation_DEF.ashx (30. 3. 2015)

drank hadden gedronken, in 2007 was het 97%.⁹⁹ In Nederland heeft in 2011 84% (87% van de jongens, 82% van de meisjes) van de ondervraagden ooit een alcoholische drank gedronken. 16% (13% van de jongens, 18% van de meisjes) van de Nederlandse ondervraagden heeft nog nooit alcohol gedronken. 33% van de ondervraagden heeft veertig keer of meer een alcoholische drank gedronken (38% van de jongens, 28% van de meisjes). Verder is het gemiddelde belangrijk. In dit onderzoek heeft 85% van de ondervraagden ooit een alcoholhoudende drank geconsumeerd, 15% heeft nog nooit alcohol gedronken en 24% heeft veertig keer en meer alcohol gedronken. In Tabel 3 kunnen we de percentages voor alle respondenten (de jongens en meisjes samen) vergelijken.

De verschillen tussen meisjes en jongens zijn in beide landen het grootst bij de percentages waar alcohol veertig keer of meer gedronken wordt. Deze percentages zijn hoger bij jongens. In Nederland is het 10% meer, in Tsjechië zelfs 18% meer dan bij meisjes. In Nederland is het percentage van de ondervraagden die nog nooit alcoholhoudende drank gedronken hebben bij de meisjes hoger dan bij de jongens. In Tsjechië zijn de percentages voor beide geslachten in dit geval hetzelfde. Volgens andere gegevens van het onderzoek waar het aantal gevallen van alcoholgebruik verder in categorieën 1-39 verdeeld wordt is het percentage van meisjes in deze categorieën in Tsjechië hoger dan die van jongens. In Nederland zijn deze percentages bij meisjes ook een beetje hoger (behalve categorie 1-2) dan die van jongens. Daarom zijn de verschillen tussen de percentages voor het totale alcoholgebruik tussen de jongens en meisjes niet zo groot. In Tsjechië zelfs hetzelfde – 98% voor beide geslachten. In Nederland is het verschil 5%, namelijk 87% bij jongens en 82% bij meisjes.

Volgens dit onderzoek is de situatie van Tsjechische jongeren op alle punten slechter dan die van de Nederlandse jongeren en de regulatie van de beschikbaarheid van alcoholische dranken is dus niet zo effectief. De resultaten van Nederland komen meer in de buurt van het Europese gemiddelde. Bovendien is de situatie in Nederland volgens deze studie verbeterd in vergelijking met de resultaten van voorgaande jaren. In 2003 had 89% van de

⁹⁹ ESPAD. *The 2011 ESPAD Report: Substance Use Among Students in 36 European Countries.*

Te vinden op:

http://www.espad.org/uploads/espad_reports/2011/the_2011_espad_report_full_2012_10_29.pdf, p. 343

ondervraagden ooit een ervaring met alcoholgebruik, in 2007 was het een beetje hoger - 90%.¹⁰⁰

Tabel 3: Frequentie van het levenslange gebruik van alcoholische dranken bij jongeren (%)

	Het aantal gevallen						
	0	1-2	3-9	10-19	20-39	40+	Eens of meer
Tsjechië	2	5	18	16	18	41	98
Nederland	16	8	20	12	12	33	84
Gemiddelde	15	12	23	15	12	24	85

Bron: ESPAD¹⁰¹

Tijdens één jaar heeft 93% van de Tsjechische ondervraagden een alcoholische drank gedronken. In Nederland was het 79% van de respondenten. Het Europese gemiddelde van de ondervraagden die ten minste één keer een alcoholische drank binnen 12 maanden hebben gedronken is 77%. Tijdens de laatste 30 dagen heeft 79% van de Tsjechische ondervraagden tenminste één keer een alcoholhoudende drank gedronken, in Nederland is dat 64%. Het gemiddelde is 56%. Beide landen zitten dus boven het gemiddelde, Tsjechië komt echter op de eerste plaats.¹⁰² Als we het alcoholgebruik onder jongeren in de loop van de tijd vergelijken, vinden we dat de frequentie ervan met het stijgen van de leeftijd van jongeren aanzienlijk toeneemt. In veel gevallen is het drinken van alcohol onder jongeren iets heel gewoons.

Verder wil ik dronkenschap onder jongeren in beide landen volgens dit onderzoek vergelijken, waarbij ‘dronken zijn’ betekent wankel lopen, niet in staat zijn om goed te spreken, overgeven of vergeten wat er gebeurd is, dus bedwelmd worden.¹⁰³ 65% van de Tsjechische ondervraagden was één keer of meer dronken, 35% nooit. In Nederland was 42% ooit dronken terwijl 58% nooit dronken was. Het gemiddelde van dronkenschap één keer of meer in het leven is 46%, het gemiddelde voor geen dronkenschap is 54%. In dit geval is het verschil tussen Tsjechië en Nederland groot. Tsjechië zit namelijk weer ver boven het gemiddelde, wat dronkenschap van jongeren betreft. Nederland zit iets lager dan het gemiddelde. De hoogste percentages vinden we in de categorieën waar jongeren 1-2

¹⁰⁰ ESPAD Report 2011, p. 343.

¹⁰¹ A Supplement to the 2011 ESPAD Report: Additional data from Bosnia and Herzegovina (Federation of Bosnia and Herzegovina), Kosovo (under UNSCR 1244) and the Netherlands. Te vinden op: http://www.espad.org/Uploads/ESPAD_reports/2011/FULL%20REPORT%20-%20Supplement%20to%20The%202011%20ESPAD%20Report%20-%20WEB.pdf, p. 65

¹⁰² A Supplement to the 2011 ESPAD Report, p. 66, 67, 69

¹⁰³ ESPAD Report 2011, p. 75 (3. 4. 2015)

keer dronken waren en dan 3-9 keer (zie Tabel 4). Maar nog steeds zijn deze cijfers alarmerend vooral voor Tsjechië.

Tabel 4: Frequentie van dronkenschap in het leven van jongeren (%)

	Het aantal gevallen						
	0	1-2	3-9	10-19	20-39	40+	Eens of meer
Tsjechië	35	32	24	5	2	3	65
Nederland	58	21	16	3	2	1	42
Gemiddelde	54	23	16	4	2	2	46

Bron: ESPAD¹⁰⁴

Wat de dronkenschap in de laatste 12 maanden betreft, is het in Tsjechië 50% van de respondenten die eens of meer dronken was tegen 50% van de respondenten die nooit tijdens het jaar 2011 dronken was. De percentages voor de Nederlandse ondervraagden zijn precies hetzelfde als het gemiddelde, namelijk 36% voor jongeren die tijdens 12 maanden één keer of meer dronken was en 64% die nooit dronken was. Aan deze vergelijking wil ik nog dronkenschap in beide landen tijdens de laatste 30 dagen toevoegen, om te bepalen of de frequentie van dronkenschap toeneemt in de loop van de tijd. 79% van de Tsjechische jongeren was tijdens deze periode niet dronken, 21% van hen was ten minste één keer dronken terwijl in Nederland 15% van de respondenten dronken waren geweest en 85% niet. De Nederlandse resultaten zijn weer meer positief dan de Tsjechische en liggen weer heel dichtbij het gemiddelde van de dronkenschap van Europese jongeren, namelijk 84% voor geen dronkenschap, 16% wel.¹⁰⁵ Hier kunnen we zien dat de frequentie van de dronkenschap in de loop van de tijd bij jongeren in beide landen stijgt en dat alcoholgebruik bij hen vaak met dronkenschap eindigt. Ter informatie - de ‘top’ van alle deze dronkenschapcategorieën wordt gevormd door de jongeren uit Denemarken. 71% van hen was al één keer of meer dronken, tijdens één jaar 69% en in de laatste 30 dagen 37%.

Zoals al vermeld is het voor jongeren niet zo moeilijk om alcohol te krijgen. Volgens ESPAD denkt 91% van de Tsjechische respondenten dat alcoholische dranken vrij verkrijgbaar of heel gemakkelijk verkrijgbaar zijn. In Nederland was het ook een hoog percentage, namelijk 84%. Het gemiddelde onder Europese jongeren die denken dat een alcoholische drank eenvoudig te verkrijgen is, is 80%.¹⁰⁶ Uit het bewustzijn van jongeren

¹⁰⁴ A Supplement to the 2011 ESPAD Report, p. 88

¹⁰⁵ A Supplement to the 2011 ESPAD Report, p. 90, 92

¹⁰⁶ A Supplement to the 2011 ESPAD Report, p. 57

blijkt dat de beschikbaarheid van alcoholische dranken in Tsjechië hoger is dan in Nederland. In het algemeen is echter het percentage hoog en in Europa is het nodig om deze situatie te regelen.

In de onderstaande tabel kunnen we zien hoeveel scholieren uit Tsjechië en Nederland de alcoholische dranken in de horeca en in de winkel binnen één maand hebben gekocht.

Tabel 5: Plaatsen waar jongeren de alcoholische dranken tijdens de laatste 30 dagen hebben gekocht.(%)

	Het gebruik in bars, discotheken enz.		Aankoop in de winkel	
	Nee	Ja	Nee	Ja
Tsjechië	35	65	49	51
Nederland	48	52	73	27
Gemiddelde	55	45	64	36

Bron: ESPAD¹⁰⁷

In Tsjechië zijn de percentages weer hoger dan in Nederland en ver boven het gemiddelde. In Nederland is het percentage van jongeren hoger voor de alcoholconsumptie in bar, disco's, restaurants dan in aankoop in de winkel. Voor de aankoop in de winkel is het percentage zelfs lager dan het gemiddelde. Nodig op te merken, is dat er nog andere mogelijkheden zijn om alcohol te verkrijgen namelijk van iemand anders krijgen of van thuis meenemen. In de tabel worden echter openbaare plaatsen vermeld waar de wet zeker in acht moet worden genomen en verkopers veel verantwoordelijkheid hebben. Paradoxaal is dat er in Nederland in 2011 een lagere leeftijdsgrens voor het drinken van alcoholhoudende dranken gold dan in Tsjechië en toch zijn de percentages in Tsjechië hoger. Jongeren in Nederland konden al vanaf 16 jaar zwak-alcoholhoudende dranken kopen. Voor sterke dranken gold ook de leeftijdsgrens van 18 jaar, die in Tsjechië geldt voor alle alcoholische dranken. Uit de tabel blijkt, dat de Nederlandse percentages toch lager zijn dan de Tsjechische. Dat betekent dat de wet in Tsjechië minder in acht wordt genomen, weer omdat alcohol in de Tsjechische maatschappij ook bij jongeren meer getolereerd wordt. Voor de verkopers betekenen jongeren meer winst en het alcoholbeleid is nog niet zo goed uitgewerkt (meer in het volgende hoofdstuk).

¹⁰⁷ A Supplement to the 2011 ESPAD Report, p.59, 62

13 jarigen of jonger

In de peiling wordt ook onderzocht hoeveel respondenten een alcoholische drank gedronken heeft of dronken was in de leeftijd van 13 jaar of jonger. In Tsjechië heeft dan 70% (75% van de jongens, 66% van de meisjes) van de respondenten al tenminste een keer alcoholische drank gedronken en 17% (19% van de jongens, 14% van de meisjes) was al ooit dronken. In Nederland is het percentage aanzienlijk lager – 35% (39% van de jongens, 31% van de meisjes) van de respondenten heeft ooit alcoholische dranken gedronken, 7% (9% van de jongens, 4% van de meisjes) van hen was ooit dronken. De percentages in Tsjechië zijn heel alarmerend en weer ver boven het gemiddelde dat 57% (62% van de jongens, 52% van de meisjes) voor het alcoholgebruik is en 12% (14% van de jongens, 9% van de meisjes) voor het dronken zijn.¹⁰⁸ In beide landen, maar ook in het algemeen, is duidelijk, dat meer jongens ervaring met alcohol hebben, waarschijnlijk omdat ze in deze leeftijd meer risico dan meisjes nemen. De verschillen zijn echter niet zo groot. Verder blijkt hieruit dat de Nederlandse situatie weer veel beter is dan de Tsjechische. Weer speelt het onvoldoende alcoholbeleid, controles, alcoholtolerantie in de maatschappij een rol, maar vooral het gebrek aan aandacht van de ouders en het gezin voor deze problematiek.

Bewustzijn

Deze cijfers tonen dat preventie in Tsjechië onvoldoende is, alcoholgebruik bij jongeren wordt getoleerd en de effecten ervan meer worden onderschat dan in Nederland. Dat blijkt ook uit het bewustzijn van 15-16 jarigen, omdat in Tsjechië 65% van de jongeren positieve gevolgen van alcoholgebruik verwacht, wat het gemiddelde is van de percentages over de verwachtingen van plezier, ontspanning, gezelligheid/vriendelijkheid, gelukkig gevoel en het vergeten van problemen. Slechts 27% van hen verwacht negatieve gevolgen. Dit percentage is dan het gemiddelde van de percentages over de verwachtingen over problemen met de politie, schade aan de gezondheid, niet in staat zijn om met drinken te stoppen, een kater hebben, iets doen wat ze zouden betreuren of zich ziek voelen. In Nederland had 55% van de jongeren een positieve verwachting tegenover een negatieve verwachting van 20% van hen. In beide landen was de grootste motivatie plezier en de grootste bedreiging een kater krijgen. Op de tweede plaats komt in Tsjechië zich ziek voelen en in Nederland schade aan de gezondheid.¹⁰⁹ Hieruit blijkt dat zowel in Tsjechië als in Nederland alcohol door jongeren als een bron van plezier wordt gezien. In Tsjechië

¹⁰⁸ A Supplement to the 2011 ESPAD Report, p.96, 97

¹⁰⁹ A Supplement to the 2011 ESPAD Report, p. 98

is het percentage met negatieve verwachtingen hoger dan in Nederland. Aan de andere kant is het bewustzijn van de jongeren over de schadelijkheid of het gevaar van alcohol in Nederland hoger dan in Tsjechië.

Publicaties

We kunnen echter niet zeggen dat de situatie in beide landen genegeerd wordt. In de media worden zaken in samenhang met alcohol en jongeren vaak behandeld. In specifieke gevallen gaat vooral om situaties waarin een alcoholconsument te jong is, verkeersongelukken, ongevallen, aanvallen of vandalisme. In het algemeen, als we ons op het verleden richten, vinden we bijvoorbeeld een artikel uit 2005 op de Tsjechische portaal voor vrouwen van de server iDNES, waar enkele gegevens van European Forum for Responsible Drinking worden vermeld. Al toen is er geschreven, dat Tsjechen eerste waren van de toenmalige landen van de EU, die alcoholische dranken drinken. Het eerste glas hebben ze al rond hun elfde jaar gedronken. Nederland behoorde echter tot de landen waar jongeren het snelst aan reguliere alcoholgebruik wennen. Bepaalde tijd was het alcoholgebruik onder jongeren in Nederland een groeiend probleem. Verder wordt er vermeld dat onder Europese jongeren een nieuwe gewoonte bestaat, namelijk het drinken van alcohol met als doel dronken worden.¹¹⁰ Al 10 jaar geleden werd op de ernst van de situatie gewezen en niet alleen in publicaties, onderzoeken of persberichten, maar ook in artikelen voor het publiek. Aan de andere kant wordt in een artikel op de webpagina van het Nederlandse dagblad De Telegraaf bevestigd dat Nederlandse jongeren in de afgelopen 10 jaar minder gaan drinken. In 2003 had namelijk 70% van de twaalfjarigen al ooit alcoholische drank gedronken. In 2013 is dit cijfer naar 17% gedaald.¹¹¹ Deze gegevens komen uit het onderzoek naar de gezondheid en het welzijn van Nederlandse scholieren tussen de 11 en 16 jaar door HBSC (Health Behaviour in School-aged Children). De oorzaak van de daling is volgens HBSC vooral de ouders van jongeren die aangemoedigd worden door overheids campagnes en voorlichting over schadelijkheid van alcohol.¹¹²

Conclusie

Met de verzamelde gegevens kunnen we dit hoofdstuk als volgt afsluiten: hoewel in Tsjechië ook schoolprogramma's/buitenschoolprogramma's tegen drugs of webportalen

¹¹⁰ http://ona.idnes.cz/ceske-deti-sahaji-po-alkoholu-prvni-v-unii-fg6-zdravi.aspx?c=A051019_185618_koureni_jpl (6. 4. 2015)

¹¹¹ http://www.telegraaf.nl/binnenland/23054185/___Jeugd_drinkt_fors_minder___html (6. 4. 2015)

¹¹² <http://www.hbsc-nederland.nl/index.php?page=hbsc-2013> (6. 4. 2015)

vooral voor ouders juist tegen alcohol gericht zijn,¹¹³ wordt de schadelijkheid van alcohol nog steeds onderschat, omdat zoals al werd vermeld, in de Tsjechische maatschappij reguliere of overmatig alcoholgebruik meer dan in Nederland wordt getoleerd. Dat vormt de houding van kinderen en jongeren tegenover alcohol. Daarom is het voor hen al vroeg een gewoon of zelfs erkend deel van het sociale leven. De wetgeving is ook vaak hulpeloos, omdat alcoholconsumptie door een persoon onder 18 jaar niet strafbaar is. Altijd wordt slechts onderzocht, hoe de jongeren alcoholische drank(en) verkregen hebben, van wie, etc.¹¹⁴ Gezegd moet worden dat bijvoorbeeld bier in Tsjechische horeca vaak goedkoper dan frisdranken is, één reden meer waarom liever bier wordt gekocht, hoewel volgens het wetsvoorstel van het Tsjechische Ministerie van Volksgezondheid in de horeca frisdrank goedkoper zal zijn en de horecaexploitanten verantwoordelijk zullen zijn voor dronken minderjarigen. Ze zouden ze in hun bedrijf niet mogen accepteren of dronken jeugd mogen binnenlaten.¹¹⁵ Meer over de wetgeving en prijzen wordt in volgende hoofdstuk geschreven.

Uit onderzoeken en artikelen blijkt dat in Nederland de situatie ook jarenlang problematisch was. In de laatste 10 jaar is het alcoholgebruik en het drugsgebruik echter aanzienlijk gedaald. Campagnes in de media, bijvoorbeeld in Rotterdam het betrekken van scholen, de horeca, verenigingen en vooral ouders bleek effectieve preventie.¹¹⁶ In het algemeen was het betrekken van de ouders in deze problematiek het meest effectief, omdat het gezin hier een primaire rol speelt. Op deze manier zou ook in veel Tsjechische gezinnen overmatig alcoholgebruik door jongeren en de hiermee samenhangende problemen voorkomen kunnen worden.

¹¹³ In Tsjechië bijvoorbeeld: www.napivosrozumem.cz; www.pijsrozumem.cz; respektuj18.cz
In Nederland bijvoorbeeld: www.laatzienietverzuipen.nl, www.uwkindenalcohol.nl,
www.hoepakjijdataan.nl

¹¹⁴ <http://trebicky.denik.cz/zlociny-a-soudy/pravidelnemu-piti-alkoholu-holduje-stale-vic-mladistvych-20140910-82im.html> (6. 4. 2015)

¹¹⁵ http://ekonomika.idnes.cz/voda-levnejsi-nez-pivo-a-zadne-koureni-v-hospodach-navrhuje-ministerstvo-11s-/ekonomika.aspx?c=A141128_2119620_ekonomika_wlk (22. 4. 2015)

¹¹⁶ http://www.telegraaf.nl/gezondheid/22354156/___Alcohol_is_niet_meer_stoer_en_hip___html (6. 4. 2015)

3. HOUDING VAN DE REGERING

In dit hoofdstuk wordt de problematiek van alcohol en alcoholisme vanuit het oogpunt van de overheid besproken en hoe het in beide landen geregeld is. Daarom wil ik in de inleiding van dit deel de geschiedenis behandelen. Al in een ver verleden waren er problemen met mensen onder invloed van alcohol. Hoewel alcoholgebruik getoleerd werd als een kalmerend middel of voor zijn stimulerende uitwerking op de stemming, bestonden er ook straffen voor die echter van een ander kaliber waren dan de straffen die we vandaag de dag kennen. In het oude China bestond voor dronken mensen zelfs de doodstraf. Tegen alcoholgebruik waren bijv. Confucius en Buddha.¹¹⁷ Mohammed verbood het ook. Betrapte dronkaards in India werden gedwongen om hete (kokende) wijn, water, urine van koeien of melk te drinken tot de dood erop volgde. Een Indiase vrouw die in dronken toestand betrapt werd, werd met heet ijzer in de huid van het voorhoofd het symbool van een beker gebrand waaruit ze de alcoholische drank gedronken had. Daarna werd ze uit de stad verdreven. Enige tijd wilde ook de katholieke kerk alcoholgebruik voorkomen door alcoholhoudende dranken van alle vaten in rivieren te gieten (Tijdens de 6^e-9^e eeuw werd er op de concilies meerdere keren gesmtemd tegen overmatig alcoholgebruik. In de late middeleeuwen was dronkenschap echter een getoleerd maatschappelijke verschijnsel geworden.¹¹⁸). Romeinen onder 30 jaar mochten geen alcoholhoudende dranken drinken en voor vrouwen was er een algeheel verbod. Mannen mochten hun vrouwen zelfs vermoorden als ze hen dronken betrapten. Dronken slaven kregen 80 stokslagen, vrije mannen 40 slagen. In het Griekse Sparta werden slaven opzettelijk dronken gevoerd en vervolgens aan jongeren als een afschrikwekkend voorbeeld van alcoholgebruik getoond. In Athene gold de doodstraf. Tijdens het bewind van Karel de Grote werden dronken mensen eerst gestraft en als de situatie zich herhaalde, werden ze geëxecuteerd.¹¹⁹ In de Middeleeuwen werd als straf vooral fysieke bestraffing gebruikt. Alcoholgebruik was evenwel heel populair in deze periode. Soortgelijke voorbeelden van straffen zouden we zeker tijdens verschillende perioden in verschillende landen kunnen vinden.

¹¹⁷ HRŮZOVÁ 2006, p. 15

¹¹⁸ JANÍČEK, J. Československý abstinentský svaz v kontextu českého a slovenského abstinentského hnutí 1. poloviny 20. století [Masterscriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, p. 7

¹¹⁹ http://www.alkoholik.cz/zavislost/historie/historie_piti_alkoholu_a_tresty_za_opilstvi_a_opilstvi.html (7. 4. 2015) en MUŽÍKOVÁ, M. *Alkoholismus – historie a současnost*[Scriptie]. Plzeň: Západočeská Univerzita, 2012, p. 18

Met de populariteit van alcohol werden de straffen beperkt en elke maatschappij heeft in de loop van de tijd eigen normen vastgesteld. Vervolgens wordt in dit hoofdstuk behandeld hoe de alcohol situatie in Nederland en Tsjechië vandaag de dag wordt geregeld met name in termen van de wetgeving, namelijk de bepaling van de leeftijdsgrens voor het drinken van alcoholhoudende dranken, de beschikbaarheid ervan, de prijzen van alcoholische dranken en hoe het de belastingen beïnvloeden. Verder wil ik ook de gezondheidszorg behandelen, met name hoe de preventie in beide landen en de nazorg voor alcoholisten geregeld wordt.

3.1 Leeftijdsgrens

Naar aanleiding van het eind van het laatste hoofdstuk wil ik met de leeftijdsgrens beginnen wat wetgeving betreft. De leeftijdsgrens wordt vooral bepaald om alcoholgebruik onder jongeren en de schadelijke uitwerkingen te voorkomen voordat ze zowel geestelijk als lichamelijk ontwikkeld zijn. De Griekse filosoof Plato adviseerde verplichte onthouding tot 18 jaar, beperkt of matig drinken tot 30 jaar en pas na 40 jaar was men volgens hem genoeg ontwikkeld om alcoholische dranken in grotere mate te drinken.¹²⁰ Tegenwoordig mogen in veel landen mensen die officieel volwassen zijn alcohol drinken. Zowel in Tsjechië als in Nederland geldt hiervoor wettelijk de leeftijd van 18.

In Tsjechië geldt de leeftijdsgrens van 18 jaar om legaal een alcoholhoudende drank te gebruiken of te kopen. Per 1 januari 2014 geldt deze grens ook in Nederland. Het werd verhoogd van 16 naar 18 jaar (ook voor tabak). Dit was vooral gedaan om overmatig alcoholgebruik, onherstelbare hersenschade, verstoring van de openbare orde samenhangend met alcoholgebruik en niet te vergeten het elimineren van de administratieve lasten te voorkomen omdat de gemeenten meer bevoegdheden hebben gekregen (ze kunnen bijvoorbeeld in de horeca en winkels extreme prijsacties verbieden, toezicht op de naleving ervan houden hebben of de toegangsleeftijd en de toegangstijd voor jongeren veranderen).¹²¹ Voor deze verandering in de Drank- en Horecawet mochten jongeren van 16 jaar in Nederland zwakalcoholhoudende dranken (met minder dan 15%

¹²⁰ HRŮZOVÁ 2006, p. 15

¹²¹ <http://www.nu.nl/politiek/3503998/senaat-akkoord-met-leeftijdsgrens-alcohol-18-jaar.html> (8. 4.2015) en Trimbos-instituut jaarbericht 2012, p. 47

alcohol) kopen of in bezit hebben, wat vooral bier, wijn of mixdranken betreft. 18 jaar was de leeftijdsgrens voor sterke dranken. Nu is de leeftijdsgrens eenvormig. In Nederlandse supermarkten moet een persoon bij het kopen van alcohol die er jonger dan 25 jaar uitziet worden aanvraagd om een legitimatiebewijs voor te leggen voor de garantie, dat alcoholhoudende dranken niet aan jongeren onder 18 jaar verkocht worden. Met de verkoop van een alcoholhoudende drank aan jongeren onder 18 jaar riskeren de supermarkten of horecagelegenheden een boete, namelijk €1.360. Als een supermarkt drie keer binnen één jaar betrapt wordt op het verkopen van alcohol aan personen onder 18 jaar, kan de gemeente het recht om alcohol te verkopen voor een periode van maximaal 12 weken ontnemen. Verder kan de gemeente de vergunning van een horecabedrijf of slijterij schorsen. Strafbaar met een boete van €45 zijn ook jongeren van 12-16 jaar en met boete van €90 voor 16- en 17-jarigen die in het openbaar (op straat, station, park, kantine, café, etc.) alcohol bij zich hebben.¹²²

De leeftijdsgrens bestaat ook in de vorm van de beperking van de toegangsleeftijd op plaatsen waar jongeren heengaan maar ook waar veel alcohol gedronken wordt, zoals clubs en discotheken. In Tsjechië kunnen we discotheken met een leeftijdsbeperking vanaf 18 jaar vinden. In kleinere steden of gemeenten is de leeftijdsgrens vaak nog lager. Na de verhoging van de leeftijdsgrens in Nederland voor de verkoop van alcohol was in veel kroegen of discotheken ook de minimale toegangsleeftijd verhoogd naar 18 jaar, maar het is niet ongewoon ook de toegangsleeftijd vanaf 21 jaar in Nederland te vinden, vooral in grote clubs.¹²³ Ook in slijterijen mogen mensen onder 18 niet komen, alleen in het gezelschap van iemand die 21 jaar of ouder is.¹²⁴ Er is ook een aanzienlijk verschil tussen Nederland en Tsjechië waar in Tsjechië de toegang meer getoleerd wordt voor jongeren in ruimten waar grotere risico's op drinken zijn.

In Tsjechië is het drinken voor jongeren niet verboden. Verboden is wel de verkoop of het schenken van alcohol aan jongeren. Deze personen mogen officieel ook geen alcohol verkopen of serveren, behalve de leerlingen die zich voorbereiden op een toekomstige

¹²² <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alcohol/vraag-en-antwoord/vanaf-welke-leeftijd-mag-ik-alcohol-kopen-of-bij-me-hebben-in-het-openbaar.html> (8. 4. 2015)

¹²³ <http://welkeleeftijd.nl/om-de-discotheek-binnen-te-komen/> en <http://foodbrigade.nl/17-jarigen-worden-straks-geweerd-horeca/#> (22. 4. 2015)

¹²⁴ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alcohol/vraag-en-antwoord/vanaf-welke-leeftijd-mag-ik-alcohol-kopen-of-bij-me-hebben-in-het-openbaar.html> (26. 4. 2015)

carrière in de vakken horeca en toerisme, kok, ober of verkoper.¹²⁵ Op plaatsen waar alcohol verkocht wordt, is het verplicht om een duidelijk zichtbare tekst te plaatsen betreffende het verbod op de verkoop van alcohol aan personen jonger dan 18 jaar.¹²⁶ Concrete personen kunnen een boete tot 5.000 Tsjechische kroon (cca €182) krijgen of een verbod van exploitatieactiviteiten tot één jaar als het om een overtreding gaat en niet om een strengere strafbare daad.¹²⁷ Een exploitant van een onderneming die een natuurlijk persoon is kan een sanctie tot 50.000 Tsjechische kroon (cca €1.825) krijgen of het verbod van exploitatieactiviteiten tot twee jaar en een exploitant die rechtspersoon is kan een sanctie tot een hoogte van 500 000 Tsjechische kroon (cca €18.250) krijgen of ook het verbod van exploitatieactiviteiten voor maximaal twee jaar.¹²⁸

We kunnen zien dat wat ondernemingen betreft, de sancties in Tsjechië strenger zijn dan in Nederland, maar vaak is het voor hen geen bedreiging. In de horeca zegt het personeel vaak dat ze de minderjarigen niet hebben bediend, dat een persoon bij binnenkomst al dronken moest zijn en ze niet in staat zijn om te schatten of een persoon al iets op een andere plaats gedronken heeft. In Tsjechië is het lastig om iemand te straffen als minderjarigen geen persoon aanwijzen die hem alcohol heeft verschaft. Bovendien zal het vanaf 2016 voor de exploitanten nog moeilijker zijn omdat ze volgens het nieuwe wetsvoorstel geen dronken minderjarigen in hun bedrijf mogen accepteren. Volgens een artikel van iDNES.cz is deze wet voor de horecaexploitanten in de praktijk onvoorstelbaar omdat ze verantwoordelijk zouden zijn voor jonge mensen die al dronken binnenkwamen.¹²⁹ Het is voor hen onduidelijk hoe de dronkenschap bij jongeren gecontroleerd zal worden.

Volgens de resultaten uit ESPAD (zie het vorige hoofdstuk) is het duidelijk dat de wetgeving in Nederland bij jongeren effectiever is dan in Tsjechië. In Nederland spelen zeker de boetes die direct jongeren betreffen een rol. Een van de redenen waarom in Tsjechië het alcoholgebruik onder jongeren hoger is, kan zijn dat de verkopers onvoldoende de leeftijd controleren of te tolerant zijn, omdat jongeren een groter deel van

¹²⁵ Ministerstvo vnitra České republiky. *Metodický materiál odboru dozoru a kontroly veřejné správy Ministerstva vnitra*. 2010.

Te vinden op: www.mvcr.cz/mvcren/file/mm-25-5regul-pdf-381978.aspx

¹²⁶ <http://respektuj18.cz/chapter1.html> (11. 4. 2015)

¹²⁷ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-200#cast2> (10. 4. 2015)

¹²⁸ <http://www.aliance18.cz/pravni-minimum/> (10. 4. 2015)

¹²⁹ http://ekonomika.idnes.cz/voda-levnejsi-nez-pivo-a-zadne-koureni-v-hospodach-navrhuje-ministerstvo-11s-/ekonomika.aspx?c=A141128_2119620_ekonomika_wlk (22. 4. 2015)

de inkomsten vertegenwoordigen. Bovendien zijn de verkopers welwillender wegens de algemene tolerantie in het land. Dat kan ook samenhangen met het onvoldoende controleren van de verkopers door andere instanties (bijvoorbeeld politie). Wat de naleving van de leeftijdsgrens betreft, zouden in Tsjechië dus meer of strengere controles helpen. Wegens de hoge percentages van alcoholconsumptie onder jongeren, maar ook in het algemeen in Tsjechië, wordt de regering echter tot meer actie gedwongen (meer in het volgende hoofdstuk).

In het algemeen zijn jongeren vindingrijk. Vaak laten ze een ouder iemand drank kopen. In dit geval zijn verkopers vaak machteloos. Jongeren doen vaak ook alsof ze ouder zijn. Uit een enquête (onder 3.000 jongeren) van [scholieren.com](http://www.scholieren.com) in opdracht van de NOS (Nederlandse Omroep Stichting) blijkt dat na het verhogen van de leeftijdsgrens bijna 70% van de jongeren tussen de 15 en 17 toch alcohol binnen een half jaar tijdens het uitgaan gedronken heeft. De regels worden dus ook in Nederland door jongeren omzeild. Volgens deze peiling heeft 20% van de minderjarigen een identiteitsbewijs geleend van iemand anders, die al meerderjarig is. Ruim 11% van de ondervraagden heeft zelfs vervalste identiteitskaart (met valse geboortedatum) gebruikt.¹³⁰ Onder de Tsjechische jeugd zijn dergelijke gegevens niet onderzocht. Waarschijnlijk hoeven ze niet zo veel moeite te doen om alcohol te verkrijgen. Volgens de politie bewijzen de controles in de horeca dat het aantal dronken minderjarigen lager is in Tsjechië dan in het verleden. Aan de andere kant worden de Tsjechische jongeren echter liever in openbare ruimten (vaak op banken in parken) dan in kroegen dronken. Het is vaak goedkoper en het is waarschijnlijker dat ze dan politiecontrole vermijden. Dat wordt in het artikel uit 2012 op Tsjechische webpagina [Novinky.cz](http://www.novinky.cz) vermeld.¹³¹

Verwachtingen en reacties op de verhoging van de leeftijdsgrens in Nederland

Wat de nieuwe leeftijdsgrens in Nederland betreft zijn mensen er nog niet aan gewend. Dat blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek van het Een Vandaag Opiniepanel van december 2013 (net voor het verhogen van de leeftijdsgrens) onder ruim 29.000 volwassenen onder wie 700 ouders van drinkende 16- en 17-jarigen. 74% van de volwassenen denkt dat de verhoging van de leeftijdsgrens een goede zaak is. 81% van de ouders van 16- en 17-jarigen is echter

¹³⁰ <http://nos.nl/artikel/622808-jongeren-vervalsen-id-voor-drank.html> en <http://www.scholieren.com/blog/4206/tien-procent-scholieren-fraudeert-met-id> (11. 4. 2015)

¹³¹ <http://www.novinky.cz/krimi/259884-mladi-se-casteji-opijeji-na-lavicke-v-parku-nez-v-hospode-boji-se-kontrol.html> (11. 4. 2015)

niet van plan om hun kinderen het drinken van alcohol te verbieden. Bovendien zullen ouders die soms alcoholhoudende dranken voor hun kinderen kochten, dit waarschijnlijk blijven doen ook na de verhoging.¹³² In het algemeen denken volwassenen dat de verhoging een goede idee is, maar de ouders van bijna volwassen jongeren vinden het onnodig bestaande gewoontes te veranderen.

Uit onderzoek uit dezelfde uitzending blijkt wat jongeren zelf over de leeftijdsgrens denken. Dat werd gehouden door 1V Jongerenpanel in december 2013 onder ruim 2.300 jongeren onder wie 400 16- en 17- jarigen die wel eens in de openbare ruimte alcohol drinken. Van alle jongeren denkt 63% dat het verhogen van de leeftijdsgrens een goede zaak is, bij 16- en 17-jarigen alleen 47%. 82% van alle jongeren denkt dat het goed is om niet tot 18 jaar te drinken. 76% van de 16- en 17-jarigen denkt dat ook, maar 80 % van hen denkt ook dat voor hen een uitzondering gemaakt zou moeten worden, als ze nu al drinken. 91% van alle jongeren denkt dat jongeren toch wel een manier om aan drank te komen vinden. De meeste jongeren vinden strengere controles op drankverkoop de meest effectieve manier om alcoholgeruik onder jongeren te verminderen, namelijk 46%. Verder denkt 41% dat ook betere voorlichting over de gevolgen van alcohol effectief zal zijn. 12% denkt dat niets zal helpen. Verder wordt duidelijk dat 69% van de 16- en 17-jarigen niet afgeschrikt worden door het risico op een boete, omdat ze denken dat de alcoholcontroles zullen meevallen. 79% van hen zal oudere vrienden sturen om een alcoholhoudende drank te kopen.¹³³

Het aantal respondenten in beide onderzoeken was niet zo groot, maar naar mijn mening gelden bovstaande meningen in het algemeen. De resultaten betreffende de verwachtingen over de mogelijkheden om de nieuwe wet te omzeilen werden volgens berichten uit 2014 namelijk bevestigd. Volgens een artikel op de webpagina van de Volkskrant werd aan het begin van de geldigheid van de verhoging van de leeftijdsgrens verwacht dat meer 16- en 17-jarigen (uit Brabant en Limburg) met een speciale bus naar België zullen gaan waar het mogelijk is zwakalcoholhoudende dranken vanaf 16 jaar te kopen, zoals vroeger in Nederland, er werden maar weinig kaarten verkocht. Één van de redenen kan zijn dat ze nog weinig gecontroleerd werden. Daarom waren ze voorlopig niet op zoek naar een

¹³² 1V Jongerenpanel. *Verhoging leeftijdsgrens alcohol*. 2013.

Te vinden op: http://www.eenvandaag.nl/uploads/doc/Rapport%20alcohol_1.pdf, p. 2

¹³³ 1V Jongerenpanel 2013, p. 6- 8

alternatief. Deze bus was namelijk juist voor 18-minners bedoeld om in België op stap te kunnen gaan. De bus met de naam Nixpress verwijst naar de overheids campagne met de slogan ‘NIX18: Niet roken, niet drinken onder de 18’, maar toch wordt het in het artikel als ‘drankbus’ aangeduid.¹³⁴

De nalatigheid van leeftijdsgrenscontroles werd ook bevestigd door onderzoek van STAP (Stichting alcoholpreventie) van augustus 2014.¹³⁵ Volgens dit onderzoek hield 81% van de gemeenten een toezicht op de Drank- en Horecawet. De rest van gemeenten heeft dat niet gedaan. De hoofdreden was dat er geen of onvoldoende beleid was. Verder hadden de gemeenten een wettelijke verplichting om een Preventie- en Handhavingsplan op te stellen die tot 1 juli 2014 moest worden gerealiseerd. 44% van de gemeenten heeft dit gehaald. De belangrijkste reden hiervoor was dat gemeenten uit de regio eraan samen wilden werken en dat kostte veel tijd. Bovendien worden er in Nederland volgens dit onderzoek vooral waarschuwingen uitgedeeld en te weinig boetes. Hierop heeft Staatssecretaris van Volksgezondheid Martin van Rijn gereageerd met de opinie dat gemeenten meer werk moeten maken van de handhaving van de verhoogde leeftijdsgrens voor alcoholgebruik. Hoewel jongeren uit Nederland niet meer tot de top van Europese jonge drinkers behoren, kan de situatie nog verbeteren.¹³⁶ Recentelijk in februari is namelijk het bericht op nu.nl verschenen dat in de gemeenten Dalfsen (bij instellingen en verenigingen) en Holten-Rijssen (vooral sportkantines) het soms nog steeds mogelijk is voor een 18-minner om een alcoholhoudende drank te kopen.¹³⁷ Al voor de verhoging van de leeftijdsgrens vonden de verkopers (vooral in de levensmiddelenzaken) het moeilijk om de leeftijd van jongeren in te schatten. Maar ze stelden minder vaak dat de leeftijd moeilijk is om te controleren. Soms is het ook een probleem dat het personeel onder dezelfde leeftijdscategorie valt.¹³⁸ Daarom waren misschien de cijfers van de alcoholconsumptie van de minderjarigen vroeger hoger.

¹³⁴ <http://www.volkskrant.nl/leven/te-weinig-18-minners-willen-met-de-drankbus-naar-belgie~a3587591/> (15. 4. 2015)

¹³⁵ STAP. *Gemeentelijke uitvoering van de Drank- en Horecawet*. Utrecht, 2014.

Te vinden op: <http://www.stap.nl/nl/publicaties/rapporten.html/3455/3565/gemeentelijke-uitvoering-van-de-drank--en-horecawet-analyse-stand-van-zaken-2014-#p3455>, p. 6-7, 10, 31

¹³⁶ http://www.telegraaf.nl/binnenland/23125366/___Controle_jeugd_met_alcohol_moet_beter___.html (15. 4. 2015)

¹³⁷ <http://www.nu.nl/salland/3985717/geen-controle-alcoholbeleid-verenigingen-in-deventer.html> (15. 4. 2015)

¹³⁸ INTRAVAl. *Monitor alcoholverstrekking jongeren 2009*. Groningen-Rotterdam, 2010.

Te vinden op: https://handhavingdhw.nl/sites/default/files/publication_attachments/Intraval_1999_2009.pdf, p.VI

Na de verhoging van de leeftijdsgrens ontstond er in Nederland misschien een soort protest van de toen 16- en 17- jarigen, die volgens de oude wetgeving alcoholhoudende dranken mochten gebruiken en er geen uitzondering voor hen was. Ook daarom zijn er naar mijn mening berichten over 18-minners die deze wet niet respecteren, nog steeds drinken en de mogelijkheid kennen hoe een alcoholhoudende drank te verkrijgen. In het algemeen zijn de prognoses echter positief. Of de situatie veranderd is en de verhoogde leeftijdsgrens helpt zal uit toekomstige onderzoeken blijken.

3.2 Reclame

Op het vroege alcoholgebruik van jongeren kan ook de media invloed hebben. In Tsjechië bestaat daarom de wet over de regulering van reclame voor alcohol. Volgens algemene bepalingen mag alcoholreclame niet verleiden tot overmatig alcoholgebruik en mag het onthouding of matig drinken niet negatief of ironisch weergeven. Verder mag het niet op personen onder 18 jaar gericht worden. Verder mogen er geen personen die er jonger dan 18 jaar uitzien getoond worden bij het alcoholgebruik. In de reclame mogen ook geen elementen, middelen of acties gebruikt worden die personen onder 18 jaar interesseren. Verder mag het alcoholgebruik niet met verhoogde prestaties geassocieerd worden of met het besturen van een voertuig of de indruk wekken dat alcoholgebruik tot sociale of seksuele successen leidt. Verder mag in de reclame niet gesuggereerd worden dat alcohol een geneeskrachtige, stimulerende of kalmerende uitwerking heeft of dat alcoholgebruik een oplossing voor persoonlijke problemen is. Ook mag er geen nadruk gelegd worden op het alcoholgehalte in een drank en positieve eigenschap ervan. Bij het niet voldoen aan deze voorwaarden kan de adverteerder met 2.000.000 Tsjechische kroon (cca €72.850) bestraft worden.¹³⁹ Het is echter mogelijk alcoholreclame tijdens de hele dag uit te zenden.¹⁴⁰

In Nederland is alcoholreclame sinds 2009 verboden tussen 6.00 en 21.00 (sterke drank 22.00-1.00u) op radio en TV.¹⁴¹ Dit is de tijd wanneer jongeren veel deze media gebruiken. Er zijn ook specifieke regels die in de Reclamecode voor Alcoholhoudende Dranken staan. Bijna alle regels die in Tsjechië voor alcoholreclame gelden, gelden ook in Nederland,

¹³⁹ <http://respektuj18.cz/chapter1.html> (11. 4. 2015)

¹⁴⁰ <http://www.rtv.cz/cz/static/o-rade/otazky-a-odpovedi/obchod.htm> (24. 4. 2015)

¹⁴¹ <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/welke-regelingen-zijn-er-over-alcohol/> (11. 4. 2014)

bijvoorbeeld dat reclame niet op minderjarigen of zwangere vrouwen gericht mag worden. Ook mag er niet gesuggereerd worden dat er een verband is tussen alcoholconsumptie en het hebben van sociaal of seksueel succes. Verder mogen er geen mensen die jonger dan 25 jaar lijken getoond worden. Verder zijn de regels over verkeer, alcoholgehalte, prestaties (in Nederland ook in sport of beroep), uitwerkingen, indrukken, enz. vergelijkbaar. Andere regels zijn onder andere dat de reclame niet de indruk mag wekken dat alcoholgebruik een teken van volwassenheid is. Alcoholreclame mag niet in strijd zijn met de goede smaak, het fatsoen of afbreuk doen aan de menselijke waardigheid en integriteit. Er mogen ook geen situaties getoond of aangemoedigd worden waarin risicovol, agressief of gewelddadig gedrag te zien is. Alcoholreclame is niet toegestaan op billboards of swanks die geplaatst zijn in het zicht van ontwenningsklinieken of onderwijsinstellingen noch langs snelwegen of langs overige wegen buiten de bebouwde kom. Iedere reclame voor alcoholhoudende drank (op televisie, bioscopen, theaters en besloten tv-circuits) dient de educatieve slogan ‘Geen 18, geen alcohol’ te tonen, die met ‘Geniet, maar drink met mate’ gecombineerd kan zijn.¹⁴² Veel meer regels zijn vermeld op stiva.nl. Bij de overtreding van de code kan een boete van maximaal €50.000 opgelegd worden.¹⁴³

Volgens de vermelde gegevens kunnen we zien dat de regels in beide landen vergelijkbaar zijn. Bovendien moeten de regels van de lidstaten met de EU-richtlijnen geharmoniseerd worden. De Nederlandse regels zijn echter meer geperfectioneerd en concreter dan de Tsjechische en meer op jongeren (en de risico's in het verkeer) gericht. Dit heeft zeker ook een bijdrage geleverd aan de verminderde alcoholconsumptie. In Tsjechië zou waarschijnlijk een grotere beperking van alcoholreclame helpen om het alcoholgebruik en de gevolgen ervan te verminderen. In het algemeen kan het echter een probleem zijn dat op feiten in de reclame die in strijd met de regels zijn vaak niet gewezen wordt. Bovendien worden vaak het overdrijven en de humor in de reclame getolereerd. Deze reclame trekt namelijk vooral jongeren aan.

¹⁴² <http://stiva.nl/alcoholcode/content/> (12. 4. 2015)

¹⁴³ <http://stiva.nl/regelgeving/nederlandse-reclamecode/> (12. 4. 2015)

3.3 Beschikbaarheid

Met alcoholconsumptie hangt de beschikbaarheid van alcohol samen. Beschikbaarheid van alcoholhoudende dranken hangt af van het belastingbeleid, prijzen van alcoholische dranken, plaatsen waar alcoholhoudende dranken mogen worden verkocht en hoe lang het verkooppunt geopend is. Als alcohol in elke winkel beschikbaar is en de openingstijd relatief lang is, is er een grotere waarschijnlijkheid dat de alcoholconsumptie ook hoger zal zijn. In de Scandinavische landen wordt het alcoholgebruik (dat vroeger hoog was) gereguleerd door het staatsmonopolie op winkels waar alcoholische dranken worden verkocht en beperking van de openingsuren van deze winkels. Bovendien is de alcoholconsumptie er duur wegens de relatief hoge accijns op alcohol.¹⁴⁴ Deze regulatie is effectief, maar alcoholische dranken uit het buitenland worden er ook gereguleerd en dat is een probleem voor de EU vanwege de vrije handel met de rest van Europa. In dit deel wordt behandeld hoe de beschikbaarheid van alcohol in Nederland en Tsjechië geregeld wordt en wat de verschillen tussen beide landen zijn.

Beperkingen

Naast de leeftijdsgrens die het alcoholgebruik onder jongeren beperkt, bestaan er ook algemene regels voor het alcoholgebruik en de verkoop ervan. Deze regels betreffen de vergunning voor de verkoop van alcohol in winkels en de horeca en de beperking van de openingstijden.

In Nederland mag geen sterke drank in winkels, de detailhandel of supermarkten verkocht worden, alleen zwak-alcoholhoudende dranken. In de horeca is een vergunning voor de verkoop van alcohol nodig, die door de gemeente wordt verstrekt. Verder zijn er gespecialiseerde winkels die sterke drank verkopen de zogenaamde slijterijen waarvoor een slijterijvergunning nodig is. Verder kunnen gemeenten de happy hours of prijsacties beperken; moeten ze een verordening opstellen bijvoorbeeld betreffende de schenktijden in sportclubs, studentenverenigingen of buurthuizen. Alcohol mag verder niet verkocht worden in de winkels langs de snelweg, bij benzinepompen of in winkels waar geen levensmiddelen worden verkocht (muziek-, kledingwinkels, enz.).¹⁴⁵

¹⁴⁴ <https://www.alkoholium.cz/prohibice-v-historii-i-dnes/> (19. 4. 2015)

¹⁴⁵ <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/wat-staat-er-in-de-drink-en-horecawet/> (20. 4. 2015)

Op 2 oktober 2013 werd in Tsjechië de vergunning (concessie) ingevoerd voor het verkopen van alcoholhoudende dranken met meer dan 15% alcohol en op 17 oktober 2013 trad het in werking als reactie op de methanolaffaire in 2012. Tot uiterlijk 6 maanden vanaf de geldigheid van de wet moest de vergunning aangevraagd worden, anders is het verboden om alcohol te verkopen.¹⁴⁶ In het ernstigste geval dreigt een boete in de hoogte van 5.000.000 Tsjechische kroon (€182.200). Probleem is dat de bijna iedereen een vergunning kan verkrijgen, namelijk elke ondernemer boven 18 jaar die geen strafblad heeft.¹⁴⁷ Deze vergunning werd vooral ingevoerd om een overzicht van de verkopers van sterke drank te hebben.

Slijterijen zijn in Tsjechië niet zo frequent. Sterke drank is namelijk gewoon in winkels en super- of hypermarkten verkrijgbaar. In Tsjechië mogen alcoholhoudende dranken ook alleen in gespecialiseerde winkels, levensmiddelenwinkels of in de horeca verkocht worden. Alcoholische dranken mogen bijvoorbeeld niet verkocht worden in scholen en schoolinstellingen, ziekenhuizen, het openbaar vervoer (behalve restauratiewagen enz.). De gemeenten mogen ook bij evenementen voor publieke verkoop, serveren of consumptie van alcohol in bepaalde dagen of uren of op bepaalde plaatsen, beperken als er problemen wegens mensen onder alcoholinvloed dreigen.¹⁴⁸ In Tsjechië worden alcoholische dranken zelfs op tankstations verkocht. De supermarkten of hypermarkten zijn vaak tot laat geopend, ook tijdens het weekend, en dus is de beschikbaarheid van alle soorten alcohol relatief lang (bijv. tot 21.00-22.00u). In Nederland zijn de supermarkten vaak ook tot 20.00-21.00 uur geopend, maar de slijterijen sluiten meestal rond 18.00-19.00u.¹⁴⁹ Wat de horeca betreft zijn de kroegen in Tsjechië vaak tot 22.00-24.00u geopend, in steden zijn er ook vaak de nonstop kroegen/bars, waar het mogelijk is om alcoholhoudende dranken zonder tijdsbeperking te drinken. In deze nonstopbars zijn vaak ook speelautomaten. In Nederland bijvoorbeeld in de hoofdstad Amsterdam is de horeca regulier geopend maximaal tot kleine uurtjes. Een dagzaak is tot 1.00u geopend en in het weekend (vrijdag en zaterdag) tot 3.00u. Een avondzaak is tot 3.00u geopend, in het weekend tot 4.00u. Een nachtzaak is tot 4.00u geopend en op vrijdag en zaterdag tot 5 uur 's nachts. In het

¹⁴⁶ <http://www.prodej-ready-made-spolecnosti.cz/aktuality/14-koncese-na-prodej-alkoholu-lihu/> (20. 4. 2015)

¹⁴⁷ <http://akc.cz/clanek-968/licence-na-prodej-tvrdeho-alkoholu-v-cr!!!!-prodejci-alkoholu-si-musi-pozadat-do-17-4-2014-o-koncesi-na-prislusnem-zivnostenskem-urade> (20. 4. 2015)

¹⁴⁸ <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-379#f2950877> (28. 4. 2015)

¹⁴⁹ <http://www.openingstijden.nl/Supermarkten/> en <http://www.openingstijden.nl/Slijterijen/> (20. 4. 2015)

stadscentrum mogen de avondzaken/nachtzaken een uur langer geopend zijn.¹⁵⁰ Er bevinden zich echter geen nonstopbars/kroegen.

Bepaalde beperkingen betreffen ook de houding van horeca tegenover dronken mensen. In Tsjechië is het officieel verboden om alcoholhoudende dranken aan mensen die kennelijk onder invloed van alcoholhoudende dranken of andere drugs zijn, te verkopen of serveren.¹⁵¹ In Nederland is het ook verboden om alcohol te schenken aan iemand die zichtbaar dronken is.¹⁵² Mensen die kennelijk onder invloed van alcoholhoudende dranken of andere drugs zijn, mogen niet geaccepteerd worden in een slijterij- of horecalocaliteit.¹⁵³ Hier is weer een verschil. In Tsjechië mogen dronken mensen niet bediend worden. In Nederland is toegang tot de horeca voor hen verboden. Volgens een andere bepaling in Tsjechië is voor personen die in een toestand zijn waarin ze onmiddellijk zichzelf of andere personen, de openbare orde of eigendom bedreigen, de toegang verboden tot openbare ruimten.¹⁵⁴ Dat kan ook van toepassing de horeca zijn. De wet is in beide landen vergelijkbaar. De vraag is echter hoe de dronkenschap ingeschat wordt en of de wetgeving gerespecteerd wordt. Het is namelijk niet uitzonderlijk om dronken mensen in bars, clubs en kroegen te vinden.

Wat alcoholgebruik in de openbare ruimte betreft, wordt dat in Nederland door elke gemeente in haar APV (Algemene Plaatselijke Verordening) geregeld, zoals de regels over alcoholverstrekking/gebruik op straat, terrassen en tijdens evenementen om de veiligheid en de openbare orde te handhaven. Zo kan bijvoorbeeld het bezit van geopende flessen of drinken op straat verboden worden.¹⁵⁵ Vandaag de dag is alcoholconsumptie verboden in veel delen van de Nederlandse gemeenten. In Tsjechië werd deze verordening ook

¹⁵⁰ <http://www.amsterdam.nl/veelgevraagd/?caseid=%7B3EC63C45-44DD-4B1E-8467-3751626EE65D%7D> (21. 4. 2015)

¹⁵¹ <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-opatrenich-k-ochrane-pred-skodami-pusobenymi-tabakovymi-vyrobky-alkoholem-a-jinyimi-navykovymi-latkami-a-o-zmene-souvisejicich-zakonu/uplne/> (22. 4. 2015)

¹⁵² <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alcohol/alcohol-in-de-wet> (24. 4. 2015)

¹⁵³ http://wetten.overheid.nl/BWBR0002458/geldigheidsdatum_22-04-2015 (22. 4. 2015)

¹⁵⁴ Ministerstvo vnitra České republiky. Metodický materiál odboru dozoru a kontroly veřejné správy Ministerstva vnitra. 2010.

¹⁵⁵ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Handreiking Drank- en Horecawet voor gemeenten*.

Den Haag, 2012. Te vinden op:

http://www.vng.nl/files/vng/vng/Documenten/actueel/beleidsvelden/recht/2012/201208_Handreiking_DHW_voor_gemeenten.pdf, p. 32

ingevoerd. Ten eerste begon het in de hoofdstad Praag in 2008.¹⁵⁶ Sindsdien werden deze verordeningen ook in andere Tsjechische steden en gemeenten ingevoerd. Het verbod geldt niet voor horeca terrassen, in de ruimtes bij kraampjes of markten waar alcoholverkoop toegestaan wordt of in de ruimte waar een evenement plaatsvindt dat de gemeente of het stadsdeel waar de actie plaatsvindt heeft toegestaan.¹⁵⁷ Deze wetgeving is in beide landen weer vergelijkbaar.

Uit vermelde gegevens blijkt dat de beperkingen in Nederland strenger zijn dan in Tsjechië. Sterke drank is in Nederland niet beschikbaar in elke winkel, maar wel in gespecialiseerde winkels, namelijk slijterijen die niet tot laat geopend zijn. In Tsjechië zijn alle alcoholhoudende dranken beschikbaar in bijna alle levensmiddelenwinkels. Tsjechische supermarkten/hypermarkten zijn bovendien relatief lang geopend. Het is dan niet zo'n groot probleem 's avonds sterke drank te kopen. In Nederland geldt een bepaalde tijdsbeperking. In Tsjechië zijn er ook vaker café's met reguliere openingstijden maar er zijn ook bars die non-stop geopend zijn. In een paar gemeenten en steden werd echter besloten om de openingstijd van deze horecazaken te beperken wegens de nachtrustverstoring en ordeverstoring. Eigenaren van de horecazaken zijn echter tegen, met het argument dat het om beperking van het bedrijfsleven gaat.¹⁵⁸ Met deze beschikkingen zijn er nog steeds problemen. In Tsjechië zijn de alcoholische dranken meer beschikbaar dan in Nederland, maar er werden ten minste de eerste stappen gezet om de alcohol situatie in het land te verbeteren, zoals de vergunning voor de verkoop van alcohol en de beschikkingen over de openingstijden in de horeca die in Nederland al werken.

Prijzen

De prijzen voor alcoholhoudende dranken kunnen ook de alcoholconsumptie reguleren. Uit de resultaten van het onderzoek van het Europese statistiekbureau Eurostat dat in 2013 werd gedaan, blijkt dat de alcoholprijzen in Tsjechië 77% van het Europese gemiddelde zijn. In Nederland was het 107%.¹⁵⁹ De alcoholprijzen in Tsjechië liggen dus 23% onder

¹⁵⁶ http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/sucha-praha-zakaz-pit-alkohol-na-verejnosti-nove-na-837-mistech_284527.html#.VTuUyyHtHw (25. 4. 2015)

¹⁵⁷ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/244729-alkohol-o-tisicikorunu-drazsi-v-praze-pribyla-mistakde-se-piti-pokutuje/> (25. 4. 2015)

¹⁵⁸ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/209808-maji-zavirat-hospody-v-deset-jako-za-starych-casu/> (21. 4. 2015)

¹⁵⁹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Comparative_price_levels_of_consumer_goods_and_services#Food.2C_beverages.2C_tobacco.2C_clothing_and_footwear (21. 4. 2015)

het gemiddelde en in Nederland is het 7% hoger dan het gemiddelde. Deze prijsverschillen worden vooral door de verschillende belastingssystemen in beide landen die hieronder beschreven worden veroorzaakt.

Uit de percentages blijkt dat de Nederlandse prijzen voor alcohol hoger zijn dan de Tsjechische. Een glas bier bijvoorbeeld kost in Nederland gemiddeld €2,27 (2014)¹⁶⁰ waarbij een standaardglas 250ml of 330ml is. In Tsjechië kost een glas bier (halve liter) tot €1 (cca 27 Tsjechische kroon). Hier is het ook belangrijk om rekening te houden met de levensstandaard in beide landen en het gemiddelde loon. In Nederland is het gemiddelde nettoloon cca €2.140, in Tsjechië cca €700.¹⁶¹ Hieruit blijkt dat het Nederlandse loon drie keer hoger is dan het Tsjechische. Het is dan logisch dat voor een Nederlander een Tsjechische alcoholhoudende drank heel goedkoop is en omgekeerd voor een Tsjech een Nederlandse alcoholhoudende drank heel duur. Toch is de alcoholconsumptie in Tsjechië hoger. De prijs van alcohol in Tsjechië is dan nog steeds relatief laag. De lage prijs van bier is dan ook een probleem in Tsjechië. Zoals er al werd geschreven kost het bier vaak minder in horeca dan frisdranken. En dat is vaak ook een motivatie om liever bier te drinken. Daarom wordt er al vanaf 2013 over gesproken dat in de horeca frisdrank goedkoper zou moeten zijn dan de goedkoopste alcoholische drank, wat het vaakst bier is.¹⁶² Het wetsvoorstel van het Ministerie van Volksgezondheid werd ingediend en vanaf 2016 zou het in werking moeten treden.¹⁶³ Volgens een artikel op Aktuálně.cz is het eigenlijk onnodig. Ten eerste zal de beschikbaarheid van alcoholhoudende dranken gereguleerd moeten worden, omdat het in Tsjechië mogelijk is om op bijna elk tijdstip van de dag of op elke plaats een alcoholhoudende drank te kopen. Bovendien zouden de frisdranken aanzienlijk goedkoper worden of het bier aanzienlijk duurder. Dat is in Tsjechië alleen voorstelbaar in het geval dat de accijns radicaal verhoogd wordt. Dat zal waarschijnlijk in Tsjechië heel onpopulair zijn, maar één van de meest effectieve acties als het land de alcohol situatie wil verbeteren.¹⁶⁴

¹⁶⁰ <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=80346NED> (21. 4. 2015)

¹⁶¹ <http://www.reinifischer.com/average-salary-european-union-2014> (25. 4. 2015)

¹⁶² <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/uplny-zakaz-koureni-v-restauracich-a-nealko-levnejsi-nez-pivo-navrhuje-heger-944619> (22. 4. 2015)

¹⁶³ http://ekonomika.idnes.cz/voda-levnejsi-nez-pivo-a-zadne-koureni-v-hospodach-navrhuje-ministerstvo-11s-/ekonomika.aspx?c=A141128_2119620_ekonomika_wlk (22. 4. 2015)

¹⁶⁴ <http://nazory.aktualne.cz/komentare/povinne-levnejsi-limo-ne-napred-je-treba-zdrazit-alkohol/r~bbdac65a1cb911e4bf0e0025900fea04/> (25. 4. 2015)

Accijnzen

De prijs voor alcoholhoudende dranken wordt beïnvloed door twee soorten belastingen, namelijk door de belasting over de toegevoegde waarde (BTW) en accijnzen. Beide belastingen behoren tot de indirecte belastingen en vormen het grootste deel van de staatsbegroting. De belasting over de toegevoegde waarde wordt berekend over de waarde van een bepaald product of dienst. Accijnzen zijn afhankelijk van de hoeveelheid. Hieronder vallen verbruiksbelasting op brandstoffen, alcoholhoudende producten en tabaksproducten. Het is ingevoerd om bepaalde artikelen op de markt te reguleren. Het doel van deze belastingen is het verhogen van de inkomsten van de staatsbegroting of het verminderen van de hoeveelheid van goederen waarvan het gebruik wordt beschouwd als schadelijk voor mensen.

Zowel in Tsjechië als in Nederland is de belasting over de toegevoegde waarde voor alcoholhoudende dranken 21%.¹⁶⁵ Bij de accijnzen is het echter meer ingewikkeld, omdat voor elke alcoholhoudende drank andere regels bestaan. Hoewel de accijnzen met de EU-regels geharmoniseerd moeten worden, is de berekening van de accijnzen in verschillende EU-landen anders. Het best kan dit getoond worden met concrete voorbeelden.

Ten eerste behandelen we bier. Bij het bier wordt de accijns berekend volgens het extractgehalte dat in graad Plato (°P) wordt uitgedrukt. Dat betekent het gehalte van opgeloste stoffen die in het stamwort van het bier zitten en ook het gehalte van de stoffen die na de gisting bij het bier gedaan worden.¹⁶⁶

In Tsjechië wordt accijns op bier berekend volgens het gewichtspercentage van oorspronkelijk wortextract. Het varieert tussen 8° en 12°, en de accijns van 1,28 tot 1,92 Tsjechische kroon. De basisaccijns op bier is namelijk 32 Tsjechische kroon (cca €1,2) per hl voor elk volledig gewichtspercentage van oorspronkelijke wortextract. Bijvoorbeeld, bij een halve liter bier met een gehalte van oorspronkelijk wortextract 11° is de accijns 1,76 Tsjechische kroon, en als het bier 33 Tsjechische kroon kost is de BTW 5,72 Tsjechische kroon. De totale belasting is dan 7,48 Tsjechische kroon, dus bijna 23% van de eindprijs.

¹⁶⁵ European Commission. *Excise duty tables: Part I – Alcoholic Beverages*. 2015.

Te vinden op:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf

¹⁶⁶ <http://www.biernet.nl/bier/prijzen/accijns> (27. 4. 2015)

Voor de kleine zelfstandige brouwerijen met een jaarproductie die niet meer dan 200.000 hl is, wordt de accijns verlaagd volgens de productiehoeveelheid.¹⁶⁷

In Nederland wordt de accijns op bier ook volgens het extractgehalte berekend, en is dus ook afhankelijk van de graad plato van het bier. Het tarief is verdeeld in vier categorieën van minder dan 7 tot meer dan 15. Volgens deze categorieën varieert de accijns dan van €7,59 per hectoliter tot €47,48 per hectoliter. In Nederland kan voor kleine brouwerijen ook een verlaagd accijns gelden, namelijk als de jaarproductie maximaal 200.000 hl bier is.¹⁶⁸ Op de webpagina BIERNET.NL staat een voorbeeld: Als u in een kroeg een fluitje bier koopt dat €2,20 kost, betaalt u €0,08 aan accijns en €0,38 aan BTW.¹⁶⁹ De totale belasting van dit glas bier is dan €0,46, wat bijna 21% van de eindprijs is. Het fluitje bier kan eigenlijk tussen 20-25 cl zijn en de graad plato wordt op de webpagina ook niet vermeld. Voor de vergelijking met de Tsjechische accijnzen voor bier zal ik daarom gegevens van het Tsjechische agrarische portaal vermelden.¹⁷⁰ De accijnzen op bier in EU-landen in 2014 worden op het portaal voor een halve liter bier met een gehalte van oorspronkelijk wortextract 12° in Tsjechische kroon uitgedrukt. Voor Nederland wordt er 5,19 Tsjechische kroon vermeld en voor Tsjechië 1,92 Tsjechische kroon. Uit deze cijfers is duidelijk dat de Nederlandse accijnzen op bier veel hoger zijn dan de Tsjechische.

Als ander voorbeeld heb ik accijnzen op sterke dranken gekozen. Zowel in Tsjechië als Nederland geldt dat hoe hoger het alcoholpercentage is hoe hoger de accijns is. Deze keer gebruiken we het voorbeeld van de vergelijking op de Tsjechische webpagina over financiën die gebaseerd is op de gegevens van het document van Europese Commissie over de alcoholaccijnzen.¹⁷¹

In Tsjechië zijn accijnzen op sterke dranken 28.500 Tsjechische kroon (cca €1.038) per hectoliter pure alcohol. In Nederland is het €1.686. Als we dat bij een halve liter fles sterke

¹⁶⁷ <http://www.finance.cz/dane-a-mzda/dph-a-spotrebni-dane/spotrebni-dane/pivo/> en <http://www.agris.cz/clanek/183330> (27. 4. 2015)

¹⁶⁸ http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/douane_voor_bedrijven/accijns_en_verbruiksbelasting/inleiding_accijns_verbruiksbelastingen/bijzonderheden_per_accijnsproduct/ (27. 4. 2015)

¹⁶⁹ <http://www.biernet.nl/bier/prijzen/accijns> (27. 4. 2015)

¹⁷⁰ <http://www.agris.cz/clanek/183330> (27. 4. 2015)

¹⁷¹ <http://www.finance.cz/zpravy/finance/438642-kolik-cini-dane-z-lahve-alkoholu/> en http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf (27. 4. 2015)

drank met een percentage van 40% alcohol gebruiken, vinden we dat de accijns in Tsjechië voor deze fles €2,08 is. In Nederland is dat bijna €3,4.

Uit beide voorbeelden blijkt dat de accijnzen in Nederland hoger zijn. Vooral de accijns voor bier is aanzienlijk hoger dan in Tsjechië, volgens dit praktijkvoorbeeld bijna drie keer. Bij het tweede concrete voorbeeld van gedistilleerde drank is de accijns in Nederland 1,6 keer hoger dan de Tsjechische. In Tsjechië zijn de accijnzen voor de alcoholhoudende dranken dus lager. Ten opzichte van de gemiddelde lonen in beide landen betaalt een Tsjech echter meer accijns voor alcoholhoudende dranken. De Nederlandse bieraccijns is namelijk drie keer hoger dan de Tsjechische en het gemiddelde Nederlandse loon is ook drie keer hoger dan het Tsjechische maar de accijns op gedistilleerde drank is slechts 1,6 keer minder in Tsjechië dan in Nederland. Verder moeten we rekening houden met alcoholgebruik in beide landen. In Tsjechië is het in het geval van bier ongeveer twee keer hoger dan in Nederland. Het alcoholgebruik van gedistilleerde dranken in Tsjechië is ook meer dan twee keer hoger (zie 2.3 Verbruik). Tsjechen dragen dus relatief meer bij aan de inkomsten uit accijnzen.

Invloed van accijnzen op alcoholgebruik

Voor deze scriptie is vooral de invloed van alcoholaccijnzen op alcoholgebruik cruciaal. Wat bier betreft werd in Tsjechië de bieraccijns slechts één keer verhoogd, namelijk in 2010 met 33%.¹⁷² Waarschijnlijk was het een reactie op de crisis. Het hoofdoel was dan eerder de staatsbegroting te reguleren, omdat de bierconsumptie licht daalde parallel met de crisis. In 2012 begon het zelfs weer te stijgen. De verhoging van de bieraccijns had op de bierconsumptie dus minimale invloed. De verwachtingen van de overheid dat het meer geld in de staatsbegroting zou brengen, zijn volgens de Tsjechische Minister van Landbouw Marian Jurečka niet uitgekomen. Volgens hem had de accijnsverhoging negatieve gevolgen op de totale inkomsten en uitgaven van de staatsbegroting, op de productie van bier en de werkgelegenheid in de landbouw- en voedingssector en had de verhoogde accijns geen beslissende invloed op de bierconsumptie. Daarom heeft hij het voorstel over vermindering van de bieraccijns overwogen. Het Ministerie van Financiën heeft er slechts op gereageerd met de opmerking dat dit de inkomsten van de

¹⁷² <http://www.kurzy.cz/zpravy/367826-plg-ministr-zemedelstvi-uvazuje-o-snizeni-spotrebni-dane-na-pivo/> (29. 4. 2015)

staatsbegroting zal verminderen.¹⁷³ Voor de brouwers zal de accijnsvermindering echter een goede stap zijn. In de nabije toekomst zullen we zien of het voorstel officieel zal ingediend worden.

In Nederland werden de accijnstarieven van alcoholhoudende dranken per 1 januari 2014 verhoogd met 5,75%. Als we weer als voorbeeld bier gebruiken, vinden we dat de bieraccijnzen vaker aan de situatie in het land zijn aangepast - in 2002 met 18%, in 2009 met 30% en in 2013 met 10%.¹⁷⁴ Waarschijnlijk gebeurde dat ook niet om de alcoholconsumptie te verminderen, omdat deze al voor 2002 begon te dalen of stagneerde. De vermindering van de bierconsumptie na de accijnsverhoging in 2002 en 2009 was niet zo aanzienlijk ten minste wat liters pure alcohol per hoofd betreft (zie Tabel 2), dus de accijnzen hebben op bierconsumptie niet zo'n grote invloed. De verhoging van de accijnzen werden in Nederland dan ook doorgevoerd om meer geld in de staatsbegroting te brengen. Uit de accijnsverhoging van bier in 2013 in Nederland is echter gebleken dat het meer geld kost dan het opbrengt en de werkgelegenheid in de biersector (brouwerijen, horeca) daalde hierdoor ook. Voor de overheid betekent dat het betalen van meer uitkeringen en minder inkomsten uit inkomstenbelastingen. Als de verhoging van 2014 ook mislukt, zal de situatie besproken worden, wat brouwers, horeca, supermarkten, staatsbegroting, grensstreek en werkgelegenheid betreft.¹⁷⁵ Voor de consument is de laatste accijnsverhoging echter te verwaarlozen.

Wat de wijnaccijnzen betreft is het ingewikkelder omdat in Tsjechië deze accijns ook de tussenproducten betreft. De wijnaccijnzen bestaan verder voor mousserende wijn en stille wijn. Belangrijk echter is, dat in Tsjechië geen accijns op stille wijn geheven wordt (nog steeds in veel landen in de EU).¹⁷⁶ De populariteit van wijn stijgt en daarom kan de wijnconsumptie door de invoering van accijns op stille wijn dalen. In 2012 was de overheid zelfs van plan om deze accijns met 10 Tsjechische kroon per liter in te voeren, maar uiteindelijk werd het voorstel afgewezen. Één van de redenen was dat deze accijns in 15 van de toenmalige 27 EU-landen niet geïntroduceerd werd. Verder zal het meer kosten

¹⁷³ <http://www.kurzy.cz/zpravy/367826-plg-ministr-zemedelstvi-uvazuje-o-snizeni-spotrebni-dane-na-pivo/> en <http://byznys.ihned.cz/c1-62384810-ministr-jurecka-chce-snizit-spotrebni-dan-z-piva-oznamil-to-na-twitteru> (29. 4. 2015)

¹⁷⁴ <http://www.biernet.nl/bier/prijzen/accijns> (28. 4. 2015)

¹⁷⁵ <http://www.biernet.nl/nieuws/accijnsverhoging-op-bier-kost-meer-geld-dan-het-opbrengt> (29. 4. 2015)

¹⁷⁶ <http://www.finance.cz/zpravy/finance/343166-vino-v-evrope-kdo-plati-nejvyssi-spotrebni-dan/> (29.4.2015)

voor nieuwe ambtenaren met zich meebrengen en wijnproducenten kunnen hun baan verliezen. De prijzen voor wijn zouden ook stijgen. De wijnconsumptie zou echter dalen. Het probleem is dat de kleine producenten en het wijntoerisme in Zuid-Moravië door de hogere prijzen getroffen zouden worden.¹⁷⁷

In Nederland wordt wijn ook steeds populairder. Voor wijn en tusenproducten bestaan er aparte accijnzen. Verschillende wijnaccijnzen gelden voor mousserende en niet-mousserende wijn. Verder zijn de tarieven afhankelijk van het alcoholpercentage. De wijnaccijnzen in Nederland werden vijf keer verhoogd namelijk in 2002, 2008, 2010, 2013 en 2014.¹⁷⁸ Hoewel de wijnaccijnzen geleidelijk zijn gestegen, steeg de wijnconsumptie ook (zie Tabel 2). De wijnaccijns heeft dus geen invloed op de wijnconsumptie.

In Tsjechië zijn accijnzen voor gedistilleerde dranken uniform. Een uitzondering is er voor vruchtengedistilleerde dranken die door telers gestookt worden, waarbij de helft van de accijns geldt. Anders worden gedistilleerde dranken volgens het volume pure alcohol belast.¹⁷⁹ De accijnzen werden in Tsjechië in 2004 verhoogd volgens harmonisatie met de EU-regels. De tweede verhoging werd in 2010 ingevoerd¹⁸⁰ waarschijnlijk als reactie op de crisis. In Tabel 1 in hoofdstuk 2 kunnen we zien dat juist in deze twee jaren de consumptie van sterke dranken in Tsjechië is gedaald anders het stijgt of stabiel is. Dit bewijst dat de verhoging van accijnzen in dit geval een effect op de alcoholconsumptie had. Hieruit blijkt dat de alcoholconsumptie in Tsjechië vooral door accijns op sterke dranken gereguleerd wordt.

In Nederland zijn de accijnzen op sterke dranken onder overige alcoholhoudende producten ondergebracht. Dit was de enige accijns die werd verlaagd, namelijk in 2006. Vanaf die tijd werd het weer twee keer verhoogd, in 2013 en in het kader van de verhoging van accijnzen op alle alcoholhoudende dranken in 2014.¹⁸¹ Als we het weer met alcoholgebruik vergelijken, vinden we dat de vermindering van de accijnzen op gedistilleerde dranken geen bijzondere invloed op de alcoholconsumptie had. Volgens het

¹⁷⁷ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/205945-vino-nezdrazi-spotrebni-dan-se-odklada/> (29.4.2015)

¹⁷⁸ Douane Belastingdienst. *Tariefenlijst: Accijns en verbruiksbelastingen*.

Te vinden op: http://download.belastingdienst.nl/douane/docs/tariefenlijst_accijns_acc0552z69fol.pdf

¹⁷⁹ <http://www.penize.cz/80318-spotrebni-dane> (30.4.2015)

¹⁸⁰ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/zmena-sazeb-spotrebnych-dani-leden-2010-3475.html> (4. 5. 2015)

¹⁸¹ Douane Belastingdienst. *Tariefenlijst: Accijns en verbruiksbelastingen*.

jaarbericht van Trimbos-instituut is de consumptie van sterke dranken in laatste jaren stabiel¹⁸² dus noch de verhoging van de accijnzen op sterke dranken geen bijzondere invloed op de consumptie ervan heeft. Het doel was wel de staatsbegroting te reguleren.

Uit verzamelde gegevens blijkt dat in Tsjechië de hoogste accijns op sterke dranken wordt geheven en het de meest effectieve accijns is om de alcoholconsumptie te reguleren. Andere accijnzen hebben niet zo'n grote invloed op de alcoholconsumptie. In Tsjechië is geen accijns op stille wijn ingevoerd die de alcoholconsumptie zou kunnen veranderen. In Nederland is ook de accijns op sterke dranken het hoogst. Bovendien bestaat er accijns op stille wijn. Het lijkt alsof de accijnzen niet zo veel invloed op de alcoholconsumptie hebben. De alcoholconsumptie is in Nederland namelijk min of meer stabiel.

Conclusie

Uit vermelde gegevens blijkt dat het beleid in Nederland een stap verder is dan in Tsjechië omdat het beleid meer op de alcoholproblematiek gericht is. In Tsjechië wordt namelijk het drugsbeleid vooral op illegale drugs gericht, maar het is belangrijk om preventie ook op tegen legale drugs te richten en te benadrukken dat legale drugs hetzelfde probleem kunnen zijn als illegale, zoals dat nu in Nederland wordt uitgevoerd. Er kan echter niet worden gezegd dat aan de situatie in Tsjechië niets wordt gedaan. Hieraan wordt steeds vaker aandacht besteed, bijvoorbeeld in een artikel op Novinky.cz van het eind van 2014. Hier wordt vermeld dat de regering van plan is om de alcoholproblematiek samen met gokken en illegale drugs op hetzelfde niveau te regelen. Verder is de regering van plan het aanbod van alcoholhoudende dranken te verminderen en verder te reguleren.¹⁸³ Hieronder behoort bijvoorbeeld het al vermelde wetsvoorstel van het Ministerie van Volksgezondheid waarin wordt bepaald dat in de toekomst niet alleen frisdrank goedkoper dan bier wordt en de verantwoordelijkheid van de horecaexploitanten voor minderjarigen groter wordt maar ook het verbod van roken in restaurants. Vandaag de dag hebben klanten in Tsjechië de mogelijkheid om te kiezen tussen restaurants voor rokers en niet-rokers en restaurants waar de ruimte voor niet-rokers bepaald wordt. Tijdens de lunchtijd zijn de restaurants vaak

¹⁸² Trimbos-instituut jaarbericht 2013/2014, p. 191

¹⁸³ <http://www.novinky.cz/domaci/356423-vlada-hodila-alkohol-do-jednoho-pytle-s-tvrnymi-drogami-a-chce-donutit-cechy-nepit.html> (16. 4. 2015)

rookvrij.¹⁸⁴ De rook komt echter overal. Naast het feit dat roken voor niet-rokers vervelend en vooral schadelijk is, is het drinken van alcohol een stimulatie om te roken. Ziekten die door langdurig alcoholgebruik veroorzaakt worden, worden bovendien nog erger door roken. Mensen kunnen deze twee activiteiten gekoppeld hebben en ook het alcoholgebruik kan in de toekomst hierdoor verminderd worden. In Nederland geldt het rookverbod in de horeca al vanaf juli 2008.¹⁸⁵

Wat prijzen en accijnzen betreft, zijn deze in Nederland veel hoger dan in Tsjechië, maar in vergelijking met het gemiddelde loon is het verschil met Tsjechië niet zo groot. Bovendien worden er accijnzen vaker gereguleerd dan in Tsjechië. In Tsjechië zouden ten eerste de elementaire dingen veranderd moeten worden, zoals openingstijden in de horeca en winkels en in het algemeen de mogelijkheid om alcohol op elke plaats te verkrijgen. Daarna kan ook de verhoging van prijzen en accijnzen op alcoholische dranken werken.

3.4 Gezondheidszorg

Aan het eind van dit hoofdstuk wil ik ook de houding van de gezondheidszorg tegenover alcohol schetsen. Vooral hoe geprobeerd wordt in beide landen het overmatige alcoholgebruik te voorkomen en hoe de situatie van mensen die al alcoholproblemen hebben wordt behandeld.

Als we ons weer richten op de geschiedenis, had de Griekse arts Hippocrates al de symptomen van alcoholisme beschreven, hoewel het toen nog niet als een ziekte beschouwd werd.¹⁸⁶ De term *alcoholisme* is relatief jong. Als eerste werd de term in 1849 door de Zweedse arts Magnus Huss voor overmatig alcoholgebruik gebruikt. De term alcoholisme als een ziekte werd officieel beschouwd pas honderd jaar later in 1951 door de World Health Organization gebruikt.¹⁸⁷ Daarna zien we geleidelijk inspanningen om alcoholisten een behandeling te bieden en ontstaan de eerste verenigingen om alcoholisten te helpen. De negatieve waarneming van de gevolgen van overmatig alcoholgebruik zijn in het algemeen een relatief jong verschijnsel, gezien de geschiedenis van het gebruik ervan.

¹⁸⁴ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/298143-posledni-slovo-ministra-koureni-v-restauracich-zakazeme-plosne/> (22. 4. 2015)

¹⁸⁵ http://vorige.nrc.nl/binnenland/article1805440.ece/rookverbod_horeca_vanaf_zomer_2008 (22. 4. 2015)

¹⁸⁶ MUŽÍKOVÁ 2012, p. 18

¹⁸⁷ <http://www.at-ambulance.cz/alkohol.htm> (30. 4. 2015)

Tabel 6: Gezondheidsgevolgen in Tsjechië – mortaliteit en morbiditeit, 2012

	ASDR*		AAF ¹⁸⁸ (%)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Levercirrose	23,7	9,4	77,7	72,3
Verkeersongelukken	12,9	4,0	36,3	15,0

* Per 100.000 inwoners (15+).

Bron: WHO¹⁸⁹

In een rapport van de WHO¹⁹⁰ worden ook gezondheidsgevolgen zoals mortaliteit (het sterftecijfer) en morbiditeit (het ziektecijfer) van alcoholgebruik vermeld. In Tsjechië sterven volgens het leeftijd gestandaardiseerde sterftecijfer (ASDR)¹⁹¹ 23,7 mannen en 9,4 vrouwen per 100.000 inwoners aan levercirrose die door alcoholgebruik veroorzaakt wordt. Bij verkeersongelukken sterven wegens alcoholgebruik 12,9 mannen en 4 vrouwen per 100.000 inwoners. Verder draagt alcoholgebruik bij mannen voor 77,7% bij aan risico op cirrose en bij vrouwen voor 72,3%. De alcoholconsumptie is ook een risicofactor bij verkeersongelukken met 36,3% bij mannen en met 15% bij vrouwen (zie Tabel 6).

Tabel 7: Prevalentie van stoornissen door alcoholgebruik en alcoholafhankelijkheid (%) in Tsjechië, 2010*

	Stoornissen door alcoholgebruik**	Alcoholafhankelijkheid
Mannen	8,5	4,5
Vrouwen	1,3	0,7

* 12 maanden prevalentie schattingen (15+).

** Alcoholafhankelijkheid en schadelijk alcoholgebruik inbegrepen.

Bron: WHO¹⁹²

Verder worden in dit rapport ook de prevalentie van stoornissen door alcoholgebruik en alcoholafhankelijkheid vermeld. In de bovenstaande tabel kunnen we zien dat in 2010 8,5%

¹⁸⁸ AAF – alcohol-attributable fraction, is mate van alle ziekten en sterfgevallen die aan alcoholgebruik toegeschreven zijn. Verder wordt AAF gebruikt om de bijdrage van alcohol als een risicofactor aan een ziekte of dood te kwantificeren. Het kan ook geïntepreterd worden als een maat van de sterfgevallen en ziektelast die zouden verdwijnen als er geen alcohol zou zijn. Het wordt berekend op basis van het niveau van blootstelling aan alcohol en de risicorelaties tussen de niveaus van blootstelling en verschillende ziektecategorieën.

¹⁸⁹ Overgenomen uit: World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 206

¹⁹⁰ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*

¹⁹¹ ASDR – age-standardized death rate is een gewogen gemiddelde van de leeftijdsspecifieke sterftecijfers per 100.000 personen waar de gewichten de verhoudingen van de personen in overeenkomstige leeftijdsgroepen van de WHO standaard bevolking zijn.

¹⁹² World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 206

van de mannen een stornis door alcoholgebruik had en 1,3% van de vrouwen. Voor beide geslachten is dat 4,9%. Afhankelijk van alcohol was toen 4,5% van de mannen en 0,7% van de vrouwen, dus 2,6% van de populatie.

In Nederland sterven aan levercirrose 5,7 mannen en 2,5 vrouwen per 100.000 inwoners. Wegens alcoholgebruik sterven in het verkeer 6,8 mannen en 2,2 vrouwen per 100.000 inwoners. Het alcoholgebruik draagt bij met 63,8% aan het risico op cirrose bij mannen en met 67,9% bij vrouwen. Bij verkeersongelukken is het 6,3% risico bij mannen en 2,6% risico bij vrouwen (zie Tabel 8).

Tabel 8: Gezondheidsgevolgen in Nederland – mortaliteit en morbiditeit, 2012

	ASDR*		AAF (%)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Levercirrose	5,7	2,5	63,8	67,9
Verkeersongelukken	6,8	2,2	6,3	2,6

* Per 100.000 inwoners (15+).

Bron: WHO¹⁹³

Wat stoornissen door alcoholgebruik betreft kunnen we zien dat het in Nederland in 2010 bij 1,25% van de populatie boven 15 jaar voorkwam (bij 1,7% van de mannen en 0,8% van de vrouwen). De prevalentie van alcoholafhankelijkheid was 0,65% voor beide geslachten (0,9% van de mannen en 0,4 van de vrouwen). Zie de onderstaande tabel.

Tabel 9: Prevalentie van stoornissen door alcoholgebruik en alcoholafhankelijkheid (%) in Nederland, 2010*

	Stoornissen door alcoholgebruik**	Alcoholafhankelijkheid
Mannen	1,7	0,9
Vrouwen	0,8	0,4

* 12 maanden prevalentie schattingen (15+).

** Alcoholafhankelijkheid en schadelijk alcoholgebruik inbegrepen.

Bron: WHO¹⁹⁴

Uit de gegevens van de WHO blijkt dat alcoholgebruik een grotere invloed op de gezondheidsgevolgen in Tsjechië heeft. De sterftcijfers en ziektecijfers zijn er in alle

¹⁹³ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 227

¹⁹⁴ World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014.*, p. 227

gevallen hoger dan in Nederland. Meer mensen sterven in Tsjechië aan levercirrose en er is ook een groter risico op deze ziekte. In beide landen zijn de gevolgen voor de gezondheid door alcoholgebruik meestal aanzienlijk hoger bij mannen. Dat is veroorzaakt door het frequentere drinken van grotere hoeveelheden alcohol en meer risicovol gedrag. De sterftcijfers en risicopercentages zijn in Tsjechië ook bij verkeersongelukken hoger, hoewel er in het verkeer geen alcohol toegestaan is. In Nederland mag een ervaren bestuurder met meer dan 0,5 promille in het bloed niet rijden, een beginner mag niet rijden met meer dan 0,2 promille in het bloed.¹⁹⁵ Dat wordt veroorzaakt door de alcoholconsumptie die in Tsjechië hoger is en in het algemeen meer getolereerd wordt dan in Nederland, wat in hoofdstuk 2 wordt behandeld. Hieruit blijkt dat de voorzorg in Tsjechië verbeterd zou moeten worden.

Voorzorg

Hoe beide landen proberen om de overmatige alcoholconsumptie te voorkomen werd in deze scriptie geleidelijk beschreven. Het meest belangrijk is primaire preventie. Dat betekent problemen met alcoholgebruik voorkomen bij personen die met alcoholconsumptie nog niet begonnen zijn en vooral het algemene bewustzijn over de schadelijkheid van alcoholgebruik te verhogen. Tot deze groep behoren vooral jongeren. Hier spelen vooral ouders, gezin, school en de omgeving van jongeren een grote rol (zie 2.5 Alcohol en jongeren). Verder speelt de overheid die de leeftijdsgrens voor het kopen van alcohol bepaalt, een rol. Ook gemeenten die de toegangsleeftijd voor jongeren voor bepaalde plaatsen kunnen beperken of verbieden spelen hierbij een rol (zie 3.1 Leeftijdsgrens). In het algemeen wordt alcoholgebruik en hiermee samenhangende zaken door wetgeving en het alcoholbeleid van de overheid beïnvloed en gereguleerd, namelijk door media (zie 3.2 Reclame) en vooral beschikbaarheid van alcoholhoudende dranken, die wordt gereguleerd door bepaalde beperkingen over alcoholverkoop en -gebruik, prijzen en belastingen (zie 3.3 Beschikbaarheid). De gezondheidszorg zelf kan vooral secundaire en tertiaire preventie bieden. De secundaire preventie betekent het oplossen van al bestaand alcoholmisbruik, dus het verwijderen van alcohol uit het lichaam, acute intoxicatie, behandeling en beheersen van ontwenningsverschijnselen. Dit wordt in gespecialiseerde afdelingen van ziekenhuizen, klinieken en instellingen gedaan. Tertiaire preventie houdt zich bezig met het elimineren van de schadelijke gevolgen van het gedrag van een

¹⁹⁵ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/verkeersveiligheid/alcohol-in-het-verkeer> (1. 5. 2015)

verslaafde op zichzelf of op de maatschappij. Hieronder rekent men resocialisatie van deze personen, die opnieuw in de maatschappij leren te leven. Dat gebeurt ook door instellingen waar door rechtelijk bevel verplicht kan worden een ontwenningsskuur te doen bijvoorbeeld in psychiatrische inrichtingen of gezondheidsinstellingen van gevangenen.¹⁹⁶

Nazorg

De secundaire en tertiäre preventie omvat onder andere ook nazorg. Zowel in Tsjechië als in Nederland bestaan verschillende vormen van behandeling. Vaak zijn dat adviseringen, noodhulp, therapie, kortdurende behandeling, ambulante behandeling, intramurale zorg of residentiële behandeling.

Vandaag de dag is het al gewoon dat de eerste stap om hulp, informatie en belangrijke contacten en hulplijnen te vinden via internet als iemand denkt dat hij verslaafd aan alcohol is of iemand in hun omgeving. Hier wordt vaak gebruik van gemaakt omdat er veel webportalen over alcoholproblematiek zijn. Bovendien is het eenvoudig en anoniem. In Tsjechië is dat bijvoorbeeld *alkoholik.cz* of *alkohol-alkoholismus.info*. Op deze webpagina's kunnen mensen toetsen of ze al verslaafd aan alcohol zijn. In Tsjechië is dat bijvoorbeeld mogelijk op het al vermelde portaal *alkoholik.cz* of bij concrete organisaties als *Modrý kříž*.¹⁹⁷ De volgende stap kan zijn een organisatie of vereniging als de vereniging *Anonieme alcoholisten* te contacteren. Op bovenstaande webpagina's zijn ook lijsten te vinden van andere instellingen waar mensen hulp kunnen vinden. Uit deze lijsten blijkt, dat in Tsjechië veel klinieken, organisaties, crisiscentra of nazorgcentra zijn. De meest bekende kliniek is de psychiatrische inrichting Bohnice in Praag. Een probleem is, dat de alcohol situatie in Tsjechië wordt onderschat en mensen pas hulp zoeken en krijgen in de medische zorg als het al om ernstige gezondheidsgevolgen van alcoholmisbruik of alcoholafhankelijkheid gaat.¹⁹⁸ Belangrijk is daarom de primaire preventie te benadrukken, te waarschuwen voor de schadelijke gevolgen van alcoholgebruik en de alcoholvriendelijke sfeer in Tsjechië te veranderen.

¹⁹⁶ ŽÁKOVÁ, M. Alkohol jako rizikový faktor vzniku drogových závislostí u adolescentní mládeže [Masterscriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2007, p. 38

¹⁹⁷ <http://www.modrykriz.org/dotazniky-zavislosti> (1. 5. 2015)

¹⁹⁸ <http://zdravi.e15.cz/clanek/priloha-lekarske-listy/farmakologicka-lecba-zavislosti-novy-koncept-terapie-alkoholismu-467035> (1. 5. 2015)

In Nederland zijn ook veel webpagina's over alcoholproblematiek, bijvoorbeeld *alcoholinfo.nl*, *minderdrinken.nl* en *jellinek.nl*. Op deze portalen is het ook mogelijk om een test over alcoholverslaving te doen. Verder kunnen we er ook bijvoorbeeld de vereniging *Anonieme alcoholisten* vinden. In de meeste grote Nederlandse gemeenten is een organisatie voor behandeling van alcoholisme, bijvoorbeeld de Gemeentelijke Gezondheidsdiensten. De meest bekende instelling voor een verslavingszorg in Nederland is de Jellinek-kliniek.

Conclusie

Uit de hoofdstuk 2 waar over alcohol en jongeren wordt geschreven, weten we dat in Nederland de primaire preventie beter dan in Tsjechië is. Dat blijkt onder andere ook uit de resultaten over de mate van alcoholgebruik en de cijfers over de gezondheidsgevolgen van alcoholgebruik in beide landen. Het gaat vooral om voorlichting over de schadelijkheid van alcoholgebruik die in Nederland meer precies is en het benadrukken om een vroeg stadium van alcoholisme op tijd te herkennen. In Nederland bestaat ook een richtlijn voor de huisartsen, die een patiënt op tijd moeten doorverwijzen naar de juiste hulp, als ze een verdenking hebben dat de patiënt aan alcohol verslaafd is.¹⁹⁹ In Tsjechië gebeurt dat meer op het initiatief van de arts, hoewel er al door het Ministerie van Volksgezondheid werd besloten dat de Tsjechische artsen ook een screening bij vermoedelijke alcoholisten zouden moeten doen en hen vervolgens naar de juiste hulpverlener doorverwijzen.²⁰⁰ De eerste resultaten worden echter weer duidelijk in de toekomstige jaren.

¹⁹⁹ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alcohol/preventie-en-behandeling-alcoholverslaving> (1. 5. 2015)

²⁰⁰ <http://www.novinky.cz/domaci/313324-ministerstvu-zdravotnictvi-dosla-trpelivost-na-alkoholismus-bude-testovat-kazdy-lekar.html> (1. 5. 2015)

CONCLUSIE

Het doel van deze masterscriptie is om de alcohol situatie in Tsjechië en Nederland te vergelijken door middel van de houding tegenover alcohol vanuit het oogpunt van de maatschappij en de overheid. Verder is het in dit werk belangrijk om de gevolgen van deze houdingen te behandelen en te kijken of het nodig is om de situatie in Tsjechië of Nederland te verbeteren en of ze elkaar kunnen inspireren, wat deze houdingen betreft.

In het eerste hoofdstuk wordt de houding van mensen tegenover alcohol in het algemeen beschreven. Verder worden er de basistermen vermeld, welke type van mensen bestaan gezien hun houding tegenover alcohol, hoe het alcoholisme zich ontwikkelt en welke typen van alcoholisme bestaan. Deze typen van alcoholisme kunnen we ook definiëren als een soort consumptie van alcohol, het moet niet noodzakelijk om een verslaving gaat. Uit dit hoofdstuk blijkt dat het in Tsjechië vooral om gamma alcoholisme gaat, dat betekent dat vooral bier en gedistilleerde dranken door Tsjechische drinkers geprefereerd worden. De tolerantie van alcohol in zo'n maatschappij neemt toe en de dreiging van het ontstaan van alcoholisme is dan groot. In Nederland gaat ook vooral om gamma alcoholisme, maar er zijn ook invloeden uit andere culturen, bijvoorbeeld de Franse, waarvoor delta alcoholisme typisch is. Het delta alcoholisme is namelijk typisch voor landen waar vooral wijn gedronken wordt en de consumptie van wijn in Nederland stijgt en daarom kan er ook het delta alcoholisme voorkomen. Zoals in Tsjechië in Zuid-Moravië waar aan de wijnconsumptie de voorkeur wordt gegeven. Drinkers met dit type alcoholisme zijn er aan gewend om een alcoholhoudende drank doorlopend te drinken. Ze zijn nooit dronken, maar ook niet nuchter.

Het tweede hoofdstuk gaat over de vergelijking van de houding van de maatschappij tegenover alcohol in beide landen. De alcoholconsumptie wordt namelijk vooral aan drinkgewoonten gekoppeld en de algemene perceptie van de rol van alcohol in een bepaalde maatschappij. In Tsjechië is namelijk het alcoholgebruik meer getolereerd en wordt het gezien als een onmisbaar deel van het sociale leven. Het drinken van bier kan als een soort patriotisme worden waargenomen. In Nederland behoort alcoholconsumptie ook bij sociale gelegenheden, maar er wordt niet zo veel de nadruk gelegd op het belang van alcohol voor de maatschappij, zoals in Tsjechië waar bier en wijn regelmatig gevierd wordt door middel van verschillende feesten. In de alcoholconsumptie worden ook de cruciale

veranderingen in de samenleving weerspiegeld wat vooral in Tsjechië zichtbaar is, waar alcoholgebruik aanzienlijk na de revolutie in 1989 toegenomen was en ook nog na de splitsing van Tsjecho-Slowakije in 1992. In beide landen steeg de alcoholconsumptie bijvoorbeeld na de oorlog en daalde wegens een crisis en omgekeerd stagneert, schommelt of daalt het alcoholverbruik in kalmere perioden.

Verder blijkt uit dit hoofdstuk dat het gemiddelde alcoholgebruik in Tsjechië per hoofd bijna twee keer hoger is dan in Nederland. Het meest populair in beide landen is bier, hoewel in Nederland alcoholarm of alcoholvrij bier populairder is dan in Tsjechië, wat ook in de totale alcoholconsumptie weerspiegeld wordt. In Tsjechië worden deze bieren vooral om meer veiligheid in het verkeer gedronken of alcoholarme vruchtenbieren als een verfrissing. De belangstelling voor wijn in beide landen stijgt, in Nederland een beetje meer. Aan de andere kant daalt in Nederland de consumptie van bier geleidelijk. De consumptie van gedistilleerde dranken is er min of meer stabiel. In Tsjechië schommelt de consumptie van bier. De consumptie van sterke dranken daalde er tijdens de crisis. Verder werd verwacht dat de consumptie van sterke dranken lager zal zijn na de methanolaffaire. Tsjechen drinken nu echter sterke dranken in dezelfde hoeveelheid als voor de affaire, maar ze kiezen al zorgvuldiger wat ze gaan drinken.

Zowel in Nederland als in Tsjechië drinken meer mannen dan vrouwen, waarbij mannen de voorkeur geven aan bier en vrouwen aan wijn. Het meest drinken in beide landen jonge mensen, in Nederland de twintigers in Tsjechië ook of nog jongere mensen tot 25 jaar. Het minst drinken oudere mensen boven 65 jaar in Tsjechië en boven 75 jaar in Nederland. Wat opleiding betreft wordt in Tsjechië meer alcohol onder laagopgeleide mensen gedronken en in Nederland omgekeerd onder hoogopgeleide mensen, zware drinkers komen echter onder laagopgeleiden vaker voor. Bij laagopgeleide mensen kunnen bij alcoholconsumptie de sociale factoren een rol spelen (lage productiviteit, werkloosheid, financiële of existentiële problemen). De hoogopgeleiden hebben vaak professionele afspraken waarbij alcohol gedronken wordt. Anders drinken deze mensen meer door individuele factoren bijvoorbeeld omdat ze gestresst zijn wegens veel verantwoordelijkheid die ze in hun werk hebben.

De sociale en individuele oorzaken om alcohol te drinken worden echter vaak gekoppeld zoals het vaak in Tsjechië het geval is. Dat kan ook gekoppeld zijn met het feit dat in het

algemeen in Tsjechië meer zware drinkers zijn dan in Nederland. In Nederland wordt alcohol meer wegens individuele problemen gedronken. Dat er niet zo vaak sociale problemen zijn kan met de betere socio-economische situatie in het land verbonden zijn.

De grootste risicogroep voor een alcoholverslaving zijn jongeren, omdat ze meer beïnvloedbaar door hun omgeving zijn. Bovendien is het alcoholgebruik voor hen buitengewoon gevaarlijk omdat ze nog in ontwikkeling zijn. Ook bij jongeren is het alcoholgebruik in Tsjechië hoger dan in Nederland en de schadelijkheid van alcoholhoudende dranken bij jongeren wordt er onderschat, omdat in het algemeen het alcoholgebruik meer in Tsjechië dan in Nederland getoleerd wordt. In Nederland daalt het alcoholgebruik bij jongeren vooral door de betrekking van hun ouders in deze problematiek. Ouders spelen namelijk een primaire rol bij jongeren en kunnen de houding van jongeren tegenover alcohol en hun bewustzijn erover het meest beïnvloeden. Een groetere rol voor de ouders zou ook in Tsjechië succesvol bij het verminderen van alcoholgebruik bij jongeren kunnen zijn.

In het derde hoofdstuk wordt de houding tegenover alcohol vanuit het oogpunt van de regering behandeld. Dat betekent door welke middelen de alcoholsituatie in beide landen wordt geregeld. De fundamentele beperking is de leeftijdsgrens voor het verkopen van alcohol. Zowel in Tsjechië als in Nederland is het 18 jaar. In Nederland is deze leeftijdsgrens relatief nieuw, het geldt vanaf 1 januari 2014. Het werd van 16 naar 18 jaar verhoogd om de alcoholconsumptie bij heel jonge mensen te verminderen en de schadelijke uitwerkingen van alcohol bij hen te voorkomen. Deze verhoging was echter niet zo populair bij de toenmalige 16- en 17-jarigen die een uitzondering wilden dat ze al vroeger mochten drinken. In het algemeen wordt de verhoging van de leeftijdsgrens in Nederland positief waargenomen. Sterke dranken waren weliswaar ook vanaf 18 jaar toegestaan, maar voor zwakalcoholhoudende dranken bestond er 16 jaar als leeftijdsgrens. Nu is het voor alle alcoholhoudende dranken uniform. De verkoop of het serveren van alcohol aan jongeren wordt in beide landen bestraft. In Nederland kunnen echter de jongeren zelf een boete krijgen als ze in het openbaar alcohol in bezit hebben. Dat is volgens mij het belangrijke verschil en zou misschien ook in Tsjechië werken. Ook de toegangsleeftijd op plaatsen waar veel alcohol gedronken wordt zoals clubs is in Nederland vaak hoger dan in Tsjechië. In Nederland zijn meer effectieve maatregelen. In Tsjechië worden jongeren helaas vaak als personen die gemakkelijk inkomsten brengen gezien. Nog

steeds speelt de algemene tolerantie voor alcohol een rol in het land en daarom zullen strengere controles helpen wat de naleving van de leeftijdsgrens betreft. Aan de andere kant wordt in Tsjechië de problematiek van alcoholgebruik bij jongeren als alarmerend gezien en daarom is de overheid van plan om strengere maatregelen in te voeren. De resultaten ervan zullen echter pas in de toekomst duidelijk worden. Verder blijkt uit dit hoofdstuk dat de reclamecode in Nederland meer op jongeren gericht wordt. In het algemeen worden de alcoholreclames in Nederland meer beperkt, wat zeker ook een bijdrage aan de vermindering van de alcoholconsumptie in het land levert. In Tsjechië zou een grotere beperking van alcoholreclame waarschijnlijk ook helpen om de alcoholconsumptie en de gevolgen ervan te verminderen.

Een ander probleem is dat alcoholhoudende dranken meer beschikbaar in Tsjechië zijn in vergelijking met Nederland. In Nederland is het bijvoorbeeld niet mogelijk om alcohol bij benzinepompen te kopen zoals in Tsjechië. Bovendien zijn er voor sterke dranken gespecialiseerde winkels die vaak niet zo lang geopend zijn, in supermarkten is het alleen mogelijk om zwakalcoholhoudende dranken te kopen. In Tsjechië worden sterke dranken gewoon in de super- en hypermarkten verkocht die relatief lang geopend zijn. Verder bestaan in Tsjechië nonstopbars waar het mogelijk is zonder tijdsbeperking te drinken. Deze vinden we in Nederland niet. In Tsjechië werd al geregistreerd dat beschikbaarheid van alcohol een probleem kan zijn. Er werden ten minste een paar maatregelen ingevoerd die in Nederland al werken, bijvoorbeeld een vergunning voor het verkopen van alcohol of het verbieden van alcoholgebruik in de openbare ruimten. Andere veranderingen betreffende de beperkingen van de openingstijden in de horeca of de beschikbaarheid van alcoholhoudende dranken op bijna elke plaats zullen waarschijnlijk nog een langdurig proces zijn, omdat er problemen met de invoering ervan zijn of nog geen plannen.

Andere factoren die de alcoholconsumptie kunnen verminderen zijn de prijzen van alcoholische dranken en de accijnzen erop. Uit het derde hoofdstuk blijkt dat zowel prijzen voor alcoholhoudende dranken als accijnzen erop in Tsjechië veel lager zijn dan in Nederland, maar in verhouding met gemiddelde lonen in beide landen zijn de verschillen niet zo groot. Verder blijkt uit de verzamelde gegevens dat in Tsjechië alleen de consumptie van gedistilleerde dranken door accijnzen wordt gereguleerd. Accijnzen op andere alcoholische dranken hebben geen invloed op de consumptie ervan. In Nederland worden de accijnzen vaker verhoogd, op de alcoholconsumptie heeft dat echter geen

bijzondere invloed. De alcoholconsumptie in Nederland stagneert of daalt weliswaar licht in de loop van de tijd maar niet als reactie op de verhoging van de accijnzen.

Het laatste onderwerp dat ik in dit werk heb behandeld is de houding van de gezondheidszorg tegenover alcohol, waaruit blijkt dat ook de gezondheidsgevolgen van alcoholgebruik in Tsjechië erger zijn dan in Nederland. Hoewel in beide landen preventieve maatregelen bestaan en er veel instellingen voor mensen met alcoholproblemen zijn, is er in Tsjechië het probleem dat mensen vaak hulp zoeken wanneer het te laat is. In Nederland wordt geprobeerd om alcoholisme te voorkomen of het al in een vroeg stadium te herkennen.

Ten slotte kunnen we concluderen dat op alle preventiepunten Nederland een stap voor loopt op Tsjechië. Er worden namelijk steeds maatregelen ingevoerd en de schadelijkheid van alcoholconsumptie wordt benadrukt, hoewel de alcoholsituatie in het land steeds beter is. In Tsjechië is dat omgekeerd, de problemen worden langzaam geregeld, pas als de situatie al alarmerend is. Daarom is het belangrijk meer te wijzen op de schadelijkheid van alcoholgebruik en de gevolgen ervan zoals in Nederland en daardoor de alcoholvriendelijke houding tegenover alcohol in Tsjechië te veranderen. Positief is dat er tenminste de eerste pogingen worden ondernomen om de alcoholsituatie in het land te verbeteren, of het succesvol zal zijn, zal pas in de toekomst duidelijk worden.

Bronnen

Literatuur en scripties

GADOUREK, I. *Riscante gewoonten en zorg voor eigen welzijn*. Groningen: J.B. Wolters, 1963.

Te vinden op: http://www.dbnl.org/tekst/gado001risk01_01/gado001risk01_01.pdf

HRŮZOVÁ, P. *Konzumenti legálních psychoaktivních látek adolescentního věku* [Masterscriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2006.

JANÍČEK, J. *Československý abstinentní svaz v kontextu českého a slovenského abstinentního hnutí 1. poloviny 20. století* [Masterscriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2014.

MUŽÍKOVÁ, M. *Alkoholismus – historie a současnost*[Scriptie]. Plzeň: Západočeská Univerzita, 2012.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. Praha : Sportpropag: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1994.

SKÁLA, J. *...až na dno!?*. Praha: Avicenum, 1977.

SPÁČILOVÁ, K. *Souvislost mezi rozvodem rodičů a konzumací alkoholu u dětí ve věku 15-18 let* [Scriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2012.

ŠEVČÍKOVÁ, N. *Návrat osob závislých na alkoholu do původního prostředí z absolvované léčby*[Scriptie]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013.

ŽÁKOVÁ, M. *Alkohol jako rizikový faktor vzniku drogových závislostí u adolescentní mládeže* [Masterscriptie]. Brno: Masarykova Univerzita, 2007.

Documenten

1V Jongerenpanel. *Verhoging leeftijdsgrens alcohol*. 2013.

Te vinden op: http://www.eenvandaag.nl/uploads/doc/Rapport%20alcohol_1.pdf

Douane Belastingdienst. *Tarievenlijst: Accijns en verbruiksbelastingen*.

Te vinden op:

http://download.belastingdienst.nl/douane/docs/tarievenlijst_accijns_acc0552z69fol.pdf

ESPAD. *The 2011 ESPAD Report: Substance Use Among Students in 36 European Countries*. Te vinden op:

http://www.espad.org/uploads/espad_reports/2011/the_2011_espad_report_full_2012_10_29.pdf

A Supplement to the 2011 ESPAD Report: Additional data from Bosnia and Herzegovina (Federation of Bosnia and Herzegovina), Kosovo (under UNSCR 1244) and the Netherlands. Te vinden op:

http://www.espad.org/Uploads/ESPAD_reports/2011/FULL%20REPORT%20-%20Supplement%20to%20The%202011%20ESPAD%20Report%20-%20WEB.pdf

European Commission. *Excise duty tables: Part I – Alcoholic Beverages*. 2015.

Te vinden op:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf

INTRAVAL. *Monitor alcoholverstreking jongeren 2009*. Groningen-Rotterdam, 2010.

Te vinden op:

https://handhavingdhw.nl/sites/default/files/publication_attachments/Intraval_1999_2009.pdf

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. *Handreiking Drink- en Horecawet voor gemeenten*. Den Haag, 2012. Te vinden op:

http://www.vng.nl/files/vng/vng/Documenten/actueel/beleidsvelden/recht/2012/201208_Handreiking_DHW_voor_gemeenten.pdf

Ministerstvo vnitra České republiky. *Metodický materiál odboru dozoru a kontroly veřejné správy Ministerstva vnitra*. 2010.

Te vinden op: www.mvcr.cz/mvcren/file/mm-25-5regul-pdf-381978.aspx

SOVINOVÁ, H., CSÉMY, L. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2012*. Státní zdravotní ústav, 2013. Te vinden op:

http://www.szu.cz/uploads/documents/czszp/zavislosti/Uzivani_tabaku_a_alkoholu_v_Ceske_republice_2012.pdf

STAP. *Gemeentelijke uitvoering van de Drink- en Horecawet*. Utrecht, 2014.

Te vinden op: <http://www.stap.nl/nl/publicaties/rapporten.html/3455/3565/gemeentelijke-uitvoering-van-de-drink--en-horecawet-analyse-stand-van-zaken-2014-#p3455>

Trimbos-instituut. *Nationale drug monitor: Jaarbericht 2012*. Utrecht, 2012.

Te vinden op:

http://www.trimbos.nl/~media/Themas/7_Feiten_Cijfers_Beleid/AF1196%2013-772%20NDM%20jaarbericht%202012%20digitaal.ashx

Trimbos-instituut. *Nationale drug monitor: Jaarbericht 2013/2014*.

Te vinden op:

<http://www.trimbos.nl/~media/files/gratis%20downloads/AF1316%20NDM%20Jaarbericht%202013-2014.ashx>

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. *Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR - EHIS CR (Spotřeba alkoholu)*. Praha, 2010.

Te vinden op: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/evropske-vyberove-setreni-zdravotnim-stavu-cr-ehis-cr-spotreba-alkoholu>

World Health Organization. *Global status report on alcohol and health 2014*.

Te vinden op:

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112736/1/9789240692763_eng.pdf?ua=1

Internetbronnen

- <http://alkohol-alkoholismus.cz/wikipedie/vztah-cloveka-k-alkoholu> (28. 12. 2013)
- <http://www.icap.org/LinkClick.aspx?fileticket=wPCT7mdA2Lw%3D&tabid=75> (6. 1. 2014)
- <http://www.alkoholik.cz/zavislost/> (11. 1. 2014)
- <http://www.aa-regiozuid.nl/alcohol.html> (17. 1. 2014)
- <http://www.alcoholisme.org/stadia.htm> (17. 1. 2014)
- <http://www.ordinace.cz/clanek/alkoholismus-zavislost-ktera-nici-cloveka-i-jehorodinu/> (17. 1. 2014)
- <http://www.afkickenverslaving.nl/alcoholverslaving> (18. 1. 2014)
- http://www.alkoholik.cz/zavislost/psychika_a_telo/priznaky_a_projevy_alkoholismu_s_tadia_alkoholizmu.html (18. 1. 2014)
- http://www.dlcas.com/MAAP/JELLINEK_PHASES.pdf (18. 1. 2014)
- <http://www.denik.cz/moravskoslezsky-kraj/zabijak-jmenem-metanol-rok-pote-20130903-q2fe.html> (22. 1. 2014)
- <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/alcohol-drugs/alcohol/alcohol-algemeen/wat-is-de-geschiedenis-van-alcohol/> (20. 2. 2014)
- http://stiva.nl/wp-content/uploads/downloads/2013/09/STIVA_A49_alcoholconsumptie_sep13_DEF1.pdf (2. 3. 2014)
- <http://zpravy.aktualne.cz/finance/nakupovani/spotreba-alkoholu-roste-prumerny-cech-vypije-175-litru/r~c7fbb9145db311e380120025900fea04/> (2. 3. 2014)
- http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/cr_od_roku_1989_alkohol (3. 3. 2014)
- <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/alcoholgebruik/verschillen-sociaaleconomisch/> (7. 3. 2014)
- <http://www.biernet.nl/nieuws/mannen-willen-bier-vrouwen-witte-wijn> (9. 3. 2014)
- http://www.alkoholik.cz/zavislost/nejcastejsi_otazky_o_alkoholu/je_alkoholismus_nemoc_povazuje_se_zavislost_na_alkoholu_za_chorobu_proc.html (15. 3. 2014)
- <http://www.ordinace.cz/clanek/alkoholismus-zavislost-ktera-nici-cloveka-i-jehorodinu/> (15. 3. 2014)
- http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/bezdomovcu-v-brne-pribylo-hlavne-mezilidmi-nad-sedesat-let-20140317.html (22. 3. 2014)
- [http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/2351fd2c7470b437c1257a790033f8a2/\\$FILE/12-09-12_TZ_Vysledky_scitani_lidi_bez_domova_2.doc](http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/2351fd2c7470b437c1257a790033f8a2/$FILE/12-09-12_TZ_Vysledky_scitani_lidi_bez_domova_2.doc) (22. 3. 2014)
- <http://www.munimedia.cz/prispevek/jak-suvisi-alkohol-a-bezdomovci-odpoved-nie-je-jednoznacna-586/> (22. 3. 2014)
- <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheid-en-ziekte/ziekten-en-aandoeningen/psychische-stoornissen/afhankelijkheid-van-alcohol-drugs-of-andere-middelen/afhankelijkheid-van-alcohol/zijn-er-verschillen-sociaal-demografische-verschillen/> (22. 3. 2014)

- http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCRzGZjzGLHy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKg rsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEg ZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89gIIvLxTHEP8wx2NEFJM4ZHOIY5u_t7-MJ1OIP5IdEBkT5OwU5RgH5IUB9fo4ePq4uEPNYw1yDolzPstJzEvX88wrSU1PLR J6tGDJ98Z2CyYGRk8G1rLEnNLUiiIGAYQ6v9LcpNSitjVTZbmnPOhmArq34D8Ql DDwAG10C_KFWcoe4ugU6uPtWMLA4eni6hcSEAZ0FYe_k3OQmaGJYwUAIQCA bF&BAAA.&vseuzemi=null&void= (23. 3. 2014)
- <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D4=0&D5=a&D6=l&HDR=G2,G3&STB=G1,G5,T,G4&VW=T> (25. 3. 2014)
- http://www.alkoholik.cz/zavislost/nejcastejsi_otazky_o_alkoholu/alkoholismus_a_dedicnost.html (27. 3. 2014)
- http://www.alkoholik.cz/zavislost/clanky_a_statistiky/za_jak_dlouho_dlouhou_dobu_v_znikne_zavislost_na_alkoholu_alkoholismus_a_kolik_pit.html (27. 3. 2014)
- http://zpravy.idnes.cz/alkohol-hybe-ve-dvou-zemich-politikou-d8s-/zahranicni.aspx?c=A030703_151924_zahranicni_mad (9. 9. 2014)
- <http://www.jefdejager.nl/carnaval.php> (4. 10. 2014)
- <http://stiva.nl/facts-figures/alcoholconsumptie-in-nederland/> (19. 10. 2014)
- http://www.lidovky.cz/cesi-jsou-v-piti-nealkoholickeho-piva-druzi-vedou-spancele-p3i-/dobra-chut.aspx?c=A100805_093925_dobra-chut_glu (20. 10. 2014)
- <http://www.nielsen.com/cz/cs/press-room/2014/ochucene-pivo-netahne-Cesi-zustavajiverni-klasickemu-pivu.html> (20. 10. 2014)
- <http://www.holland.com/us/tourism/article/traditional-dutch-drinks-jenever.htm> (21. 10. 2014)
- <http://www.pratelepiva.cz/svet-piva/pivo-a-pivovarnictvi/historie-a-soucasnost/> (21. 10. 2014)
- http://zlin.idnes.cz/problem-s-alkoholem-zachytka-alkoholismus-f2i-/zlin-zpravy.aspx?c=A140730_2086405_zlin-zpravy_ras (22. 10. 2014)
- <http://www.burgbieren.nl/bierfeest/bierfeest-2014> (25. 1. 2015)
- <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/302446/Elvin-M-Jellinek> (9. 2. 2015)
- http://www.wambrechies.com/index.php?lg=fpdb/wambr_nl&page1=e-genievre.htm&page2=e-a-historique_genievre.htm&rep=e-genievre (5. 3. 2015)
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Jenever> (6. 3. 2015)
- <http://heimwee.info/2014/09/17/jeneverstokerij-bols-weer-terug-in-amsterdam/> (9. 3. 2015)
- <https://www.bols.com/products/bols-genever/> (11. 3. 2015)
- <http://www.lucasbols.nl/over-ons/onze-geschiedenis> (11. 3. 2015)
- http://www.wikiskripta.eu/index.php/Soci%C3%A1ln%C3%AD_a_demografick%C3%A9_fakty (15. 3. 2015)
- http://ekonomika.idnes.cz/ministerstvo-chysta-zakaz-sudoveho-vina-fpx-/ekonomika.aspx?c=A150218_215148_ekonomika_fih (18. 3. 2015)

- <http://www.elsevier.nl/Nederland/nieuws/2012/4/Douane-ontdekt-duizenden-liters-drank-voor-zwarte-markt-ELSEVIER335772W/> (18. 3. 2015)
- <http://www.jenevermuseum.be/nl/museum/jenevergeschiedenis> (23. 3. 2015)
- <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/welke-risicos-heeft-alcohol-voor-jongeren/> (24. 3. 2015)
- <http://respektuj18.cz/chapter2.html> (25. 3. 2015)
- <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/wat-is-binge-dinken/> (26. 3. 2015)
- http://www.trimbos.nl/~media/Nieuws%20en%20Persberichten/4868%20TRIMBOS%20-%20Factsheet%20Peilstation_DEF.ashx (30. 3. 2015)
- http://ona.idnes.cz/ceske-deti-sahaji-po-alkoholu-prvni-v-unii-fg6-/zdravi.aspx?c=A051019_185618_koureni_jpl (6. 4. 2015)
- <http://trebicky.denik.cz/zlociny-a-soudy/pravidelnemu-piti-alkoholu-holduje-stale-vic-mladistvych-20140910-82im.html> (6. 4. 2015)
- <http://www.hbsc-nederland.nl/index.php?page=hbsc-2013> (6. 4. 2015)
- http://www.telegraaf.nl/gezondheid/22354156/___Alcohol_is_niet_meer_stoer_en_hip___.html (6. 4. 2015)
- http://www.telegraaf.nl/binnenland/23054185/___Jeugd_drinkt_fors_minder___.html (6. 4. 2015)
- http://www.alkoholik.cz/zavislost/historie/historie_piti_alkoholu_a_tresty_za_opilst_a_opilstvi.html (7. 4. 2015)
- <http://www.nu.nl/politiek/3503998/senaat-akkoord-met-leeftijdsgrens-alcohol-18-jaar.html> (8. 4. 2015)
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alcohol/vraag-en-antwoord/vanaf-welke-leeftijd-mag-ik-alcohol-kopen-of-bij-me-hebben-in-het-openbaar.html> (8. 4. 2015)
- <http://www.aliance18.cz/pravni-minimum/> (10. 4. 2015)
- <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-200#cast2> (10. 4. 2015)
- <http://nos.nl/artikel/622808-jongeren-vervalsen-id-voor-drank.html> (11. 4. 2015)
- <http://respektuj18.cz/chapter1.html> (11. 4. 2015)
- <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/welke-regelingen-zijn-er-over-alcohol/> (11. 4. 2014)
- <http://www.novinky.cz/krimi/259884-mladi-se-casteji-opijeji-na-lavice-v-parku-nez-v-hospode-boji-se-kontrol.html> (11. 4. 2015)
- <http://www.scholieren.com/blog/4206/tien-procent-scholieren-fraudeert-met-id> (11. 4. 2015)
- <http://stiva.nl/alcoholcode/content/> (12. 4. 2015)
- <http://stiva.nl/regelgeving/nederlandse-reclamecode/> (12. 4. 2015)
- <http://www.nu.nl/salland/3985717/geen-controle-alcoholbeleid-verenigingen-in-deventer.html> (15. 4. 2015)
- http://www.telegraaf.nl/binnenland/23125366/___Controle_jeugd_met_alcohol_moet_beter___.html (15. 4. 2015)
- <http://www.volkskrant.nl/leven/te-weinig-18-minners-willen-met-de-drankbus-naar-belgie~a3587591/> (15. 4. 2015)

- <http://www.novinky.cz/domaci/356423-vlada-hodila-alkohol-do-jednoho-pytle-s-tvrnymi-drogami-a-chce-donutit-cechy-nepit.html> (16. 4. 2015)
- <https://www.alkoholium.cz/prohibice-v-historii-i-dnes/> (19. 4. 2015)
- <http://akc.cz/clanek-968/licence-na-prodej-tvrdeho-alkoholu-v-cr!!!!-prodejci-alkoholu-si-musi-pozadat-do-17-4-2014-o-koncesi-na-prislusnem-zivnostenskem-urade> (20. 4. 2015)
- <http://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/wat-staat-er-in-de-drink-en-horecawet/> (20. 4. 2015)
- <http://www.openingstijden.nl/Slijterijen/> (20. 4. 2015)
- <http://www.openingstijden.nl/Supermarkten/> (20. 4. 2015)
- <http://www.prodej-ready-made-spolecnosti.cz/aktuality/14-koncese-na-prodej-alkoholu-lihu/> (20. 4. 2015)
- http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Comparative_price_levels_of_consumer_goods_and_services#Food.2C_beverages.2C_tobacco.2C_clothing_and_footwear (21. 4. 2015)
- <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=80346NED> (21. 4. 2015)
- <http://www.amsterdam.nl/veelgevraagd/?caseid=%7B3EC63C45-44DD-4B1E-8467-3751626EE65D%7D> (21. 4. 2015)
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/209808-maji-zavirat-hospody-v-deset-jako-za-starych-casu/> (21. 4. 2015)
- http://ekonomika.idnes.cz/voda-levnejsi-nez-pivo-a-zadne-koureni-v-hospodach-navrhuje-ministerstvo-11s-/ekonomika.aspx?c=A141128_2119620_ekonomika_wlk (22. 4. 2015)
- <http://foodbrigade.nl/17-jarigen-worden-straks-geweerd-horeca/#> (22. 4. 2015)
- http://vorige.nrc.nl/binnenland/article1805440.ece/rookverbod_horeca_vanaf_zomer_2008 (22. 4. 2015)
- <http://welkeleeftijd.nl/om-de-discotheek-binnen-te-komen/> (22. 4. 2015)
- http://wetten.overheid.nl/BWBR0002458/geldigheidsdatum_22-04-2015 (22. 4. 2015)
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/298143-posledni-slovo-ministra-koureni-v-restauracich-zakazeme-plosne/> (22. 4. 2015)
- <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-opatrenich-k-ochrane-pred-skodami-pusobenymi-tabakovymi-vyrobky-alkoholem-a-jinymi-navykovymi-latkami-a-ozmene-souvisejicich-zakonu/uplne/> (22. 4. 2015)
- <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/uplny-zakaz-koureni-v-restauracich-a-nealko-levnejsi-nez-pivo-navrhuje-heger-944619> (22. 4. 2015)
- <http://www.rtv.cz/cz/static/o-rade/otazky-a-odpovedi/obchod.htm> (24. 4. 2015)
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alkohol/alkohol-in-de-wet> (24. 4. 2015)
- <http://nazory.aktualne.cz/komentare/povinne-levnejsi-limo-ne-napred-je-treba-zdrazit-alkohol/r~bbdac65a1cb911e4bf0e0025900fea04/> (25. 4. 2015)
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/244729-alkohol-o-tisicikorunu-drazsi-v-praze-pribyla-mista-kde-se-piti-pokutuje/> (25. 4. 2015)
- <http://www.reinisfischer.com/average-salary-european-union-2014> (25. 4. 2015)

- http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/sucha-praha-zakaz-pit-alkohol-na-verejnosti-nove-na-837-mistech_284527.html#.VTuUyyHtlHw (25. 4. 2015)
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alkohol/vraag-en-antwoord/vanaf-welke-leeftijd-mag-ik-alkohol-kopen-of-bij-me-hebben-in-het-openbaar.html> (26. 4. 2015)
- http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf (27. 4. 2015)
- <http://www.agris.cz/clanek/183330> (27. 4. 2015)
- http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/douane_voor_bedrijven/accijns_en_verbruiksbelasting/inleiding_accijns_verbruiksbelastingen/bijzonderheden_per_accijnsproduct/ (27. 4. 2015)
- <http://www.biernet.nl/bier/prijzen/accijns> (27. 4. 2015)
- <http://www.finance.cz/dane-a-mzda/dph-a-spotrebni-dane/spotrebni-dane/pivo/> (27. 5. 2015)
- <http://www.finance.cz/zpravy/finance/438642-kolik-cini-dane-z-lahve-alkoholu/> (27. 4. 2015)
- <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-379#f2950877> (28. 4. 2015)
- <http://byznys.ihned.cz/c1-62384810-ministr-jurecka-chce-snizit-spotrebni-dan-z-piva-oznamil-to-na-twitteru> (29. 4. 2015)
- <http://www.biernet.nl/nieuws/accijnsverhoging-op-bier-kost-meer-geld-dan-het-opbrengt> (29. 4. 2015)
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/205945-vino-nezdrazi-spotrebni-dan-se-odklada/> (29.4.2015)
- <http://www.finance.cz/zpravy/finance/343166-vino-v-evrope-kdo-plati-nejvyssi-spotrebni-dan/> (29.4.2015)
- <http://www.kurzy.cz/zpravy/367826-plg-ministr-zemedelstvi-uvazuje-o-snizeni-spotrebni-dane-na-pivo/> (29. 4. 2015)
- <http://www.at-ambulance.cz/alkohol.htm> (30. 4. 2015)
- <http://www.penize.cz/80318-spotrebni-dane> (30.4.2015)

- <http://www.modrykriz.org/dotazniky-zavislosti> (1. 5. 2015)
- <http://www.novinky.cz/domaci/313324-ministerstvu-zdravotnictvi-dosla-trpelivost-na-alkoholismus-bude-testovat-kazdy-lekar.html> (1. 5. 2015)
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alkohol/preventie-en-behandeling-alkoholverslaving> (1. 5. 2015)
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/verkeersveiligheid/alkohol-in-het-verkeer> (1. 5. 2015)
- <http://zdravi.e15.cz/clanek/priloha-lekarske-listy/farmakologicka-lecba-zavislosti-novy-koncept-terapie-alkoholismu-467035> (1. 5. 2015)
- <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/zmena-sazeb-spotrebnych-dani-leden-2010-3475.html> (4. 5. 2015)

Resumé in het Tsjechisch

Cílem této práce je porovnání alkoholové situace v České republice a Nizozemsku prostřednictvím postoje k alkoholu v těchto dvou zemích a to z hlediska společnosti a vlády. Dále se tato práce zabývá porovnáním problémů, které jsou s užíváním alkoholu spojeny, tím jak jsou tyto problémy v obou zemích řešeny a zda se tyto země ve svých postojích k alkoholové problematice mohou navzájem inspirovat.

První kapitola se věnuje všeobecným postojem jedinců k alkoholu. Vedle vymezení základních termínů je zde popsáno, do jakých skupin jsou lidé rozděleni vzhledem k jejich vztahu k alkoholu, jaká jsou stadia alkoholismu a nakonec jaké existují typy alkoholismu.

Další kapitola se zabývá postojem společnosti, tím proč lidé pijí a jakou roli pro užívání alkoholu hraje kultura a zvyky. Dále jsou zde zpracovány statistiky spotřeby alkoholu v obou zemích, její vývoj a oblíbenost jednotlivých alkoholických nápojů. Tato kapitola se také zaměřuje na rozdíly v užívání alkoholu mužů a žen, jednotlivých věkových kategorií a na vliv vzdělání na užívání alkoholu. Velká část této kapitoly je také věnována mladistvým, protože jsou nejrizikovější skupinou pro vznik závislosti na alkoholu.

Třetí kapitola porovnává postoj k alkoholu z hlediska vlády v obou zemích tzn. jaká jsou zde opatření pro regulaci spotřeby alkoholu. Patří sem například stanovení věkové hranice pro prodej a užívání alkoholu, regulace reklamy na alkohol, dostupnost alkoholu, pití na veřejnosti a v neposlední řadě ceny a spotřební daně z alkoholických nápojů. Posledním tématem této kapitoly je postoj k alkoholu respektive k alkoholismu z hlediska zdravotnictví, kde je popsána především prevence a následná péče.

V závěrečné části jsou všechny poznatky shrnuty a zhodnoceny a na jejich základě je pak vyvozen závěr.

Resumé in het Engels

The goal of this thesis is the comparison of the alcohol situation in Czech Republic and Netherlands through the different stances of the two countries from the point of view of society and government. The thesis also deals with problems connected to alcohol consumption – how are they addressed in both countries and if there are any types of approach to this issues that would be suitable for mutual inspiration.

The first chapter deals with general attitudes of individuals towards alcohol. After defining basic terminology, different groups are presented (these account for different types of attitude towards alcohol), and different phases and types of alcoholism are explained.

Following chapter concentrates on the attitude of the whole society, why people drink and what role plays culture and customs in alcohol consumption. Part of the chapter concentrates on alcohol consumption statistics from both countries, its evolution in time and popularity of different alcoholic beverages, but also differences in consumption between men and women, different age and educational groups. A large part of this chapter pays attention to minors, as they are the most high-risk group for alcohol addiction.

The third chapter compares the stances towards alcohol from the state point of view, namely the regulation of alcohol consumption, including the age limit for sale and consumption, advertising regulations, the availability of alcohol, drinking in public places and last but not least the prices and excise duty on alcoholic beverages. The last part of the chapter deals with the attitude towards alcohol and alcoholism from the standpoint of health services, namely the prevention and follow-up treatment.

The final part sums up and evaluates all the findings that are the basis of the closing conclusion.

Annotatie

Jméno a příjmení: Martina Hladká

Název katedry a fakulty: Katedra nederlandistiky FF UP v Olomouci

Název diplomové práce: Houding tegenover alcohol in Tsjechië en Nederland

Vedoucí diplomové práce: Drs. Bas Hamers

Počet znaků: 139 236

Počet příloh: 0

Klíčová slova: alkohol, alkoholismus, Česká republika, Nizozemsko, společnost, vláda

Krátká charakteristika: Tato diplomová práce se zabývá porovnáním alkoholové situace v Česku a Nizozemsku prostřednictvím postoje k alkoholu v těchto dvou zemích a to z hlediska společnosti a vlády. Dále se tato práce věnuje porovnání problémů, které jsou s užíváním alkoholu spojeny, tím jak jsou tyto problémy v obou zemích řešeny a zda se tyto země ve svých postojích k alkoholové problematice mohou navzájem inspirovat.